

KRONOBY DÅRHOLMEN (KORPHOLMEN)

Arkeologiska undersökningar på Korpholmens kronohospitalområde i Kronoby 2011

Arkeologisk undersökningsrapport

Mikko Helminen och Janne Haarala 2012

Turun yliopisto
University of Turku

KRONOBY DÅRHOLMEN (KORPHOLMEN)

Arkeologiska undersökningar på Korpholmens kronohospitalområde i Kronoby 2011

Arkeologisk undersökningsrapport

Mikko Helminen och Janne Haarala 2012

Turun yliopisto
University of Turku

Foton på omslag

Bild 1. (högst upp) Område A. Utgrävningsområdet fotograferat efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns ytan av stenanläggning R102. Mikko Helminen. TYA 34:6.

Bild 2. (till vänster) Anniina Laine kartlägger ugnsanläggning på den mellersta delen av utgrävningsområde vid område A. Pontus Björkgård gräver i bakgrunden. Mikko Helminen. TYA 34:34.

Bild 3. (till höger i mitten) Lasse Björkgård gräver den övre delen av ugnsanläggningen vid område A. Mikko Helminen.

Bild 4. (nedan till höger) Therese Fagerström mäter tegel från ugnsanläggningen. Mikko Helminen. TYA 34:53.

Sammandrag

Under juli månad 2011 utfördes arkeologiska undersökningar på norra delen av den historiska platsen för Kronoby hospital på Dårholmen (Korpholmen) i Kronoby. Arbetets syfte var att undersöka en husgrund nordväst om den nuvarande rekonstruktionen av hospitalskyrkan samt ett område beläget i gränsområdet mellan det tidigare så kallade spetälskas gårdsområde och gravgård. Ansvariga för undersökningen var kand. hum. Mikko Helminen och kand. hum. Janne Haarala från arkeologin vid Åbo universitet. Arbetet på fältet möjliggjordes av stipendier från Kronoby Telekulturförening r.f., Svensk-Österbottiska Samfundet, Svenska kulturfonden (Österbotten) samt av ekonomisk satsning och talkoarbete från Kronoby hembygdsförening.

Undersökningarna på det historiska hospitalområdet genomfördes med publikarkeologiskt syfte. Man ville skapa en möjlighet för alla att ta del i den aktiva forskningen kring hospitalets lämningar. Utgrävningen hade dagligen från sex till elva deltagare och platsen besöktes av tiotals intresserade.

På forskningsområde A i nordvästra delen av hospitalskullen undersöktes en del av ett tidigare år 2010 dokumenterad husgrund. Inom husgrunden dokumenterades en lämning av en spisugn, jordlager som troligen har formats under byggnadens brukstid samt en avfallsgrop. Gropen kunde med hjälp av arkeologiska observationer dateras till den senare delen av 1600-talet. Även ugsanläggningen är möjlig att datera till tidsperioden från 1630-talet till början av 1700-talet. Byggnadslämningen på platsen kan således med stort sannolikhet kopplas till de personer som hade blivit skickade till hospitalet på grund av spetälska på 1600- och på 1700-talen.

Undersökningsområde B placerades norr och nordöst om den nuvarande kyrkorekonstruktionen för att undersöka karaktären av platsen i närheten av det hypotetiska gränsområdet mellan de spetälskas gårdsområde och den äldre gravgården. Fyra provgropar öppnades i en nord-nordväst-syd-sydöst-riktad linje. Fyndamaterial och observationer från groparna kan antyda att den historiska gränsen mellan de spetälskas gårdsområde och gravgårdsområdet låg i detta område.

Innehållsförteckning

SAMMANDRAG	1
INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	5
UTDRAG FRÅN GRUNDKARTAN	7
1 INLEDNING	8
2 KORPHOLMEN I KRONOBY	9
2.1 Forskningsområdets karaktär	9
2.2 Kronohospitalets tid	9
3 ARKEOLOGISKA UNDERSÖKNINGAR PÅ HOSPITALSKULLEN	13
3.1 Tidigare undersökningar	13
3.2 Syfte och metoder	13
4 UNDERSÖKNINGSRESULTAT	16
4.1 Område A (Husgrund 1)	16
4.1.1 <i>Läge och jämförelse med historiska uppgifter</i>	16
4.1.2 <i>Arkeologiska observationer</i>	16
4.1.3 <i>Allmänna iakttagelser och tolkningar</i>	26
4.2 Område B (östra slänten av den mellersta delen av hospitalkullen)	29
4.2.1 <i>Läge och jämförelse med historiska uppgifter</i>	29
4.2.2 <i>Arkeologiska observationer</i>	30
4.2.3 <i>Allmänna iakttagelser och tolkningar</i>	32
5 PUBLIK VERKSAMHET OCH FÖRMEDLING	33
(TEXT AV MIKKO HELMINEN OCH ANNIINA LAINE)	
6 SLUTSATSER	37
KÄLLOR	39

Administrativa uppgifter

Lokalen

Dårholmen (Korpholmen) (1000017988)

Kommunen

Kronoby

Typen av undersökning

Arkeologisk utgrävning

Datering

1630 – 1840-talen

Kartbladindelning

Q3334H (TM35)

Läge

Ö = 302 370, N = 7 073 219 (ETRS-TM35FIN), z = 2 – 6 m mpy (N2000)

Jordägare

Kronoby hembygdsförening r.f.

Projektledare

Kand. hum. Mikko Helminen, huvudansvarig för arkeologiska undersökningar professor Jussi-Pekka Taavitsainen (arkeologi vid Åbo universitet).

Projektgrupp

Kand. hum. Mikko Helminen, kand. hum. Janne Haara-la, studenterna Ilari Aalto, Anniina Laine och Therese Fagerström

Undersökningstid

3.–10.7.2011

Undersökt yta

12,5 m²

Förläggare

Kronoby hembygdsförening r.f., Kronoby Telekulturförening r.f., Svensk-Österbottniska Samfundet, Svenska kulturfonden (Österbotten)

Kostnader

5750 euro

Fynden

TYA 881:1–98, diar. 20.9.2011, Arkeologins fyndsamlar vid Åbo universitet (TYA), Åbo.

Fotonegativen

TYA 25665–25738, diar. 23.1.2012, Arkeologins arkiv

vid Åbo universitet (TYA), Åbo.

Digitaliska foton

TYA 34:1–65, Arkeologins arkiv vid Åbo universitet (TYA), Åbo.

Tidigare undersökningar

Helminen 2010. *Dårholmen (Korpholmen) i Kronoby. Inventering och kartläggning av Korpholmens kronohospitalområde 2010. Arkeologisk undersökningsrapport.* Arkeologins arkiv vid Åbo universitet (TYA), Åbo.

Tegengren, Helmer (1943). *Kronoby sockens historia.* Åbo: Kvistbro församling.

Arkiverad korrespondens

Museiverket, diar. 028/302/2011, Tutkimuslupahakemus arkeologisiin kaivaustutkimuksiin Dårholmenillä ajalla 3.–10.7.2011.

Forskningsrapportens sidantal

39 sidor

Bilagor

Bilaga 1 Förteckning över fotonegativ (TYA 25665–25738).

Bilaga 2 Förteckning över digitala foton (TYA 34:1–65).

Bilaga 3 Fyndkatalog (TYA 881:1–98).

Bilaga 4 Förteckning över kasserade metallfynd.

Bilaga 5 Förteckning över de stratigrafiska kontexterna.

Bilaga 6.1 Stratigrafisk matris. Undersökningsområde A.

Bilaga 6.2 Stratigrafisk matris. Undersökningsområde B.

Bilaga 7.1 Kronoby Dårholmen (Korpholmen). Översiktskarta över norra delen av Dårholmen.

Bilaga 7.2 Kronoby Dårholmen (Korpholmen). Översiktskarta över undersökningsområde A.

Bilaga 7.3 Kronoby Dårholmen (Korpholmen). Översiktskarta över undersökningsområde B.

Bilaga 8 Kronoby Dårholmen (Korpholmen). Område A. Kartor över utgrävningsområde.

Bilaga 9 Kronoby Dårholmen (Korpholmen). Område B. Kartor över utgrävningsområde.

Bilaga 10 Osteologiska analysen.

Bilaga 11 Tidningsartiklar.

Förvaringsplats för den originala undersökningsrapporten

Arkeologins arkiv vid Åbo universitet (TYA), Åbo.

Kopior: Museiverket, Museiverkets arkiv, Helsingfors; Österbottens museum, Vasa; Kronoby hembygdsförening, Kronoby.

Utdrag från grundkartan

TM35-bladindelning Q3334H. Skala 1:10 000.

Fornlämningsområdet Därholmen (Korpholmen) märkt på kartan med röd punkt.

© Lantmäteriverket 2010.

1 Inledning

I juli 2011 utfördes arkeologiska undersökningar på Dårholmen (Korpholmen) i Kronoby. Arbetets syfte var att undersöka anläggningar i samband med det före detta kronohospitalet på platsen. Ansvariga för undersökningen var kand. hum. Mikko Helminen och kand. hum. Janne Haarala från arkeologin vid Åbo universitet. Den publikarkeologiska utgrävningen på Korpholmen genomfördes under sju dagar 3.–10.7.2011.

Hospitalet och den tidiga sinnesjukvården i Finland är en del av 1600- och 1700-tals-historien som undersökts väldigt lite. Det finns väldigt lite kunskap om bygden, det vardagliga livet och den sociala verksamheten hos de människor som bodde och arbetade på dessa lokaler. Det huvudsakliga syftet för fältundersökningar på de här platserna är att producera information gällande tillståndet och konstruktionen av enskilda hospitalområden och hur byggnader kan ha varit placerade på dem och i deras landskap.

Undersökningarna på det historiska hospitalområdet genomfördes med publikarkeologiskt syfte. Man ville skapa en möjlighet för alla att ta del i den aktiva forskningen kring hospitalets lämningar. Utgrävningen hade dagligen från sex till elva deltagare och platsen besöktes av tiotals intresserade.

På forskningsområde A i nordvästra delen av hospitalskullen undersöktes en del av ett tidigare år 2010 dokumenterad husgrund. Inom husgrunden dokumenterades en lämning av en spisugn, jordlager som troligen ha formats under byggnadens brukstid samt en avfallsgrop. Gropen kunde med hjälp av arkeologiska observationer dateras till den senare delen av 1600-talet. Även ugnsanläggningen är möjlig att datera till tidsperioden från 1630-talet till början av 1700-talet. Byggnadslämningen på platsen kan således med stort sannolikhetskopplas till de personer som hade blivit skickade till hospitalet på grund av spetsiska på 1600- och på 1700-talen.

Undersökningsområde B placerades norr och nordöst om den nuvarande kyrkorekonstruktionen för att undersöka karaktären av platsen i närheten av det hypotetiska gränsområdet mellan de spetsiskas gårdsområde och den äldre gravgården. Fyra provgropar öppnades i en nord-nordväst–syd-sydöst -riktad linje. Fyndmaterial och observationer från groparna kan antyda att historiska gränsen mellan de spetsiskas gårdsområde och gravgårdsområdet låg i detta område.

Arbetet på fältet möjliggjordes av stipendier från Kronoby Telekulturförening r.f., Svensk-Österbottniska Samfundet, Svenska kulturfonden (Österbotten) samt av ekonomisk satsning och talkoarbete från Kronoby hembygdsförening. Deltagare på den publikarkeologiska utgrävningen var Eva-Marie Backnäs, Lasse och Pontus Björkgård, Therese Fagerström, Jennie Haga, Patrick Haga, Yvonne och Anja Hummel, Rebecka Kronkvist, Maja och Jamika Sandbäck och Margareta Söderholm, Malin Takabayashi.

De smidiga och fruktbärande resultaten samt reflektionerna över lokalen på Korpholmen kunde inte ha varit möjliga utan stort hjälp från Kronoby hembygdsförening r.f., studenterna Ilari Aalto, Anniina Laine (Åbo universitet), Therese Fagerström (Högskolan på Gotland) samt alla frivilliga som tog del i utgrävningsarbetet. Ett speciellt tack för korrekturläsning och kommentar gällande detta rapport ges åt amanuens Henrik Asplund vid Åbo universitet.

2 Korpholmen i Kronoby

2.1 *Forskningsområdets karaktär*

Korpholmen ligger i Kronoby, 1,3 till 1,5 kilometer nordost om centrum och Kronoby kyrka, mellan två historiska byar, Bråtö i nordöst och Hopsala i sydväst. Platsen är belägen i Mellersta Österbotten där kraftig landhöjning och jordbruket i kusttrakterna har haft en omfattande påverkan på landskapets formation. Såsom namnet Korpholmen antyder, har platsen tidigare varit en holme på södra sidan av den gamla Kronobyåns mynning.

Gamla hospitalsområdet som på grundkartabladet också kallas Därholmen är beläget på en av de högsta platserna på en nordväst-sydost-riktad ås. Marken på åsen är sandmorän¹. De senare uttorkade områdena av havsstranden och flodmynningen runt om Korpholmen är nu öppen åker- och betesmark där jordmånen består av mo, finmo och silt. Höjden från den nuvarande havsytan till Korpholmen är ca 2-6 meter.

Idag kännetecknas de norra och nordvästa delarna av kullen av mörk granskog med ganska lite undervegetation. Den mellersta delen av hospitalskullen, vilken under hospitalets verksamhetstid var platsen för hospitalskyrkan, spannmålsmagasin och gravgårdar, förvaltas numera av Kronoby hembygdsförening. På platsen ligger hospitalsmuseiområdet med rekonstruktionen av hospitalskyrkan (2006), klockstapeln (2007), en liten museibod och en så kallad kyrkstuga.

Området har delats med tre staket (2007), av vilka två är byggda av natursten och skiljer gravgårdsområdena från det öppna gårdsområdet med gräsplan. Vid båda sidorna av kyrkan finns en rekonstruktion av plankstaket som föreställer gränsen mellan de spetälskas gård och området för de friska.² Vid båda gravgårdarna finns en minnessten över hospitalets hjon. Söder om museiområdet ligger åkermark som i närheten av den gamla åstranden på sydöstra delen av området är delvis beskogad under andra hälften av 1900-talet. Markägaren på den mellestra delen av området är Kronoby hembygdsförening r.f. De norra, södra och sydöstra delarna av området har privata markägare.

2.2 *Kronohospitalets tid*

Lepraepidemin spred sig till nutida Finland i början av 1600-talet efter att den redan hade börjat ta slut i Danmark och i södra Sverige. Den förändrade situationen ledde till inrättandet av hospital avses från annan bebyggelse. Det första hospitalet för spetälska grundades av Gustav II Adolf år 1619 på Själö i Nagu på grund av epidemin som hade spridit sig på Åland, i Egentliga Finland och i andra kustområden.

Man började leta efter en lämplig plats för ett kronohospital i Österbotten i slutet av 1620-talet. Korpholmens hospital inledde sin verksamhet efter en visitation år 1631. Hospitalet hade förutsatts att kunna ta emot 59 spetälska, vilket dock aldrig uppfylldes. Hospitalet upprätthölls av hemman på Fiskarholmen, vilken låg på den motsatta stranden av Kronobyån.³ Vid sidan av människor som hade blivit drabbade

1 Geomorfologiska kartan 2322 10 i skalan 1:20 000. Geologiska forskningscentralen 2008.

2 Mats Jungner i Björkman 2007: 25–30.

3 Tegengren 1943: 464–465.

av spetälska började man redan i slutet av 1600-talet även isolera fattiga, funktionshindrade, äldre och psykiskt sjuka. Senare på 1700-talet intogs i hospitalet även "för-lamade krigsmän" och på början av 1800-talet även människor drabbade av köns-sjukdomar.⁴

Historiska urkunder gällande läge och karaktär av byggnaderna på hospitalskullen och deras användning är sällsynt spridda från 1630-talet fram till Stora ofreden. De är dock möjligt att skapa en grov översikt av de viktigaste byggnaderna och verksamheten på platsen. Innan man tog beslut att grunda hospitalet på holmen ansåg man att platsen var *bevuxen med nästan ogenomtränglig granskog mellan väldiga sten-rösen*.⁵ När verksamheten på hospitalet började år 1631, byggdes ett boningshus för de spetälska. Hospitalets hemman och dess ekonomibyggnader behöll sin ställning på Fiskarholmen, separat från själva hospitalsområdet. Förmodligen kring skiftet av 1640- och 1650-talen byggdes den första kyrkan, som senare år 1677 gav rum för en ny nästan fyrkantig kyrka av furustock i ett rum.⁶

Historikern Helmer Tegengren har i *Kronoby sockens historia* (1943) konstaterat att man under 1600-talets andra hälft byggde även en dårhusanstalt som bestod av två separata dårhus med åtta celler på Korpholmen. Dessutom håller han det för sannolikt att det vid den nordöstra väggen av den nya kyrkobyggnaden redan från och med året 1677 fanns ett boningshus för de spetälska. Denna byggnad, som har doku-menterats senare i mitten av 1700-talet, bestod av fyra uppvärmda stugor med en lång förstuga mellan de två stugparen.⁷

År 1679 nämns en hel del olika byggnader på hospitalskullen, såsom boningshuset, badhuset och bodar för de spetälska, hospitalskyrkan, klockstapeln, prästgårdsbyggnader, proviantbodar för de övriga fattiga och eländiga. Dessutom nämns att det på hospitalskullen fanns flera små stugor och bodar, vilka de sjuka och fattiga hade byggt åt sig själva. Tegengren beskriver denna situation så att ett litet samhälle hade vuxit upp med hjälp av personer med mycket varierande bakgrund på Korpholmen.⁸

Hospitalets bebyggelse och dess inredning skadades av ryssarna under Stora ofreden. Hospitalskyrkan fördärvades och klockorna i klockstapeln togs som krigsbyte. Kyrkan förblev dock i dåligt skick på sin plats och reparationer i byggnaden börjades först år 1736. Senare beviljades mera medel för reparation under 1750-talet. Samma år som de första reparationerna i kyrkan inleddes beslöt man att överge de gamla dårhusen och ersätta dem med ett nytt och även större komplex.⁹

Den första kända storskaliga kartan över hospitalområdet är från år 1743.¹⁰ J.J. Wi-

4 Tegengren 1943: 468, *Grundritning till den å Hospitalet i Kronoby nådigst anbefallde curhus byggnad*. P.F. Widen 1822. Sto kd 166/130 1822. Nationalarkivet, Helsingfors.

5 Tegengren 1943: 464.

6 Tegengren 1943: 468 och 469.

7 Tegengren 1943: 469.

8 Tegengren 1943: 468.

9 Tegengren 1943: 471, 475, 476.

10 *Grund Ritning öfwer Hospitalet, med alla de Öfrige husen så til Längd som bredd och Läge, efter thet the nu stå upbygde på Ran som kallas Korpholm Hvilken är belägen i Cronoby Soch, Uhlebårgs Södra Fögderi, och Österbotns Höfdinge dömme*. J.J. Wikars 1743. Publicerad i Björkman 2007 och i Tegengren 1943 utan arkivuppgifter.

kars karta återger en väldigt noggran syn på hospitalskullen, dess byggnader och olika sociala indelningar. Gården för "de spetälska eller sjuka" på norra sidan av området växte blandskog och var avspärrat med trästaket. På södra-sydöstra sidan av hägnaden, precis vid nordöstra väggen av kyrkan, låg boningshuset för de spetälska. Badstugan låg på nordöstra sidan av ån. Kyrkan, klockstapeln och gravgården för de spetälska och de övriga hjonen formade en begränsad kyrkogård nästan intill de spetälskas gård. Den södra delen av hospitalskullen var karaktäriserad av det nya massiva dårhuskomplexet med två stora uppvärmda byggnader med en avgränsad gård mitt i. Därtill låg det ett par dussin boningshus och ekonomibyggnader runt om dårhusen och vid åstranden (se bild 5).

Boningshuset för spetälska, vilket var beläget i anslutning till kyrkan, ansågs år 1752 att ha ett olämpligt läge, mest på grund av brandfaran. Byggnaden revs antagligen snart efter värderingen och blev ersatt med ett parstugaliknande hus längre bort från kyrkan. Samtidigt blev kyrkobyggnaden ytterligare reparerad.¹¹ Det här nya byggnadskomplexet för de spetälska bestod av två uppvärmda stugor vilka var separerade av en förstuga och ett förvaringsrum.

Hospitalsbyggnaderna beskrivs som generellt i dåligt skick från 1750-talet till slutet av 1770-talet, när man började renovera dårhusen och man började ersätta de förstörda ekonomibyggnaderna med nya. År 1793 blev hospitalet ännu en gång framställt på en karta av Martin Martinsson.¹² Hans syn på hospitalskullen grundar sig tydligen på Wikars då 50 år gammal karta och visar att en stor del av bodarna och boningshusen för de fattiga och sjuka hade rivits. Parstugan för de spetälska har ritats mitt i gårdsområdet med antagligen en ny badstuga några meter norr om den äldre som Wikars hade skildrat 50 år tidigare¹³ (se bild 6).

Hospitalet hade under 1700- och 1800-talen åtminstone två skilda byggnader eller byggnadskomplex för de så kallade fattiga, sjuka och eländiga som inte var förlagda i dårhus eller inom de spetälskas gårdsområde. Därtill stod det förmodligen ett särskilt kurhus för personer smittade av veneriska sjukdomar.¹⁴

På 1840-talet började kronohospitalens roll i Storfurstendömet Finland förändras. Lepraepidemin i Finland hade lugnat ner sig och det nya mentalsjukhuset på Lappviken i Helsingfors ersatte de tidigare dårhusanstalterna.¹⁵ Hospitalet upphörde år 1841 och byggnaderna och "Hospitalet tillhörige effecter" såldes på auktion i januari 1842.¹⁶ Senare har verksamheten i området varit minimal och delar av de spetälskas gård samt den sydöstra och södra delen av området har därefter tagits i odling.

11 Tegengren 1943: 476.

12 *Grundritning öfver Kronoby hospitals hus och tomt*. Martin Martinsson 1793. Riksarkivet, Göteborgs landsarkiv (GLA), Göteborg.

13 Se även beskrivning av husgrund 2 i Helminen 2010: 14–15.

14 Helminen 2010: 10.

15 t.ex. Ahlbeck-Rehn 2006: 109.

16 Björkman 2007: 7 [Wasa Tidning nr. 51 18.12.1841].

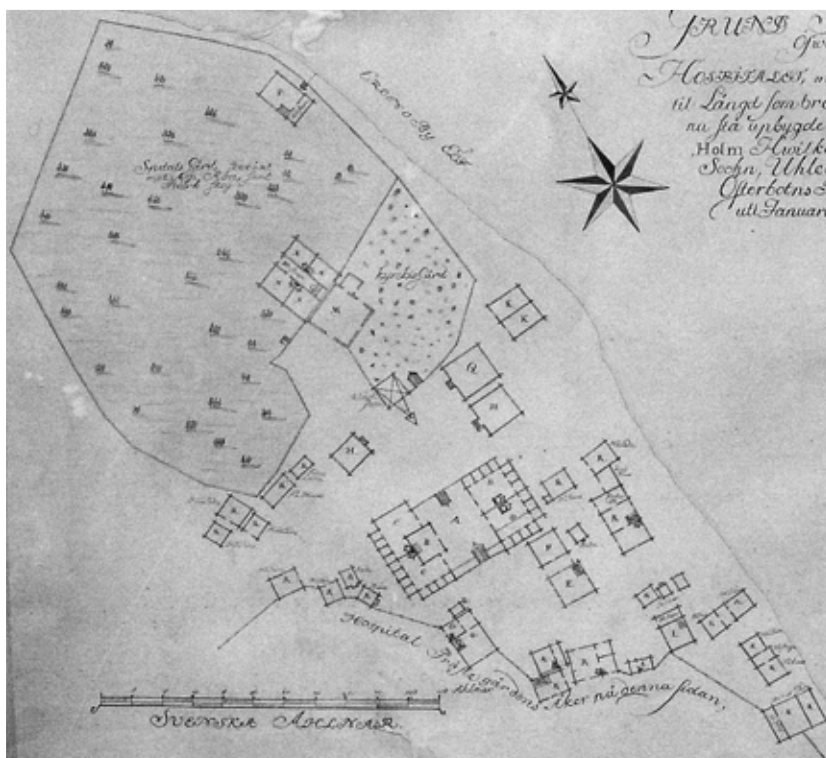

Bild 5. J. J. Wikars karta över Kronoby hospital från året 1743. Från Björkman 2007.

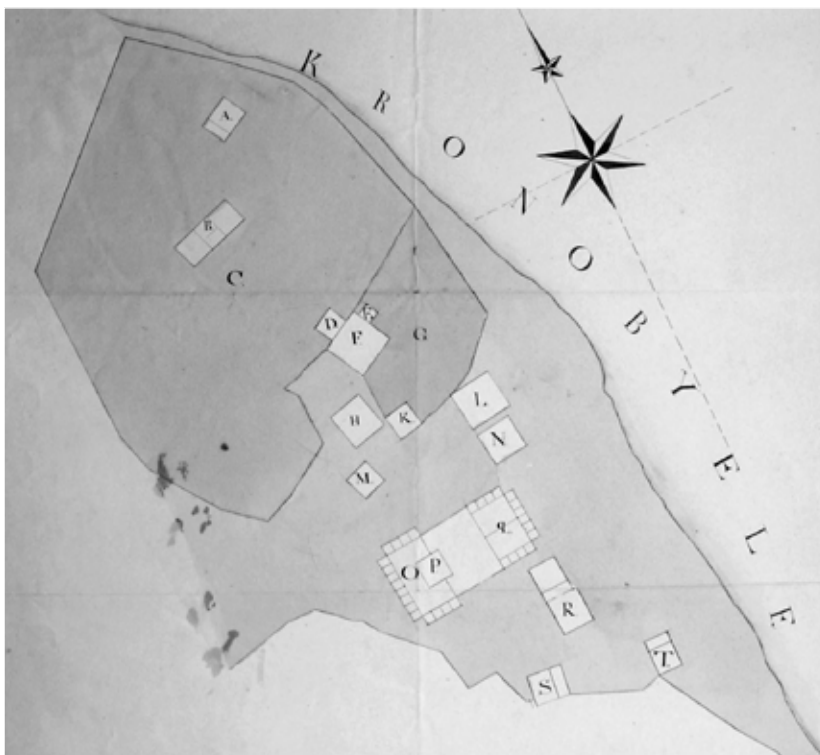

Bild 6. Martin Martinssons karta över Korpholmens (Kronoby) hospital från året 1793. Göteborgs landsarkiv, Göteborg.

3 Arkeologiska undersökningar på hospitalskullen

3.1 Tidigare undersökningar

På hösten 2010 utfördes en arkeologisk inventering och kartläggning av fasta fornlämningar på Därholmen (Korpholmen) i Kronoby¹⁷. Arbetets syfte var att undersöka anläggningar i samband med det före detta kronohospitalet på platsen. Ansvarig för undersökningen var kand. hum. Mikko Helminen från arkeologin vid Åbo universitet. Den arkeologiska inventeringen av fasta fornlämningar på Korpholmen var den första i sitt slag. Tolkningen och lokaliseringen av resterna från hospitalstiden grundade sig både på data utarbetad från kartorna över hospitalsområdet från åren 1743 och 1793¹⁸ och på de historiska uppgifterna samlade och bearbetade av Helmer Tegengren.

Inom forskningsområdet dokumenterade man fem husgrunder eller byggnadsrester vilka hör till ett större aktivitetsområde på så kallade hospitalskullen. På grund av resultaten av inventeringen blev Därholmen (Korpholmen) i Kronoby tolkad som en fast fornlämning vilken är fredad genom lagen om fornminnen (295/1963) som en klass 2 lokal enligt Museiverkets värderingssystem.

Amatörarkeologiskt intresse för Korpholmens hospitalsområdet har dock funnits redan tidigare. Under somrarna 2005 och 2006 företog amatörarkeolog Samuel Vikström arkeologiska undersökningar på de områden där man sen byggde den nya kyrkorekonstruktionen. Fynden såsom mynt, knappar, glasbitar och järnbeslag finns samlade i en liten utställning i Kronoby hembygdsföreningens museibod på Korpholmen.¹⁹

3.2 Syfte och metoder

Under planeringen av de arkeologiska undersökningarna användes information från den tidigare inventeringen och kartläggningen år 2010 samt historisk forskning och arkivmaterial gällande byggandet och aktiviteten på hospitalskullen och i dess omgivning (se tabell 1).²⁰

Områdena A och B, det vill säga husgrunden 1 och område nordöst och öst om den nuvarande kyrkan undersöktes under åtta dagar genom arkeologisk utgrävning. Lä-

År	Skapare	Förklaring	Signum och arkivinstitution
1687 (proverat 1697)	Thomas Lohm	Geographisk Upfattning öfver hela Cronoby Soknen i Österbotens höfdningedööm ock Uhloborgz södre Fögderi.	FRV B Pf 59 nr 4, Krigsarkivet, Stockholm.
1743	Jac. Joh. Wikars	Grund Ritning öfwer Hospitalet, med alla de Öfrige husen så til Längd som bredd ock Läge, efter thet the nu stå upbygde på Ran som kallas Korpholm Hvilken är belägen i Cronoby Soch, Uhlebårgs Södra Fögderi, ock Österbotns Höfdinge dömmen.	Publicerad i: Björkman (2007) och Tegengren (1943) utan arkivuppgifter.
1793	Martin Martinsson	Grundritning öfver Kronoby hospitals hus och tomt.	SE/GLA/12731/##A13355, Landsarkivet i Göteborg, Göteborg.

Tabell 1. Arkivmaterialen använda i den arkeologiska inventeringen och tolkningen av hospitalsområdet.

17 Helminen 2010.

18 Om arkivuppgifter och tidigare forskning kring hospitalet, se också kapitel 2.2.

19 Mats Jungner i Björkman 2007: 25.

20 t.ex. Tegengren 1943, Haltia 1963, Björkman 2007.

get för undersökningsschakten på de båda områdena baserades på tidigare resultat från inventeringen år 2010. Den huvudsakliga metoden för fältarbetet grundade sig på kontextuella enheter. Syftet för utgrävningen var att lokalisera och datera rester av olika anläggningar och lämningar.

Anläggningar och olika kontextuella enheter dokumenterades med hjälp av totalstation och fotograferades digitalt och på svartvit film. Därtill beskrevs deras karaktär, omfattning och skick i ord och även i särskilda blanketter gällande arkeologiska kontexter (se bilder 7 och 8).

Det finns bara en trianguleringspunkt bunden till det nationella kartkoordinatsystemet i närheten av Korholmen. Således utfördes år 2010 mätningar och dokumentation med totalstationen inom ett artificiellt koordinatsystem (origo x 2000, y 1000), vilket man skapade vid lokalen och riktade med kompass mot den magnetiska norrpunkten. Höjdvärdet (N2000) överfördes från Lantmäteriverkets trianguleringspunkt till origopunkten med totalstation.²¹ År 2011 hade man möjlighet att använda det nuvarande nationella plankoordinatsystemet ETRS-TM35FIN. Inför själva utgrävningarna mättes tre fixpunkter på hospitalskullen med hjälp av lantmättningspraktikant Simon Hellström från Kronoby kommun.

Tidigare mättningsdata från år 2010 omvandlades senare till ETRS-TM35FIM -plankoordinatsystemet genom gemensamma fixpunkter, vilket gjorde det möjligt att flytta tidigare mättningsdata till det nationella kartkoordinatsystemet. Den här arbetsfasen gjordes med 3D-Win 5 -programvara och med hjälp av så kallad Helmert-omvandlingen (Se tabell 2).

ID	Lokala koordinater (2010)			ETRS-TM35FIN-koordinater (2011)			Förklaring för läge
	X	Y	Z (N2000)	X (N)	Y (E)	Z (N2000)	
20001	1973,828	1012,538	4,936	7073143.335	302362.987	5,200	Sten vid hörnet på åkern.
30002	2021,575	1013,908	5,747	7073189.847	302373.930	5,983	Sten på södra sidan av s.k. kyrkstugan.
30004	2059,234	993,491	6,349	7073230.827	302361.457	6,629	Sten under plankstaket på västra sidan av kyrkan.

Tabell 2. De motsvarande punkterna i s.k. Helmert-transformation. Enligt transformationen avviker de lokala koordinaterna från ETRS-TM35FIN-plankoordinaterna med ca -12.855 goner. Höjdvärdet i Lantmäteriverkets trianguleringspunkt avviker från satellitorienterade mätningar i genomsnitt ca 22,3 cm.

21 Fixpunkt S11C Nybacka (Ö = 302259.62, N = 7072906.21 [EUREF-FIN], Z = 7,7 m mpy [N2000]). Lantmäteriverket 2009.

Bild 7. Anniina Laine kartlägger ugnsanläggning på den mellersta delen av utgrävningsområde vid område A. Pontus Björkgård gräver i bakgrunden. Mikko Helminen. TYA 34:34.

Bild 8. Therese Fagerström mäter tegel från ugnsanläggningen. Mikko Helminen. TYA 34:53.

Fynden katalogiserades vid den arkeologiska samlingen vid Åbo universitet (TYA) (se bilaga 3). Konservering av metallfynd beställdes från Åbo museicentral. Värdering av föremål för konservering gjordes enligt deras fyndkontext och själva fyndens tillstånd. Alla nutida och mycket dåligt bevarade metallfynd samt fyndfragment kasserades efter dokumentation (se bilaga 4).

Undersökningarna på Korpholmen valdes att genomföras med starkt publikarkeologiskt syfte. Det ansågs vara viktigt att alla intresserade kunde ha ett öppet tillträde till utgrävningen, till dess fynd och dess observationer. Alla fick en chans att anmäla sig som deltagare i utgrävningen. Projektet planerades i förhand att ha en arbetsgrupp med fyra utbildade arkeologer med ansvar för de arkeologiska målsättningar och som handledare i det konkreta arbetet på fältet. Detta möjliggjorde att undersökningar kunde ha upp till sex till elva deltagare per dag, vartill utgrävningen att var öppen för besök för alla intresserade som inte kunde ta del i själva arbetet.

Den publikarkeologiska metoden förbereddes och genomfördes enligt metodik presenterad av Fredrik Svanberg och Katherine H. Wahlgren i deras bok *Publik arkeologi* (2007). Kronoby hembygdsförening skötte uppehållet på dagliga lunch- och kaffeeraster. Pressmeddelanden om det pågående arbetet på lokalen skickades till både lokala och nationella medier.

4 Undersökningsresultat

4.1 Område A (*Husgrund 1*)

4.1.1 Läge och jämförelse med historiska uppgifter

Husgrund 1 är belägen i den nordvästra delen av Korpholmens historiska hospitalområde, norr om den yngre gravgården på västra sidan av kyrkan och ca 39–49 meter väst-nordväst om den nutida kyrkan (se bilagorna 7.1 och 7.2)¹. På platsen finns en ugsanläggning som höjer sig tydligt från omgivningen. Anläggningen hör till en längre nord-nordväst-söder-sydöst-riktad stenig jordvall som breddar sig mot norr och nordöst i dess sydöstra ända (se bilder 9 och 10). Lämningen är vid ugsnfundamentet 3,7 meter och vid jordvallen 3,0 meter bred och totalt 9,2 meter lång. Ugsnfundamentet höjer sig ca 0,7 meter och jordvallen i genomsnitt 0,4 meter från den omgivande markytan. Söder och sydväst om lämningen ligger två låga stensättningar. Lämningarna är täckta med en tunn skogsförna och det växer stora granar på den största lämningen.

Denna husgrund samt två stensättningar upptäcktes och dokumenterades för första gången under den arkeologiska inventeringen hösten 2010. Den digitala orienteringen av de historiska kartmaterialen från åren 1743 och 1793 med kartläggningen på fältet visade att det inte hade funnits några byggnader på platsen under dessa tider. Såväl den största lämningens storlek som ungsnfundamentet tyder på ett uppvärmt boningshus, vilket gör det svårt att koppla ihop det med historiska dokument från 1700-talet. Byggnaden kan enligt historiska uppgifter dateras antingen till tiden mellan 1630-talet och Stora ofreden då det finns bara ytliga beskrivningar över bebyggelse på hospitalskullen eller till korta perioder under andra hälften av 1700-talet eller början av 1800-talet.

Tidigare fältobservationer samt jämförelser med historiska uppgifter tyder på att lämningen kunde kopplas ihop med uppgifter om boningshus för de spetälska i början av hospitalverksamheten under 1600-talets mitt. År 2011 ville man undersöka denna lokal för att få bättre uppfattning om ugsanläggningens läge, datering och karaktär.

4.1.2 Arkeologiska observationer

Arbetet vid undersökningsområde A påbörjades med röjning av området runt husgrunden. Den större av de två granarna på ugsanläggningen höggs bort för bättre säkerhet och bättre möjlighet till tolkningar under det kommande arbetet vid utgrävningsområdet. **Utgrävningsområdet** (7 x 1 meter) öppnades i väst-sydväst-öst-nordöst-riktning över den högsta punkten av det potentiella ugsnfundamentet (se bilder 9–12, samt bilaga 7.2). Den väst-sydvästra ändan placerades på sydvästra sidan utanför stenvallen på flat mark där det inte gick att se några tydliga strukturer. Då nordöstra sidan av jordvallen, där gränsen mellan det steniga området och den omgivande marken visade sig vara mindre tydlig, placerades den öst-nordöstra ändan av utgrävningsområdet längre fram till en stor sten på nordöstra sidan av undersökningsområdet. Senare öppnades ett nord-nordväst-syd-sydöst-riktat **ex-**

¹ Läget för den största husgrunden är Ö = 302331, N = 7073256 (ETRS-TM35FIN) och den ligger 5,5–6,3 meter över havsytan (N2000). Se också Helminen 2010: 13.

Bild 9. Husgrund 1 fotograferad från sydöst efter fällning av träden ovanpå stenvallen. Mikko Helminen. TYA 25668.

Bild 10. Vy över stenvallen efter borttagning av jordlager M101. Tagits från söder. Mikko Helminen. TYA 25675.

Bild 11. Utgrävningsområdet fotograferat från väst-sydväst efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns ytor av stenläggning R102 och jordlager M104 (i förgrunden). Mikko Helminen. TYA 25672.

Bild 12. Utgrävningsområdet fotograferat efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns ytor av stenläggning R102 i bakgrunden och stenstruktur R105 i förgrunden. Mikko Helminen. TYA 25671.

pansionsområde (1,5 x 1 meter) vid den nordöstra ändan av utgrävningsområdet (se bilaga 7.2). Syftet med detta område var att få bättre uppfattning om kontextuella enheter som hade kommit fram i nordöst-östra ändan av utgrävningsområdet och som fortsatte utanför schaktet på östra sidan av undersökningsområdet.

Efter borttagning av grästorven framkom på hela ytan mull- och torvlager **M101** (se bilaga 8:1). Som fynd från denna kontext samlades ett bronsföremål, ett klackjärn, bitar av glaskärl, fönsterglas, möjligen en bit av en kritpipa, skärvor av fajans- och rödgodskärl, obränt och bränt ben, tegel samt en bit av slipsten (TYA 881:1–18). Därtill konstaterades det bitar av tegel. Fem stycken järnspikar (70–17x13–12x13–11 mm) och en möjlig bit av ett kärl gjort av järn (33x20x2 mm) togs tillvara. Dessa fynd kasserades efter dokumentationen. Av sammanlagt 140 ben eller benfragment från jordlager M101 kunde 66 stycken identifieras; 21 av dem var från nöt, 23 från får eller get, ett från gris, 11 från häst eller nöt, fyra från liten ungulat, ett från ett litet oidentifierat djur, fyra från säl och ett från lake².

I mellersta delen av utgrävningsområdet frilades under jordlager M101 ett oregelbundet stenlager **R102** vilket mest bestod av små runda och ohuggna stenar och mulljorden **M107** med sand, grus, kol, bitar av tegel och torv (se bilder 11 och 12 samt bilagor 8:2–4). En del av stenarna i R102 hade brunnit utan att ha fallit sönder.

² Tourunen 2012: 1, se bilaga 10.

Bild 13. Träanläggning R118 i den sydvästra delen av utgrävningsområdet. Tagits från väst-sydväst. Mikko Helminen. TYA 25697.

Vid mitten av kontexten fanns två tydliga stenlager. Vid kanterna av R102 var stenarna med spridda och bara i ett lager. Från mulljorden M107 mellan stenarna i R102 tillvaratogs en bit av skaftet från en kritpipa, skärvor av fajans- och rödgodskärl, bränt och obränt ben samt flinta (TYA 881:56–62). Därtill togs det tillvara sex järnspikar (72–27x7–13x5–12 mm) och bitar av tegel vilka kasserades efter dokumentationen. 29 stycken av sammanlagt 43 ben eller benfragment från jordlager M107 kunde identifieras. Tio av dem var från nöt, tre från får eller get, två från gris, 12 från stor ungulat, en från liten ungulat och en från säl. Stenlagret med mulljorden, som var 6–34 cm tjockt, tolkades som ett möjligt raserat spisiröselager.

Väst-sydväster om sistnämnda stenlager frilades under jordlager M101 ett ljusgrått och 13–15 cm tockt finsandlager **M104** som hade blivit blandad med mulljord och låg delvis ovanpå stenlager R102 (se bilagor 8:2–5). Fyndmaterialet från denna kontext liknar mycket materialet från mulljorden M107 i närheten och innehöll skärvor av glaskärl, fönsterglas, skärvor av fajans- och rödgodskärl, bränt och obränt ben samt flinta (TYA 881:24–35). Sju stycken av sammanlagt 14 ben eller benfragment från jordlager M104 kunde identifieras. Fyra av dem var från nöt, en från stor ungulat och två från liten ungulat. Under sandlager M104 dokumenterades ett grått och relativt tunt finsandlager **M109** (se bilaga 8:6 och 8:7) där man som fynd tillvaratog fönsterglas, skärvor av rödgodskärl och bränt ben, vilket inte kunde identifieras (TYA 881:71–77).

Under stenlager R102 och mulljorden M107 frilades ett grått och 4–11 cm tjockt lerlager **M114** vilket var blandad med bitar av tegel och sand (se bilaga 8:3). Från denna kontext hittades inga fynd och det kan tolkas höra ihop med den övre delen av ugnsanläggning. Detta lerlager låg delvis ovanpå det breda och mycket sotiga och fin-

fördelade sandlagret **M108**, vilket tolkades fortsätta på båda sidorna av ugnsanläggningen. På västra och sydvästra sidan dokumenterades detta lager på en smal och nord-nordväst-syd-sydöst-riktad område, nordöst om finsandlagret M104. På östra och nord-östra sidan sträcker lagret 1,2–1,6 meter från ugnsanläggningen (M117 och R124) (se bilagor 8:2–8:5).

Fyndmaterial från det 2–13 cm tjocka sandlagret M108 var relativt rikt. Här hittades en järnhasp (från väst-sydvästra sidan av ugnsanläggningen), en kniv, en bit av en fot från en rödgodsgryta, en skärva av ett rödgodskärl, bränt och obränt ben, en bit av tegel samt grålera/murbruk (TYA 881:63–70). Därtill tog man tillvara en järnspik (62x18x16 mm) vilken kasserades efter dokumentationen. Tre stycken av sammanlagt fem ben eller benfragment från detta lager kunde identifieras. En av dem är från får eller get, en från gris och en från liten ungulat. En ca 40x40 cm område från nordöstra delen av detta lager togs också tillvara som ett jordprov³.

Under västra delen av R102=M107 dokumenterades tre nord-söder-riktade och 3–7 cm tjocka trälämningar (**R118**) vilka låg ovanpå ett ljusgrått och brunt sandlager **M115** (jmf. bilden 13 och bilagorna 8:5–7). Här tillvaratogs som fynd obränt ben, bitar av tegel och murbruk (TYA 881:78–80). De två benen eller benfragmenten från detta lager kunde identifieras som stor ungulat.

Under sandlagren M108 och M115 frilades den mellersta delen av ugnsanläggningen vilken innehöll flera olika kontextuella enheter: sten- och tegelkonstruktion **R116**, murbruk **M117** bestående av grålera mellan och ovanpå olika sten- och tegelvarv på yta av cirka 2 m² samt ett tunnt kollager **M120** ovanpå ugnsplattan (se bilder 14–17 och bilagorna 8:3–10). Några fasta bitar av grålera som tolkades att ha använts som murbruk i kontext M117 togs tillvara som fynd (TYA 881:81).

I den fasta tegelkonstruktionen (R116), vars tjocklek varierar mellan 2 och 22 cm, identifierades enligt relationsvärde på profilen på tegel två olika typ av tegel (se tabell 3). Teglen med den mest fyrkantiga profilen var 24–25 cm långa, 9–12 cm breda och 6,5–10 cm tjocka. Storleken på de mer platta teglen va-

id	hel	längd	bredd	tjocklek	relationsvärde
7		10,0	10,0	9,5	1,05
18		10,0	9,5	9,0	1,06
20		15,0	11,0	10,0	1,10
40	x	24,0	11,5	10,0	1,15
23	x	24,0	11,0	9,5	1,16
39		7,0	12,0	10,0	1,20
5	x	25,5	12,0	10,0	1,20
8		12,0	11,0	9,0	1,22
9		10,0	11,0	9,0	1,22
3	x	25,0	11,0	9,0	1,22
2		18,5	12,0	9,5	1,26
1	x	25,5	12,0	9,5	1,26
19	x	25,0	12,0	9,5	1,26
4	x	25,0	11,5	9,0	1,28
30		12,0	9,0	7,0	1,29
6		16,0	11,0	8,5	1,29
11		11,0	13,0	10,0	1,30
10		9,5	12,0	9,0	1,33
24	x	24,0	11,5	8,5	1,35
12		14,5	11,0	8,0	1,38
14		8,5	9,0	6,5	1,38
17		11,0	11,0	7,5	1,47
26		16,0	10,5	7,0	1,50
27		12,0	10,0	6,5	1,54
32		8,0	10,0	6,5	1,54
13		11,0	11,0	7,0	1,57
36		9,0	11,0	7,0	1,57
37		10,0	11,0	7,0	1,57
31		11,0	10,0	6,0	1,67
34		13,0	10,0	6,0	1,67
21	x	25,0	12,0	7,0	1,71
22		11,0	11,0	6,0	1,83
35		14,0	11,0	6,0	1,83
15		9,0	12,5	6,0	2,08
25		23,0	11,0	5,0	2,20
33		15,5	11,0	5,0	2,20
29		12,0	11,5	5,0	2,30
38		26,0	12,0	5,0	2,40
28		13,0	11,5	4,0	2,88
16		12,0	12,5	4,0	3,13

Tabell 3. Tegel från ugnsanläggning R116 delade i två möjliga grupper enligt förhållandet mellan bredd och tjocklek.

3 Mittkoordinater för jordprovet från M108: Ö = 302333.86, N = 7073255.39, Z = 5,76–5,80. Se också bilaga 8:4.

Bild 14. Den mellersta och sydvästra delen av utgrävningsområdet och den övre delen av ugnsanläggningen R116 fotograferat under grävandet från nordväst. Mikko Helminen. TYA 25690.

rierade mellan 25x10–12,5x4–7,5 cm. De tegel och större ohuggna stenar som dokumenterades på övre nivå av anläggningen R116 satt på något oregelbundet formation runt om den platt murade lägre och oregelbundna ugnsplattan på norra, nordvästra och västra sidan av ugnsplattan (jmf. bilder 14 och 15 samt bilagor 8:3–10 och 8:15).

Ugnslämningen låg ovanpå och var stödd av stenfundamentet **R124** bestående av stora ohuggna stenar 12–34 cm i diameter samt ovanpå det kompakta sandlagret M103 i den öst-nordöstra delen (se bild 17 och bilagor 8:4–15; om M103 senare i texten). Mellan de västra och östra delarna av stenfundamentet och under tegelstrukturen/ugnsplattan låg 10–22 cm tjockt finsandlager **M121** blandat med silt, kol och bitar av tegel. Denna kontext tolkades som gruntsandlager till ugnsanläggningen (se bild 18 samt bilagor 8:11, 8:12 och 8:15).

I väst-sydvästra delen av ugnsfundamentet och under det grå finsandslagret M109 frilades det svarta sotiga och finfördelade sandlagret **M111**. Detta något smal lager låg på nord-söder riktning och var bara 6–11 cm tjockt (se bilagorna 8:5–8). Under denna kontext kom ett mörkgrått och likaså tunt sandlager **M122** fram, vilket var blandat med kol och bitar av delvis förkolnat trä. Trämateriell i sandlagret M122 visar sig att ha samma riktning (nord-söder) och läge med trälämningar i R118 (jmf. bilagorna 8:5–9). M122 fortsatte också under ugnsanläggningen i öst (se bilagorna 8:5–9). Under M122 och på västra sidan av de västra ugnsggrundstenarna (R124) frilades ett mycket tunt lager av förmultnat trä och svart sand (**M123**) och under detta ett ljusgrått och grovt sandlager **M119** (se bilagor 8:5–11), med obränt ben, som kunde identifieras som hörande till stor ungulat, samt grålera som tolkades ha använts som murbruk (TYA 881:82–83).

Bild 15. Ugnsanläggning R116(C) fotograferad uppifrån (från sydöst). Bilden är sammanslagad av flera olika foton. Mikko Helminen. TYA 34:45.

Bild 17. Den nordöstra och östra kanten av ugnsanläggning R116(C) fotograferad från nordvästra sidan av utgrävningsområdet. Mikko Helminen. TYA 34:42.

Bild 16. Ilari Aalto gräver grå lera (murbruk) vid den östra och nordöstra delen av ugnsanläggning R116(C). Mikko Helminen. TYA 34:56.

Bild 18. Jordlager M121, M122 och ugnsgroundsstenar R124 efter borttagning av ugnsanläggning R116(C) fotograferade från den mellersta delen av utgrävningsområdet (öst-nordöst). Mikko Helminen. TYA 34:58.

Bild 19. Område A. Utgrävningsområdet fotograferat från öst-nordöst som djupast. Mikko Helminen. TYA 34:64.

Väster och nordväst om kontexterna R102=M107 och under M101 dokumenterades ett grått finfördelat och kompakt sandlager **M103**, vilket stratigrafiskt föregick flera andra kontexter under stenlagret och med stor sannolikhet också stenanläggning R105 och mulljordlager M106 i östra delen av undersökningsområdet (se bilagor 8:2–11 och 8:15; om R105 och M106, se senare i texten). Detta omfattande och i huvud sätt tjocka jordlager innehöll också mull, mjäla, grovare sandpartiklar, kol, sotig jord samt stenar. Fynden från den här kontexten var dock relativt få: fragment av ett järnföremål, en bit av fönsterglas, bränt och obränt ben och en bit av tegel (TYA 881:19–23). Därtill togs det tillvara två järnspikar (51–48x17x14–13 mm), ett möjligt skaft av en järnspik (23x9x7 mm) och en bit av tegel vilka kasserades efter dokumentationen. Alla sex ben eller benfragment från jordlager M103 kunde identifieras. Två av dem var från får eller get och fyra från stor ungulat.

I öst-nordöstra ändan av utgrävningsområdet frilades en delvis oregelbunden stenanläggning **R105** samt en blandad och stenig mullkontext **M106** med mycket kol, sotig sand och bitar av tegel (se bild 20 och bilagor 5, 8:2–8 samt bilagor 8:15 och 8:16). Kontexten M106 var 2–11 cm tjock och börjar med stenanläggningen R105 cirka 2,4 meter öst-nordöst om den östra kanten av ugnsanläggningen. Både anläggningen R105 och myllan M106 fortsätter mot norr, öster och söder om den öst-nordöstra ändan av utgrävningsområdet. Anläggningen R105 tolkades att bestå av en i stort sätt sydväst-nordöst-riktad stensättning av ohuggna stenar 21–32 cm i diameter.

Bild 20. Nord-nordväst-syd-sydöst-riktad expansion av utgrävningsområdet i den nordöstra ändan av utgrävningsområdet fotograferad från nord-nordväst efter borttagning av grästorven och jordlager M101. På bilden syns stenläggning R105 och ytan av jordlager M106. Mikko Helminen. TYA 25679.

Stensättningen fortsätter på nordöstra sidan av utgrävningsområdet mot den stora stenen på nordöstra sidan av utgrävningsområdet och möjligen på sydvästra sidan av expansionsområdet. Dessutom kan några större stenar på norra och södra sidan av stensättningen vara en del av denna anläggning. Det är också av betydelse att notera att det finns relativt mycket ohuggna, dock mindre stenar i mulljordkontexten M106 som ligger runt om stensättningen. Också dessa stenar kan ha koppling till anläggningen.

Fyndmaterialet från M106 var mycket rikt och välbevarat. Från denna kontext tillvaratogs en skärva från kanten och sidan av ett glaskärl, andra skärvor av glaskärl, fönsterglas, en bit av ett skaft från en kritpipa, ett krossat piphuvud från en sen 1600-tals pipa, en bit av en samtidig kritpipa med bevarad del av klacken med klackmärke, skärvor från rödgods- och stengodskärl, obränt och bränt ben, bitar av tegel och flinta (TYA 881:36–55). Därtill togs det tillvara tre järnspikar (53–30x9–12x8–11 mm) samt en bit av kåda vilka kasserades efter dokumentationen. Det krossade piphuvudet (TYA 881:40) kan enligt Don H. Duco dateras deduktivt genom sin dubbelkoniska profil och rosdekoration till 1600-talet⁴. Den andra välbevarade biten av en kritpipa (TYA 881:41, se bilden 21) kan genom sin robusta form, skaftdekorationen och klackmärket dateras till senare delen av 1600-talet⁵.

⁴ Duco 1987: 138–146.

⁵ Klackmärket ”DCP” på kritpipan TYA 881:41 tyder på kritpipsfabrikören Cornelis Dircksz. Peck som var i verksamhet i Gouda i Holland mellan åren 1654/1659 och 1691/1695 (Duco 2003: 179). Skaftet på den sistnämnda kritpipan är dekorerat med både diamatnformade avtryck och ränder vilket har varit vanligt i mitten av den senare delen av 1600-talet (Duco 1987: 138–146).

Mulljorden M106 var betydligt rik också gällande benmaterial. Av 456 ben eller benfragment i detta jordlager kunde till och med 229 stycken identifieras. 65 av dem var från nöt, fem från får, 43 från får eller get, nio från gris, 58 från stor ungulat, 30 från liten ungulat, 18 från säl och en från andfågel. Enligt den osteologiska analysen består detta material av både välbevarade och dåligt bevarade ben. Trots detta, visade de bevarade epifys-metafys-paren från mulljorden M106 att åtminstone en del av materialet i detta lager låg i sin primära kontext⁶.

Stratigrafiskt under stenstruktur R105 och mulljordlager M106 dokumenterades i västra delen av expansionsområdet en öst-väst-riktad och 3–9 cm tjock träanläggning **R113**, vilken möjligen fortsätter till väst och öst utanför utgrävningsområdet (se bilagor 8:8 och 8:9). Under R105, M106 och träanläggning R113 frilades ett kompakt sandlager M103 vilket fortsätter i varje riktning utanför utgrävningsområdet samt ugnsanläggningen och dess grundstenar (R124) i väst.

Under det kompakta sandlagret M103 i öst, gruntsandlager M121 under ugnsanläggning och det grova sandlagret M119 i väst frilades på hela ytan inom utgrävningsområdet ett gråbrunt och grovt sandlager **M110** vilket innehöll mycket stora ohuggna stenar och var 3–14 cm tjockt (se bilagorna 8:12–13). Detta lager tolkades som en sannolikt geologisk formation som senare kan ha blivit omrörd av människor. Under M110 dokumenterades ett sterilt sandjordlager **M112** vars konsistens är både finsand och silt (se bild 18 och bilaga 8:14).

⁶ Tourunen 2012: 4, se bilaga 10.

4.1.3 Allmänna iakttagelser och tolkningar

Med hjälp av observationer gällande läge och riktning av olika anläggningar och jordlager samt analys av fynd- och benmaterial i utgrävningsområdet går det att beskriva hur och i vilket ordning dessa fenomen har uppkommit. Den första **uppkomsthistoriska fasen (1)** i utgrävningsområdet omfattar jordlagren M110 och M103 vilka antingen har tagits till platsen från någon annanstans för att grunda byggnadsanläggningar eller blivit omrörda från steril jord till kulturlager under byggandefasen respektive användningen av huset.

Fas 2 omfattar de som relativt orörda bevarade delarna av ugnsanläggningen dvs. De nord-söder-riktade grundstenarna (R124) på västra och östra kanterna av anläggningen, gruntsandlager M121 mellan stenarna och i vertikal meningen den mellersta delen av ugnstrukturen (ugnsplattan) bestående av lermurbruk M117, tegel- och stenanläggning R116 samt kollager M120. Den något ostrukturerade karaktären av den övre delen av tegel- och stenstrukturen samt kollagrets position mellan övre delen och den tydliga ugnsplattan tyder på att en del av teglet i R116 kan härröra från en raserad övre konstruktion ovanpå spisen.

Också resterna av de nord-söder-riktad träna R118 och M122 på västra sidan av ugnsanläggning samt M123 med förmultnat trämaterial under M122 räknas till denna fas för de har med stor sannolikhet format en del av ett yttre ramverk runt om ugnen. Stratigrafiskt binder dessa kontexter också jordlager M115 ihop med denna fas.

Fas 3 omfattar det sotiga sandlagret M108, sandlager M111 samt lerlager M114 som låg stratigrafiskt ovanpå M108, som inte har någon stratigrafisk koppling till jordlager M115 eller träanläggning R118. Deras läge och djup samt speciellt fyndmaterial och konsistensen av sandlager M108 tyder på en samtida datering med ugnsanläggningen och husets brukstid. Dessa jordlager kan med samma argument sannolikt ha uppkommit innanför stugan i detta hus.

Fas 4 omfattar det raserade spisiröselagret R102 och mullager M107 samt det grova sandlagret M109 och möjligen även finsandlagret M104. De sammankopplade kontexterna R102 och M107 kan ha uppkommit under rasering av ugnsanläggningen. Fyndmaterialet från M107 liknar närliggande jordlager och speciellt materialet från M104. Dessa fenomen samt det raserade spisiröset kan med stor sannolikhet dateras till tiden efter husets existens.

Undersökningen av den mellersta delen av ugnsanläggningen i den mellersta och sydvästra delen av utgrävningsområdet visade, att ugnen troligen har bestått av en öppen eller halvöppen spis med ugnsplatta murad av i huvudsak tegel och mindre ohuggna stenar med lermurbruk. Ugnsplattan är belägen i mitten av anläggningen och den murade tegelstrukturen tyder på att den har varit lagd i samma riktning som hela anläggningen. Både ovannämnda lämningar av ett så kallat spisiröse bestående främst av ohuggna stenar på den högre nivån (R102) och några raserade tegel precis över spisen, samt karaktär och läge av ugnsplattan antyder att ugnen sannolikt har liknat en så kallad rökugn utan någon särskild rökkanal eller skorsten.⁷

Alla fyra faser i den sydvästra och mellersta delen av utgrävningsområdet är svåra att datera förutom deras inre kronologi. Fyndmaterial från kontexter med koppling till

⁷ jmf. Valonen 1963: 169–248.

Bild 21. Skaftdelen av en kritpipa med delvis bevarad huvuddel (TYA 881:41) från den möjliga avfallsgropanläggningen M106. Mikko Helminen.

den tolkade bruksfasen av byggnaden samt karaktären av ugnsanläggningen tyder allmänt på historisk tid. Huset, där spisugnen fanns kan ha varit i bruk på 1600-talet det vill säga under det äldre av de två möjliga tidsintervallen enligt historiska uppgifter. Denna datering får också stöd av tolkningen av ugnen som äldre typ utan skorsten och spisen vid en av kanterna av anläggningen.

Stenanläggning R105, mulljordkontext M106 och träanläggning R113 i östra delen av utgrävningsområdet har trots det kompakta sandlagret M103 ingen stratigrafisk relation till ugnsanläggningen i den mellersta delen av utgrävningsområdet i väst. Kritpiporna från mulljorden daterar sannolikt också den sydväst-nordöst-riktade stenanläggningen och träanläggningen åtminstone till senare delen av 1600-talet. Annat fyndmaterial från detta jordlager saknar moderna och resenta fyndmaterial vilket tyder på att denna kontext kan ha uppkommit under samma period. Träanläggningen kan trots sin riktning och läge också ha varit en sekundär kontext och höra antingen till R105 eller M106.

Funktionen av dessa kontexter var mycket svår att bedöma utgående från utgrävningsområden öppnade år 2011. Riktning och läge av stensättningen (R105) antyder att denna anläggning inte har koppling till huslämningen runt den ugnen i väst som är riktad enligt huvudvädersträcken. Mulljorden M106 utsträcker sig till båda sidorna av stensättningen och kan ha uppkommit samtidigt eller nästan samtidigt med stensättningen. Karaktären, fyndmaterialen samt ett rikt, delvis välbevarat och orört benmaterial i denna kontext pekar starkt på en avfallsgrop som i så fall kunde ha skapats utanför husutrymmet under senare delen av 1600-talet (se bild 21).

Den sista stratigrafiska fasen omfattar mulljordlagret M101. Denna kontext dokumenterades mellan grästorven och finsand- och mulljordlagret M104 på sydvästra sidan av ugnsanläggningen, det raserade spisiröslaget R102 samt mulljorden M107 inom spisiröset, finsandlagret M103 och det svarta och sotiga finsandlagret M108 på mellersta respektive östra sidan av utgrävningsområdet samt slutligen mulljordlagret och stenanläggningen R107 i östra delen av utgrävnings- och senare expansionsområdet. En del av fynden och fyndplatserna i M101, till exempel i område t ovanpå mulljordlagret M106, antyder att detta jordlager delvis kan bestå av mer eller mindre omrört material från de tidigare beskrivna faserna 3 och 4 och senare beskrivna mulljordkontexten M106. Detta stöds också av att inga resenta fynd hittades från denna kontext. En del av fyndmaterialet från M101, till exempel klackjärnet (TYA 881:2), kan dock ha hamnat i denna kontext senare på 1700- eller på 1800-talen⁸.

Mest benmaterial från utgrävningsområdet samlades från kontexterna M101 och M106. Den mest identifierade arten i materialet som till största delen består av obränt ben var nöt. Säl är vanligare i material än hushållsdjuret gris och från kontexten M101 identifierades det även ett fragment från en lake vilken liksom säl har fångats på is under vintertid. De identifierade benen av nöt, får, säl och gris är från alla delar

⁸ t. ex. Swann 2001:272–273.

av djurens kropp och kan således tolkas som både slakt- och hushållsavfall. Kalvben som antyder en ovanlig sed att slakta unga nötdjursindivider kan ses som en anomaly, vilket enligt osteolog Auli Tourunen också kan tyda på naturlig död av dessa individer. Sammanlagt 14 ben eller benfragment visade tecken på skärning vilket har orsakats av styckning av kroppen, köttet eller då djuren flåddes⁹.

Enligt osteolog Auli Tourunen representerar benmaterialet från utgrävningsområdet vid område A generellt djurbensmaterial från nya tiden. Detta stöds särskilt av dominansen av ben från nöt, får och get. Antalet sälben skiljer enligt Tourunen platsen från samtida material från Åbo och Torneå samt det historiska hospitalsområde på Själö i Pargas. Ben från alla delar av kroppen antyder att djuren sannolikt har slaktats nära platsen eller blivit tagna levande till platsen för att sen bli slaktade.¹⁰

⁹ Tourunen 2012, se bilaga 10.

¹⁰ Tourunen 2012: 4, se bilaga 10.

4.2 Område B (östra slänten av den mellersta delen av hospitalkullen)

4.2.1 Läge och jämförelse med historiska uppgifter

På den mellersta delen av hospitalkullen på Korpholmen finns det lämningar av två olika gravgårdar. Den förmodligen äldre gravgården, som kan dateras till perioden mellan 1630-talet fram till slutet av 1700-talet, är belägen på den östra och på nordöstra slänten av kullen och är delvis täckt av fyllningsjord. Den yngre gravgården, som med stor sannolikhet kan dateras till perioden mellan 1790-talets mitt och 1840-talets början, är belägen på den västra sidan av den mellersta delen av hospitalkullen och fortfarande väldigt tydligt urskiljbar.

En av de viktigaste referenspunkterna för kopplingen av de historiska kartadokumentet till det samtida landskapet under kartläggningen och inventeringen av det historiska hospitalsområdet år 2010 är belägen på mellersta delen av hospitalkullen. Det finns stora stenar på den öst och nordöst sluttande slänten på ett område vilket visar sig skapa gränsen för den gamla kyrkogården i samma väderstreck (se bild 22). Denna gravgård är framställd i kartorna från åren 1743 och 1793 och nämns på dem som kyrkogård. Gravgården har varit ca 30–35 meter lång och ca 26–28 meter bred.

Enligt kartanalysen visades det sig att kyrkorekonstruktionen på hospitalkullen i huvusak är byggd på mitten av den sydvästra delen av gamla kyrkogården. Den här tolkningen antyder vidare att den gamla gravgården är belägen på nordöstra och östra sidan av nuvarande kyrkobyggnaden.

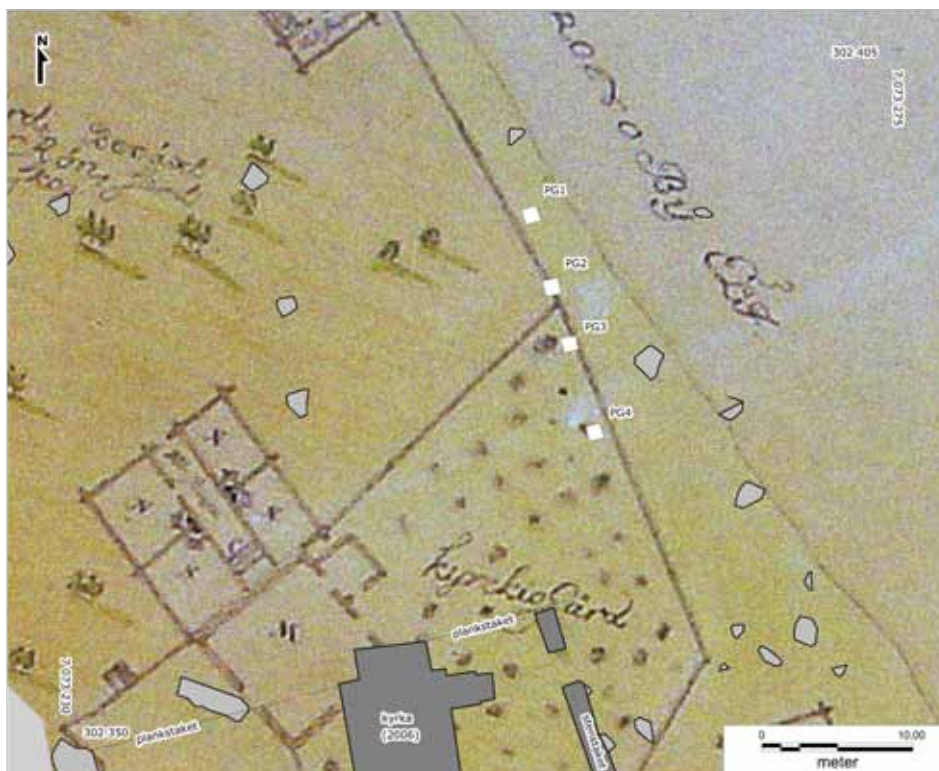

Bild 22. Utdrag av den digitala orienteringen av J.J. Wikars karta över hospitalsområdet från år 1743. På bilden syns provgroparna 1-4 samt på den historiska kartan hospitalskyrkan (M), de spetalskas hus (N), samt sk. spetals gård (till vänster / väst och nordväst), kyrkogården (nedan, till söder) och strandlinjen till Kronobyån (till höger / öst). Mikko Helminen. Skala 1:500.

År 2011 ville man testa hypotesen och kartaorienteringen från år 2010 och försöka hitta tecken på gränsen mellan det före detta så kallade spetälskas gårdsområde och den äldre gravgården. Enligt karta-analysen ligger den nordvästra gränsen av kyrkogården på nordöstra sidan av kyrkan (se bild 22).

4.2.2 Arkeologiska observationer

Provgroparna 1–4 (1x1 meter) öppnades i en nord-nordväst-syd-sydöst-riktad linje på den mot nordöst sluttande slänten av hospitalskullen (se bild 23). Groparna placerades ca 15 respektive 30 meter nordöst och nord-nordöst om den nuvarande kyrkorekonstruktionen och 20 respektive 35 meter sydöst och syd-sydöst från den östra delen av husgrund 2 på norra sidan av hospitalskullen (se bilaga 7.1 och 7.3).

Provgroparna 1 och 2 placerades nord-nordväst om det i kartanalysen tolkade gravgårdsområdet och provgroparna 3 och 4 i det norra hörnet av gravgårdsområdet (jmf. bilaga 7.3 och bild 22). Därtill kan det noteras att platsen ligger ungefär 20 till 25 meter öst och nordöst om det hypotetiska läget för de spetälskas boningshus i 1700-talets mitt. Marken vid groparna höjer sig mot sydväst, förutom provgrop 1 vilken öppnades på ett något mer platt område.

Bild 23. Område B. Vy över undersökningsområdet och provgroparna 1-4. Tagits från syd-sydöst. Mikko Helminen. TYA 25685.

I **provgrop 1** frilades under grästorven på hela ytan av groppen mulljordslager **M201** som var blandat med torv och finsand. Från detta lager tillvaratogs som fynd en del av skaftet av en kritpipa samt en bit av bränd lera (TYA 881:84–85). Under mulljordslagret frilades inom södra delen av groppen ett grått samt mycket kompakt och något sotigt finsandlager **M202** som var blandat med silt samt bitar av tegel och kol. Från detta lager tillvaratogs som fynd bitar av fönsterglas och flinta (TYA 881:86–88).

Stratigrafiskt ovanpå finsandlager M202 och under mulljordslager M201 kom i norra delen av groppen fram ett sotigt finsandlager **M205** som hade blivit blandat med kol och bitar av tegel (se bild 24 och bilaga 9:1). I detta lager hittades bitar av fönsterglas (TYA 881:89). Under finsandlager M202 frilades på norra delen av groppen finsandlager **M208** som var blandat med grovsand, silt, grus och bitar av tegel. I detta lager hittades bitar av fönsterglas och möjlig bränd lera (TYA 881:90–91). Under detta lager och i södra delen av groppen kom steril bottensand **M206** fram, bestående av finsand, silt och stenar (se bilaga 9:1 och 9:2).

I **provgrop 2** frilades under grästorven inom hela ytan av groppen mulljordslager **M201** som var blandat med torv och finsand. I detta lager tillvaratogs en bit av tegel (TYA 881:92). Under detta lager kom ett mer kompakt lager av grästorv **M203** fram som hade blivit blandat med ett lägre, grått och kompakt finsandlager **M202** (se bi-

Bild 24. Provgrop 1. På bilden syns jordlager M206 (till vänster), M202 (i mitten) och M205 (till höger). Tagits från öst-nordöst. Mikko Helminen. TYA 25681.

laga 9:4). Från grästorvlager M203 tillvaratogs som fynd en bit av fönsterglas, bränt ben, tegel, bränt tegel och tre bitar möjlig järnslag (TYA 881:93–98).

Utöver finsandlager M202 frilades i sydöstra hörnet av provgropen ett mörkt och kompakt finsandlager **M207** som var blandad med silt och bitar av tegel. Detta lager följde stratigrafiskt finsandlager M202 och omfattade i sin vidaste nivå nästan hela östra hälften av provgropen (se bilagorna 9:4 och 9:5). Under finsandlagret frilades på hela ytan av gropen steril bottensand bestående av finsand och silt samt några ohuggna stenar i den östra kanten av gropen.

I **provgroparna 3 och 4** frilades under grästorven på hela ytan av groparna mulljordslager **M201** som var blandat med torv och finsand. Under detta lager kom ett mer kompakt lager av grästorv **M203** fram, bestående av finsand, mull, lera och silt. Under detta lager frilades i båda groparna moränlager **M204** med grus, finsand, grovsand och stenar (ca 15 respektive 50 cm i diameter i provgrop 3 samt ca 15 respektive 25 cm i provgrop 4). Under detta lager framkom steril bottensand **M206** bestående av finsand, silt och stenar (se bilagorna 9:6 och 9:7). I dessa provgropar upptäcktes inga fynd.

4.2.3 Allmänna iakttagelser och tolkningar

Med hjälp av observationer gällande läge och riktning av olika jordlager samt analys av spridning av kulturlager och fynd i utgrävningsområdet går det att beskriva olika fenomen gällande detta område. Av alla fyra provgropar visade bara provgrop 1 och 2 på någon tydlig bearbetning av jordlager. I provgrop 1 ser det ut som om fyndmaterial och aktivitet vid det undersökta området huvudsakligen är beroende på ett gropliknande fenomen på norra sidan av gropen. Fynd som pekar på byggnadsavfall och som med viss osäkerhet kan dateras till hospitalets verksamhetstid kan ha tagits till platsen till exempel från hospitalskyrkan och boningshuset för de spetälska söder och sydväst om provgroparna eller från ett parstugeliknande boningshus norr om groparna.

Jämförelse mellan jordlagren i provgroparna 1–4 visar att den sterila geologiska jordarten byter något från finsand och silt till mer moränliknande jord vid mellersta delen av den undersökta linjen. Dessutom placerades provgroparna 3 och 4 i ett område som ligger högre upp från provgroparna 1 och 2, dvs. ca 4,0–4,2 meter respektive ca 4,2–4,5 meter över nuvarande havsytan. Läget av groparna 1 och 2 är närmare ett gammalt hörn av en liten vik till Kronobyälven norr om undersökningsområdet och kan ha anknytning till detta.

Spridningen av fynd och kulturlager mellan provgroparna stöder tanken på att gränsen mellan de spetälskas gårdsområde och den äldre gravgården kan ha funnits på området mellan provgroparna 2 och 3. I provgroparna 3 och 4 kunde man dock inte konstruera fenomen som antyder en begravningsplats. Däremot visade det sig att platsen som hypotetiskt ligger i det norra hörnet av den historiska gravgården på grund av moränen är en svår plats för begravning.

5 Publik verksamhet och förmedling (text av Mikko Helminen och Anniina Laine)

En viktig del av de arkeologiska undersökningarna på Korpholmen år 2011 var att arbeta med ett särskilt planerat publikarkeologiskt syfte. Studenterna Ilari Aalto och Anniina Laine från Åbo universitet tog del i arbetsgruppen och arbetade med problematiken kring förmedling och publikarbete. Metodiken i detta arbete baserades på boken *Publik arkeologi*, publicerad av Historiska museet i Stockholm och skriven av Fredrik Svanberg och Katty H. Wahlgren (2007). Boken användes även av Ilari och Anniina i en specialkurs vid arkeologin i samband med arbetserfarenhet från och värdering av projektet på Korpholmen.

Vid en publikarkeologisk utgrävning är det möjligt för alla att se och uppleva själv hur arkeologiskt fältarbete går till. Arkeologi förmedlas åt allmänheten också på arkeologibloggar och olika websidor på internet, i media, i böcker och på museer. En utgrävning som är öppen för allmänheten är ändå en viktig del av det publika arbetet på grund av förmågan att komma nära de lokala invånarna. Detta gäller också människor som inte är aktivt intresserade av arkeologiska platser och museer.

Korpholmens publikarkeologiska undersökningsplats ligger på det historiska hospitalsområdet med mycket stark museal karaktär med flera rekonstruktioner av hospitalsbyggnader och aktiva föreställningar såsom guidning, teaterföreställningar och gudtjänster i den rekonstruerade hospitalskyrkan. Området förvaltas numera av Kronoby hembygdsförening som har ett starkt syfte till aktiv förmedling och framställning av lokalt kulturarv. Föreningen var den centrala samarbetspartnern under fältarbetsfasen.

Det centrala målet inom publikarbete inom arkeologin är att engagera allmänheten i arkeologisk verksamhet på positivt sätt genom att skapa tillgång i och möjlighet att reflektera över historia och kulturarv. Enligt Svanberg och Wahlgren är det viktigt att få allmänheten att ta en aktiv ställning i den pågående forskningen. Detta kan nås genom konkreta möten och arbete med arkeologer. Istället för ensidig kommunikation mellan arkeologer och allmänheten måste det också finnas en dialog mellan dessa två aktörsgrupper. På detta sätt skapar man bättre möjligheter för personer inom allmänheten att bygga kunskap om både det förflutna, sitt kulturarv men också om sina egna positioner i tiden¹.

Ett syfte inom projektets publika arbete var att hitta nya målgrupper som inte hade någon direkt koppling till Korpholmens historiska hospitalsområde. Detta gällde både invånare nära Korpholmen och människor i Kronoby trakten. Under teman som Svanberg och Wahlgren kallar intresseanalys ville man i förhand diskutera om vilka målgrupperna man kunde välja för att ta del i projektet².

Ett pressmeddelande om de kommande undersökningarna på platsen gavs ut några veckor innan inledningen av fältundersökningarna. På det sättet riktades inbjudan både till en större allmänhet i Österbotten samt de lokala och aktiva personerna med nära koppling till hembygdsföreningen. Detta ledde till att alla aktiva deltagare i utgrävningen som kom från Kronoby trakten redan hade vissa kunskaper i lokalhis-

1 Svanberg & Wahlberg 2007: 10–14.

2 Svanberg & Wahlberg 2007: 54–60, 66–71 och 134–135.

Bild 25. Den östra-nordöstra delen av utgrävningsområdet grävs medan en journalist och kameraman från tv-kanalen MTV3 är på plats och filmar aktiviteten. Janne Haarala.

torior och var mer eller mindre intresserad av arkeologi.

Medians intresse för utgrävningen visade sig bli mycket stort (se bild 25). De flesta av provinsiella och lokala dagstidningarna besökte utgrävningen. Rapport- och nyhetsartiklar publicerades i Keski-Pohjanmaa (6.7.2011), Pietarsaaren sanomat (8.7.2011), Pohjalainen (11.7.2011) och Österbottens tidning (6.7.2011) (se bilaga 11). De lokala finska televisionsnyheterna på YLE Pohjanmaa spelade in och visade en två minuter lång rapport om utgrävningen och den nationella tv-kanalen MTV3 spelade in och visade ett kort inslag om Kronoby hospital och det pågående utgrävningsprojektet i sitt huvudnyhetsprogram. Radio Yle Vega Österbotten gjorde ett 20 minuters inslag med intervjuer av ordförande för Kronoby Hembygdsförening Håkan Vikström, författaren Lolan Björkman, arkeolog Mikko Helminen samt besökare och deltagare på utgrävningen. Programmet sändes i kanalens morgonprogram.

Med mycket uppmärksamhet i media lyckades man locka många att besöka platsen och utgrävningen och även bli nyfikna på att ta del i själva arbetet. Korpholmen och platsen för det historiska hospitalet var redan bekant för de mesta av deltagarna. Många var även sysselsatta på ett eller annat sätt i teaterföreställningsprojekt som också handlade om hospitalets historia och dess mentala kulturarv. Deltagare som var aktiva inom hembygdsföreningen och teatergruppen spred intresset vidare till det större lokala samhället. Samtidigt jobbade de aktiva inom föreningen som kontaktpersoner både i förhållande till lokala invånare och tillsammans med de sistnämnda som viktiga aktörer med bred lokalkunskap. Därtill kan i detta sammanhang nämnas en särskilt viktig aktörgrupp som bestod av lokala arkeologer som deltog i projektet som deltagare. Den här gruppen fungerade i dubbelroll som lokala invånare med professionella kunskaper inom arkeologi samt som en länk mellan arbetsgruppen som kom från någon annanstans.

Bild 26. Ilari Aalto (i mitten) diskuterar med Rebecka Kronkvist, Jamika Sandbäck (bakom Rebecka) och Anja Hummel vid den östra delen av utgrävningsområdet. Mikko Helminen. TYA 25717.

Från sex till elva frivilliga tog dagligen del i utgrävningen. Därtill hade man från tio till cirka 25 dagliga besökare på platsen. De flesta frivilliga på utgrävningen kom från Kronoby samt grankommunerna Jakobstad och Pedersöre; en del av besökarna hittade till platsen från ännu längre bort efter att först ha läst eller hört om projektet i media.

I samband med valet av olika målgrupper var det viktigt att i bredare mening sätta mål för de publika syftena. Att välja en möjlighet där man både kunde ta del i själva arbetet och besöka de pågående undersökningarna på Korpholmen kräver att man detta skapar mervärde för alla medarbetande aktörer. Ett tema som Svanberg och Wahlgren har betonat är en så kallad kognitiv kartläggning av det undersökta området³. Detta innebär olika sätt att använda, värdera och reflektera över platsen och dess mening med personer och grupper som har koppling till platsen. Vissa egenskaper i miljön kan uppskattas speciellt värdefulla för området och dess historia, vilket kompletterar det administrativa och på vetenskapligt sätt värdefulla landskapet. Information gällande dessa värderingar är viktiga för planeringen av arbetet som kan förändra eller lansera nya tolkningar av samma plats och på detta sätt påverka framtida tankar om landskapet.

På Korpholmen är landskapet präglad av platsens historia, vilket också hade påverkat många av deltagarna. En del av deltagarna hade kunskap om avlägsna släktingar som hade tagits till hospitalet, som samtidigt är starkt präglad av sin mörka historia. Också det tidigare skapandet av kulturarv på Korpholmen i nuet, dvs. läge och riktning samt karaktär av det nutida landskapet upplevs som viktigt särskilt av många aktiva inom hembygdsföreningen. Dessutom kan det nutida gårdsområdet vid kyrkorekonstruktionen beskrivas som en plats för fritidsaktiviteter såsom teaterövning och mycket mera.

Starka upplevelser och stort intresse för platsen blev tydligt under själva arbetet i fält. Fynd och upptäckten av tidigare relativt okända platser på hospitalskullen upplevdes som tankeväckande och deltagandet samt besök till utgrävningen gjorde det möjligt att reflektera över hospitalets mening och historia i grupp.

Också etiska frågor var viktiga i planeringen av arbetet, särskilt med undersökningsområdet nordöst om kyrkan där syftet med det arkeologiska arbetet var att hitta spår av gränsen mellan de spetälskas gårdsområde och hospitalets gravgård. Möjligheten

3 Svanberg & Wahlberg 2007: 71–73 och 135–136.

att träffa på gravar togs upp under planeringen och innan man började undersöka området. Eftersom undersökningen av lämningar av lik och gravar ansågs ha en sekundär betydelse bestämdes att grävandet skulle slutas vid möjliga övre spår av gravar dvs. gravfläckar vilka sen skulle dokumenteras och täckas. Inga spår av gravar hittades.

Också en bedömning av olika risker gjordes innan utgrävningen. Samarbetet och samskapandet kräver lyckad kommunikation mellan alla deltagare lika mycket som känsla av att kunna ge sin egen satsning till projektet. Liksom i alla publika utgrävningar var det också på Korpholmen oundvikligt att arkeologerna tog hand om ansvar i ledningen och dokumentationen av de arkeologiska fenomenen. Många av deltagarna var med i utgrävningen nästan hela veckan, och efter ett par dagars handledning i sållning av jord, insamling av fyndmaterial och bedömning av olika stratigrafiska kontexter var det möjligt att ge ett visst ansvar för arbetet också till de frivilliga deltagarna. Dessa kunskaper och erfarenheter på lokalen kunde efter detta också förmedlas vidare mellan deltagare. Detta såg ut att ha lyckats ganska bra förutom den korta tiden den sista dagen då man var tvungen att sluta tidigt på grund av oväder. Detta ledde till att de allra sista delarna av undersökningen måste slutföras utan frivilliga.

De publika syftena och förmedlingen under utgrävningen ansågs ha lyckats väldigt bra. Mot bakgrunden att arbetsgruppen vara bosatt i en annan del av landet och till vardag talar ett annat modersmål kändes det inför utgrävningen som en spännande utmaning att ta en aktiv roll i samarbetet med ett lokalsamhälle i det svenskspråkiga Österbotten. Redan under arbetsveckan i Kronoby visade det sig att denna situation producerade värdefulla möten och i efterhand sågs utmaningen inom arbetsgruppen som en mycket rolig och lärorik upplevelse. Kontakter och nätverk både skapades och styrktes från tidigare inventeringsprojekt och kan användas också i framtiden.

Under årets arkeologiska undersökningar på Korpholmen fick man på nytt sätt ta del i skapandet av lokalhistoria. Detta samskapande av det lokala kulturarvet tillsammans med en arkeologisk forskningsgrupp kan ses som mervärde. Man fick sig själv gräva fram spår av livet på hospitalskullen för ungefär 300 år sedan. En del av fynden visade sig ändra tidigare tankar gällande vardagen i det förflutna på Kronoby hospital. Som ett komplement till tidigare eländiga och delvis även tragiska uppskattningar kom spår av köksaktiviteter och även tobaksrökning, som kanske då har uppskattats som lyx – man levde trots allt i asyl.

6 Slutsatser

Under juli månad 2011 utfördes arkeologiska undersökningar på två områden i norra delen av den historiska platsen för Kronoby hospital belägen på Dårholmen i Kronoby. Årets undersökningar baserades på en tidigare inventering av fasta fornlämningar på platsen och var som arkeologisk, vetenskaplig utgrävning den första i sitt slag på Dårholmen. Arbetets syfte var att undersöka en husgrund nordväst om den nuvarande rekonstruktionen av hospitalskyrkan samt ett område beläget i gränsområdet mellan det tidigare så kallade spetälskas gårdsområde och gravgård.

Tidigare, i oktober 2010 bedömdes bevaringsläget och gränserna för hospitalets rester genom att använda arkiverade kartmaterial från 1600- och 1700-talen, digitala mätningar och allmänna observationer på fältet. För att skapa en övergripande bild av de enskilda byggnadsresternas karaktär och mer exakt datering krävdes det arkeologiska undersökningar. Den publikarkeologiska undersökningen på hospitalskullen genomfördes under sju arbetsdagar 3.–10.7.2011. Undersökningarna genomfördes i samarbete med Kronoby hembygdsförening och med hjälp av frivilliga deltagare.

På forskningsområde A öppnades ett utgrävningsområde över den tidigare dokumenterade husgrunden 1 på nordvästra delen av hospitalskullen och västra delen av det före detta spetälskas gårdsområde. Enligt läge och karaktär, jämfört med historiska uppgifter, fanns det skäl att datera anläggningen med all sannolikhet till tiden från grundandet av hospitalet på 1630-talet till början av 1700-talet. Byggnadslämningen på platsen är belägen på den norra delen av den så kallade hospitalskullen och kan med stort sannolikhet kopplas till de personer som hade blivit skickade till hospitalet på grund av spetälska på 1600- och på 1700-talen.

I sydvästra och mellersta delen av utgrävningsområdet frilades den mellersta delen av en nord–söder och väst–öst-riktad ugnsanläggning som var täckt av ett raserat spisröse blandat med mulljord. Denna spisugn tolkades enligt sin struktur och den ugnsplatta som låg på mitten av anläggningen i samma riktning, som en så kallad rökugn. På sydvästra och nordöstra sidan av ugnen dokumenterades jordlager som tolkades ha samband med ugnen och antagligen varit beläget innanför samma byggnad som ugnen. Inom ett cinga 2–3,5 meter öst och nordöst om ugnens östra kant samt cirka 0,4–1,2 meter öster om ugnen beläget kulturjordlager dokumenterades en möjlig avfallsgrop.

Fyndmaterialet från gropan daterar anläggningen till senare delen av 1600-talet, men kan inte inom den undersökta ytan användas för att datera den väster om gropan belägna ugnsanläggningen. Genom sin karaktär och läge på en plats utan uppgifter om en byggnad åtminstone från 1740-talet kan man datera ugnen och byggnaden till att möjligen ha varit i bruk samtidigt med avfallsgropan. Mer arkeologiska utgrävningar behövs för att bedöma hur ugnen är orienterad i förhållande till själva byggnadens ramverk. Genom fortsatta arkeologiska undersökningar kunde det också vara möjligt att få mer information om den möjliga avfallsgropan samt de två stensättningarna söder om ugnsanläggningen och deras möjliga koppling till huset.

På den mellersta delen av hospitalskullen finns det två olika gravgårdar av vilka den förmodligen äldre gravgården är delvis täckt av fyllningsjord och kan dateras till perioden mellan 1630-talet fram till slutet av 1700-talet. Undersökningsområde B placerades norr och nordöst om den nuvarande kyrkorekonstruktionen för att undersöka karaktären av platsen i närheten av det hypotetiska gränsområdet mellan de

spetälskas gårdsområde och den äldre gravgården.

Fyra provgroper öppnades i en nord-nordväst-syd-sydöst -riktad linje med 10 till 15 meters avstånd från varandra. Från provgroparna 1 och 2, dvs. de två nordligaste groparna visade sig innehålla både kulturjordlager och fynd som närmast kan beskrivas som byggningsavfall. Däremot uppvisade de två sydligaste provgroparnas 3 och 4 mer moränliknande jordart inte innehålla några bevis på aktivitet i området.

Fyndamaterialet från groparna 1 och 2 kan grovt dateras till den nya tiden, vilket i samband med observationerna från groparna 3 och 4 inte kan tolkas strida mot den tidigare tolkningen gällande gränsen mellan de spetälskas gårdsområde och gravgårdsområdet. För att verifiera detta krävs dock mer arkeologiska undersökningar inom området.

Undersökningarna på det historiska hospitalområdet genomfördes med publikarkeologiskt syfte. Man ville skapa en möjlighet för alla att ta del i den aktiva forskningen kring hospitalets lämningar. Man planerade denna arbetsfas genom att ta hänsyn till olika intressen för lokala grupper i anknytning till både platsens historia och 2000-talets kulturarvslokal på hospitalskullen. Utgrävningen hade dagligen från sex till elva deltagare och platsen besöktes av tiotals intresserade. Också i media var man mycket intresserad av årets undersökningar, och projektet fick uppmärksamhet i både lokaltidningar, television och radio.

Det publika arbetet på platsen kan anses ha lyckats väldigt bra. Man nådde både unga och äldre personer nyfikna på platsens historia. Genom utgrävningen och dess fynd kunde man i samarbete med de lokala målgrupperna skapa ett visst mervärde och en ny synvinkel på den historiska lokalen på Därholmen. Givande upplevelser om projektet ger förutsättningar också för möjliga framtida arkeologiska undersökningar på platsen.

Åbo den 8 februari 2012

Mikko Helminen

Källor

Arkivmaterial

Mikko Helminen 2010. *Dårholmen (Korpholmen) i Kronoby. Inventering och kartläggning av Korpholmens kronohospitalområde 2010. Arkeologisk undersökningsrapport.* Arkeologins arkiv vid Åbo universitet (TYA), Åbo.

Thomas Lohm 1687 (proverat 1697). *Geographisk Upfattning öfver hela Cronoby Soknen i Österboten höfdningedööm ock Uhloborgz södre Fögderi.* FRV B Pf 59 nr 4, Krigsarkivet, Stockholm.

Martin Martinsson 1793. *Grundritning öfver Kronoby hospitals hus och tomt.* SE/GLA/12731/#/A13355, Landsarkiv i Göteborg, Göteborg.

Tidningar

Wasa Tidning nr. 51 18.12.1841.

Publikationer

Ahlbeck-Rehn, Jutta 2006. *Diagnostisering och disciplinering. Medicinsk diskurs och kvinnligt vansinne på Själo hospital 1889-1944.* Åbo.

Björkman, Lolan 2007. *Korpholmens hospital i Kronoby 1631-1841.* Kronoby: Kronobys hembygdsförening.

Duco, Don H. 1987. *De Nederlandse kleipijp. Handboek voor dateren en determineren.* Amsterdam: Stichting Pijpenkabinet.

Duco, Don H. 2003. *Merken en merkenrecht van de pijpenmakers in Gouda.* Amsterdam: Stichting Pijpenkabinet.

Niukkanen, Marianna 2009. Historiallisen ajan kiinteät muinaisjäännökset. Tunnistaminen ja suojele. *Museoviraston rakennushistorian osaston oppaita ja ohjeita* 3. Museovirasto, rakennushistorian osasto.

Svanberg, Fredrik & Hauptman Wahlgren, Katherine 2007. *Publik arkeologi.* Stockholm: Historiska museet.

Swann, June 2001. *History of footwear in Norway, Sweden and Finland: prehistory to 1950.* Stockholm: Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien.

Tegengren, Helmer 1943. *Kronoby sockens historia.* Åbo: Kvistbro församling.

Valonen, Niilo 1963. Zur Geschichte der finnischen Wohnstuben. *Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia* 133. Suomalais-ugrilainen seura.

KRONOBY DÅRHOLMEN (KORPHOLMEN)

Arkeologiska undersökningar på Korpholmens kronohospitalområde i
Kronoby 2011

Arkeologisk undersökningsrapport, bilagor 1–11

Bilaga 1 Förteckning över fotonegativ (TYA 25665–25738)

TYA	Ämne	Tagits från	Foto	Datum
25665	Område A. Husgrund 1 efter fällning av träden ovanpå stenvallen.	nordöst	Mikko Helminen	4.7.2011
25666	Område A. Husgrund 1 efter fällning av träden ovanpå stenvallen.	nordöst	MH	4.7.2011
25667	Område A. Husgrund 1 efter fällning av träden ovanpå stenvallen.	sydöst	MH	4.7.2011
25668	Område A. Husgrund 1 efter fällning av träden ovanpå stenvallen.	sydöst	MH	4.7.2011
25669	Område A. Utgrävningsområdet städas inför fotografering. I bakgrunden Anniina Laine och Janne Haarala (vid sällningsplatsen) och Ilari Aalto vid utgrävningsområdet i förgrunden.	öst	MH	5.7.2011
25670	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns ytor av stenläggning R102 i bakgrunden och stenläggning R105 i förgrunden.	nordöst-öst	MH	5.7.2011
25671	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns ytor av stenläggning R102 i bakgrunden och stenstruktur R105 i förgrunden.	nordöst-öst	MH	5.7.2011
25672	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns ytor av stenläggning R102 och jordlager M104 (i förgrunden).	väst-sydväst	MH	5.7.2011
25673	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns ytor av stenläggning R102 och jordlager M104 (i förgrunden).	väst-sydväst	MH	5.7.2011
25674	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns stenstruktur R102 och enheten M104 (i förgrunden).	syd-sydväst	MH	5.7.2011
25675	Område A. Vy över stenvallen efter borttagning av jordlager M101.	söder	MH	5.7.2011
25676	Område A. Anniina Laine och Ilari Aalto ställer upp totalstationen vid undersökningsområde A på Korpholmen.		MH	7.7.2011
25677	Område A. Nord-nordväst-syd-sydöst-riktad expansion av utgrävningsområdet i den nordöstra ändan av utgrävningsområdet fotograferad efter borttagning av grästorven och jordlager M101. På bilden syns stenläggning R105 och ytan av jordlager M106.	syd-sydöst	MH	7.7.2011
25678	Område A. Nord-nordväst-syd-sydöst-riktad expansion av utgrävningsområdet i den nordöstra ändan av utgrävningsområdet fotograferad efter borttagning av grästorven och jordlager M101. På bilden syns stenläggning R105 och ytan av jordlager M106.	syd-sydöst	MH	7.7.2011
25679	Område A. Nord-nordväst-syd-sydöst-riktad expansion av utgrävningsområdet i den nordöstra ändan av utgrävningsområdet fotograferad efter borttagning av grästorven och jordlager M101. På bilden syns stenläggning R105 och ytan av jordlager M106.	nord-nordväst	MH	8.7.2011
25680	Område A. Nordväst-sydöst-riktad expansion av utgrävningsområdet i den nordöstra ändan av utgrävningsområdet fotograferad efter borttagning av grästorven. På bilden syns stenläggning R105.	nord-nordväst	MH	8.7.2011
25681	Område B. Provgrop 1. På bilden syns jordlager M206 (till vänster), M202 (i mitten) och M205 (till höger).	öst-nordöst	MH	8.7.2011
25682	Område B. Provgrop 2. På bilden syns jordlager M207 (i förgrunden) och M202 (i bakgrunden).	öst-nordöst	MH	8.7.2011
25683	Område B. Provgrop 3. På bilden syns ytan av jordlager M204.	öst-nordöst	MH	8.7.2011
25684	Område B. Provgrop 4. På bilden syns ytan av jordlager M204.	öst-nordöst	MH	8.7.2011
25685	Område B. Vy över undersökningsområdet och provgroparna 1-4.	syd-sydöst	MH	8.7.2011
25686	Område B. Vy över undersökningsområdet och provgroparna 2-4. Janne Haarala (bakom totalstationen) och Anniina Laine (till vänster i bakgrunden) arbetar med kartläggning.	nord-nordväst	MH	8.7.2011
25687	Område B. Vy över undersökningsområdet och provgroparna 3 och 4. Janne Haarala (i bakgrunden, bakom totalstationen) arbetar med kartläggning.	nord-nordväst	MH	8.7.2011
25688	Område B. Anniina Laine (i förgrunden) och Janne Haarala (i bakgrunden, bakom totalstationen) arbetar med kartläggning.		MH	8.7.2011
25689	Område A. Den mellestra delen av utgrävningsområdet fotograferat under grävandet.	väst	MH	8.7.2011
25690	Område A. Den mellersta och sydvästra delen av utgrävningsområdet fotograferat under grävandet.	nordväst	MH	8.7.2011
25691	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat under grävandet.	väst-sydväst	MH	8.7.2011
25692	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat under grävandet.	väst-sydväst	MH	8.7.2011
25693	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat under grävandet.	väst-sydväst	MH	8.7.2011
25694	Område A. Mellersta delen av utgrävningsområde fotograferat under grävandet. På bilden syns sten- och tegelstrukturerna från ungsresterna på nordöstra sidan av ugnsanläggning. Skårsleven på vänstra sidan av bilden är riktad mot norr.	nordväst	MH	8.7.2011
25695	Område A. Mellersta delen av utgrävningsområdet fotograferat under grävandet. På bilden syns sten- och tegelstrukturerna från ungsresterna på nordöstra sidan av ugnsanläggningen. Skårsleven på vänstra sidan av bilden är riktad mot norr.	nordväst	MH	8.7.2011
25696	Område A. Ilari Aalto arbetar i den sydvästra ändan av utgrävningsområdet.	nord-nordöst	MH	8.7.2011

TYA	Ämne	Tagits från	Foto	Datum
25697	Område A. Träanläggning R118 i den sydvästra delen av utgrävningsområdet.	väst-sydväst	MH	9.7.2011
25698	Område A. Träanläggning R118 i den sydvästra delen av utgrävningsområdet.	nordöst	MH	9.7.2011
25699	Område B. Vy över provgrop 1 som djupast.	sydöst	MH	9.7.2011
25700	Område B. Provgrop 1. Sektion mot nord-nordväst.	syd-sydöst	MH	9.7.2011
25701	Område B. Provgrop 1. Sektion mot öst-nordöst.	väst-sydväst	MH	9.7.2011
25702	Område A. Ugnsröster (R116) grävs på den mellersta delen av utgrävningsområdet.	nordväst	MH	9.7.2011
25703	Område B. Vy över provgrop 2 som djupast.	nordväst	MH	9.7.2011
25704	Område B. Provgrop 2. Sektion mot syd-sydöst.	nord-nordväst	MH	9.7.2011
25705	Område B. Provgrop 2. Sektion mot syd-sydöst.	nord-nordväst	MH	9.7.2011
25706	Område B. Provgrop 2. Sektion mot öst-nordöst.	väst-sydväst	MH	9.7.2011
25707	Område B. Vy över provgrop 3 som djupast.	öster	MH	9.7.2011
25708	Område B. Provgrop 3. Sektion mot syd-sydöst.	nord-nordväst	MH	9.7.2011
25709	Område B. Vy över provgrop 4 som djupast.	öster	MH	9.7.2011
25710	Område B. Provgrop 4. Sektion mot väst-sydväst.	öst-nordöst	MH	9.7.2011
25711	Område A. Ugnsröster (R116) på den mellersta delen av utgrävningsområdet. Bild 1 av 4 från sydväst till nordöst.	nordväst	MH	9.7.2011
25712	Område A. Ugnsröster (R116) på den mellersta delen av utgrävningsområdet. Bild 2 av 4 från sydväst till nordöst.	nordväst	MH	9.7.2011
25713	Område A. Ugnsröster (R116) på den mellersta delen av utgrävningsområdet. Bild 3 av 4 från sydväst till nordöst.	nordväst	MH	9.7.2011
25714	Område A. Ugnsröster (R116) på den mellersta delen av utgrävningsområdet. Bild 4 av 4 från sydväst till nordöst.	nordväst	MH	9.7.2011
25715	Område A. Ilari Aalto (i bakgrunden) diskuterar med Rebecka Kronkvist, Jamika Sandbäck (bakom Rebecka) och Anja Hummel vid den östra delen av utgrävningsområdet.	nordväst	MH	9.7.2011
25716	Område A. Sällning av jord på gång vid nordvästra delen av undersökningsområdet.	öster	MH	9.7.2011
25717	Område A. Ilari Aalto (i mitten) diskuterar med Rebecka Kronkvist, Jamika Sandbäck (bakom Rebecka) och Anja Hummel vid den östra delen av utgrävningsområdet.	nord	MH	9.7.2011
25718	Område A. Anniina Laine kartlägger ugnsanläggning R116 på den mellersta delen av utgrävningsområdet. Pontus Björkgård gräver i bakgrunden.	nordöst	MH	9.7.2011
25719	Område A. Ugnsanläggning R116 fotograferad under mätningen och utgrävningen.	väst-sydväst	MH	9.7.2011
25720	Område A. Ugnsanläggning R116 fotograferad under mätningen och utgrävningen.	väst-sydväst	MH	9.7.2011
25721	Område A. Ugnsanläggning R116(C) fotograferad utanför utgrävningsområdet.	öst-nordöst	MH	9.7.2011
25722	Område A. Ugnsanläggning R116(C) fotograferad utanför utgrävningsområdet.	öst-nordöst	MH	9.7.2011
25723	Område A. Ugnsanläggning R116(C) fotograferad från den nord-nordöstra delen av utgrävningsområdet.	öst-nordöst	MH	9.7.2011
25724	Område A. Ugnsanläggning R116(C) fotograferad från den nord-nordöstra delen av utgrävningsområdet.	öst-nordöst	MH	9.7.2011
25725	Område A. Den mellersta delen av ugnsanläggning R116(C) fotograferad uppfån.	nordväst	MH	9.7.2011
25726	Område A. Den mellersta delen av ugnsanläggning R116(C) fotograferad från nordvästra kanten av den mellersta delen av utgrävningsområdet.	nordöst	MH	9.7.2011
25727	Område A. Ugnsanläggning R116(C) fotograferad från den mellersta delen av utgrävningsområdet.	öst-nordöst	MH	9.7.2011
25728	Område A. Ugnsanläggningen (R116C) fotograferad från nordvästra kanten av den mellersta delen av utgrävningsområdet.	nordöst	MH	9.7.2011
25729	Område A. Den mellersta delen av ugnsanläggning R116(C) fotograferad uppfån.	sydöst	MH	9.7.2011
25730	Område A. Den mellersta delen av ugnsanläggningen (R116C) fotograferad från sydöstra kanten av den mellersta delen av utgrävningsområdet.	söder	MH	9.7.2011
25731	Område A. ugnsanläggning R116(C) fotograferad från den sydvästra delen av utgrävningsområdet.	väst-sydväst	MH	9.7.2011
25732	Område A. Jordlager M121, M122 och ugnsgundstenar R124 efter borttagning av ugnsanläggning R116(C) fotograferade från den mellersta delen av utgrävningsområdet.	öst-nordöst	MH	10.7.2011
25733	Område A. Jordlager M121, M122 och ugnsgundstenar R124 efter borttagning av ugnsanläggning R116(C) fotograferade från den mellersta delen av utgrävningsområdet.	väst-sydväst	MH	10.7.2011
25734	Område A. Jordlager M121, M122 och ugnsgundstenar R124 efter borttagning av ugnsanläggning R116(C) fotograferade från den sydöstra sidan av utgrävningsområdet.	sydväst	MH	10.7.2011
25735	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat i som djupast.	öst-nordöst	MH	10.7.2011

TYA	Ämne	Tagits från	Foto	Datum
25736	Område A. Janne Haarala dokumenterar det igenfyllda utgrävningsområdet. Therese Fagerström står bakom Janne.	nordväst	MH	10.7.2011
25737	Område A. Utgrävningsområdet täckt och igenfyllt.	öster	MH	10.7.2011
25738	Område A. Utgrävningsområdet täckt och igenfyllt.	öst-nordöst	MH	10.7.2011

Bilaga 2 Förteckning över digitala foton (TYA 34:1–65)

TYA 34	Ämne	Tagits från	Foto	Datum	Original
1	Område A. Husgrund 1 efter fällning av träden ovanpå stenvallen.	nordöst	Mikko Helminen	4.7.2011	DSC_2889.JPG
2	Område A. Husgrund 1 efter fällning av träden ovanpå stenvallen.	sydöst	MH	4.7.2011	DSC_2901.JPG
3	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns ytor av stenläggning R102 i bakgrunden och stenläggning R105 i förgrunden.	nordöst-öst	MH	4.7.2011	DSC_2932.JPG
4	Område A. Den sydvästra ändan av utgrävningsområdet fotograferad efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns ytan av jordlager M104.	väst-sydväst	MH	5.7.2011	DSC_2942.JPG
5	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns ytan av stenläggning R102.	väst-sydväst	MH	5.7.2011	DSC_2950.JPG
6	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat efter borttagning av jordlager M101. På bilden syns ytan av stenläggning R102.	syd-sydväst	MH	5.7.2011	DSC_2951.JPG
7	Område B. Provgrop 1 efter borttagning av jordlager M201. På bilden syns jordlager M205 (till vänster), M202 (i mitten) och M206 (till höger).	öster	MH	6.7.2011	DSC_2976.JPG
8	Område B. Provgrop 2 efter borttagning av jordlager M201. På bilden syns jordlager M207 (i förgrunden) och M203 (i bakgrunden).	nordöst	MH	6.7.2011	DSC_2981.JPG
9	Område B. Provgrop 3 efter borttagning av jordlager M201. På bilden syns ytan av jordlager M203.	nordöst	MH	6.7.2011	DSC_2983.JPG
10	Område A. Järnhasp in situ (M108) på den sydvästra sidan av ugsanläggningen.	sydväst	MH	7.7.2011	DSC_2989.JPG
11	Område A. Nordväst-sydöst-riktad expansion av utgrävningsområdet i den nordöstra ändan av utgrävningsområdet fotograferad efter borttagning av grästorven och jordlager M101. På bilden syns stenläggning R105 och ytan av jordlager M106.	syd-sydöst	MH	7.7.2011	DSC_2999.JPG
12	Område A. Nordväst-sydöst-riktad expansion av utgrävningsområdet i den nordöstra ändan av utgrävningsområdet fotograferad efter borttagning av grästorven och jordlager M101. På bilden syns stenläggning R105 och ytan av jordlager M106.	nord-nordväst	MH	8.7.2011	DSC_3011.JPG
13	Område B. Provgrop 1. På bilden syns jordlager M206 (till vänster), M202 (i mitten) och M205 (till höger).	väst	MH	8.7.2011	DSC_3014.JPG
14	Område B. Provgrop 2. På bilden syns jordlager M207 (i förgrunden) och M202 (i bakgrunden).	väst	MH	8.7.2011	DSC_3016.JPG
15	Område B. Provgrop 3. På bilden syns ytan av jordlager M204.	väst	MH	8.7.2011	DSC_3018.JPG
16	Område B. Provgrop 4. På bilden syns ytan av jordlager M204.	nord	MH	8.7.2011	DSC_3021.JPG
17	Område B. Vy över undersökningsområdet och provgroparna 1-4.	nord-nordväst	MH	8.7.2011	DSC_3023.JPG
18	Område A. Lasse och Pontus Björkgård (i förgrunden) gräver fram ugsrester medan Therese Fagerström (till vänster i bakgrunden) och Jamika Sandbäck (till höger i bakgrunden) jobbar med expansionsområdet.	väst	MH	8.7.2011	DSC_3038.JPG
19	Område A. Den mellestra delen av utgrävningsområdet fotograferat under grävandet.	väst	MH	8.7.2011	DSC_3044.JPG
20	Område A. Den mellersta och sydvästra delen av utgrävningsområdet fotograferat under grävandet.	nordväst	MH	8.7.2011	DSC_3050.JPG
21	Område A. Mellersta delen av utgrävningsområdet fotograferat under grävandet. På bilden syns sten- och tegelstrukturer från ugsresterna på dess nordöstra sidan. Skärsleven på vänstra sidan av bilden är riktad mot norr.	nordväst	MH	8.7.2011	DSC_3059.JPG
22	Område B. Vy över provgrop 1 som djupast.	sydöster	MH	9.7.2011	DSC_3090.JPG
23	Område B. Provgrop 1. Sektion mot nord-nordväst.	syd-sydöst	MH	9.7.2011	DSC_3078.JPG
24	Område B. Janne Haarala lägger sista handen vid provgrop 2.	sydöster	MH	9.7.2011	DSC_3091.JPG
25	Område B. Provgrop 2. Sektion mot syd-sydöst.	nord-nordväst	MH	9.7.2011	DSC_3093.JPG
26	Område B. Provgrop 2. Sektion mot öst-nordöst.	väst-sydväst	MH	9.7.2011	DSC_3097.JPG
27	Område B. Vy över provgrop 2 som djupast.	syd-sydöst	Janne Haarala	9.7.2011	IMG_3233.JPG
28	Område B. Vy över provgrop 3 som djupast.	öster	MH	9.7.2011	DSC_3098.JPG
29	Område B. Provgrop 3. Sektion mot syd-sydöst.	nord-nordväst	MH	9.7.2011	DSC_3101.JPG
30	Område B. Provgrop 3. Sektion mot öst-nordöst.	väst-sydväst	MH	9.7.2011	DSC_3102.JPG
31	Område B. Provgrop 4. Sektion mot väst-sydväst.	öst-nordöst	MH	9.7.2011	DSC_3104.JPG

TYA 34	Ämne	Tagits från	Foto	Datum	Original
32	Område B. Vy över provgrop 4 som djupast.	nord-nordöst	MH	9.7.2011	DSC_3108.JPG
33	Område B. Mikko Helminen tar foto på provgrop 4.		JH	9.7.2011	DSC_3107.JPG
34	Område A. Anniina Laine kartlägger ugnsanläggning R116(C) på den mellersta delen av utgrävningsområdet. Pontus Björkgård gräver i bakgrunden.	nordöst	MH	9.7.2011	DSC_3123.JPG
35	Område A. Pontus Björkgård arbetar med ugnsanläggning R116(C).		MH	9.7.2011	DSC_3132.JPG
36	Område A. Östra gränsen av ugnsanläggning R116(C) fotograferad från den sydöstra sidan av utgrävningsområdet.	öst-nordöst	MH	9.7.2011	DSC_3139.JPG
37	Område A. Den mellersta delen av ugnsanläggning R116(C) fotograferad från nordvästra kanten av den mellersta delen av utgrävningsområdet under dokumentation.	nordöst	MH	9.7.2011	DSC_3146.JPG
38	Område A. Therese Fagerström (i förgrunden) och Ilari Aalto (i bakgrunden) arbetar på nordöstra och sydvästra sidorna om ugnsanläggning R116(C).	öst-nordöst	MH	9.7.2011	DSC_3152.JPG
39	Område A. Expansionsområdet grävt till ytan av jordlager M110. Janne Haarala på högra sidan.	nord	MH	9.7.2011	DSC_3155.JPG
40	Område A. Ugnsanläggning R116(C) fotograferad från den nordöstra delen av utgrävningsområdet.	öst-nordöst	MH	9.7.2011	DSC_3162.JPG
41	Område A. Detalj på den mellersta delen av utgrävningsområdet efter borttagning av jordlager M103. På bilden syns ytan av jordlager M110.	nord	MH	9.7.2011	DSC_3166.JPG
42	Område A. Den nordöstra och östra kanten av ugnsanläggning R116(C) fotograferad från nordvästra sidan av utgrävningsområdet.	nordöst	MH	9.7.2011	DSC_3167.JPG
43	Område A. Den mellersta delen av ugnsanläggning R116(C) fotograferad uppifrån.	nordväst	MH	9.7.2011	DSC_3172.JPG
44	Område A. Den mellersta delen av ugnsanläggning R116(C) fotograferad från sydöstra kanten av den mellersta delen av utgrävningsområdet.	väst	MH	9.7.2011	DSC_3186.JPG
45	Område A. ugnsanläggning R116(C) fotograferad uppifrån. Bilden är sammanfogad av flera olika foton.	sydöst	MH	9.7.2011	-
46	Område A. Detalj på den östra och nordöstra gränsen av ugnsanläggning R116(C).	väst-sydväst	MH	9.7.2011	DSC_3202.JPG
47	Therese Fagerström poserar vid undersökningsområde A.		MH	9.7.2011	DSC_3208.JPG
48	Anniina Laine poserar vid undersökningsområde A.		MH	9.7.2011	DSC_3209.JPG
49	Janne Haarala använder totalstationen vid undersökningsområde A.		MH	9.7.2011	DSC_3210.JPG
50	Ilari Aalto poserar vid undersökningsområde A.		MH	9.7.2011	DSC_3211.JPG
51	Område A. Den mellersta delen av ugnsanläggning R116(C) fotograferad uppifrån.	nordväst	MH	9.7.2011	DSC_3213.JPG
52	Område A. Den mellersta delen av ugnsanläggning R116(C) fotograferad uppifrån.	nordväst	MH	9.7.2011	DSC_3217.JPG
53	Therese Fagerström mäter tegel från ugnsanläggning R116(C).		MH	9.7.2011	DSC_3220.JPG
54	Område A, expansionsområde. Sektion mot väst-sydväst.	öst-nordöst	MH	9.7.2011	DSC_3227.JPG
55	Område A. Expansionsområdet som djupast.	sydöst	MH	9.7.2011	DSC_3231.JPG
56	Område A. Ilari Aalto gräver grå lera (murbruk) vid den östra och nordöstra delen av ugnsanläggning R116(C).	öst	MH	9.7.2011	DSC_3242.JPG
57	Område A. Den lägsta delen av ugnsanläggning R116(C).	öst-nordöst	MH	9.7.2011	DSC_3267.JPG
58	Område A. Jordlager M121, M122 och ugnsgrunderstenar R124 efter borttagning av ugnsanläggning R116(C) fotograferade från den mellersta delen av utgrävningsområdet.	öst-nordöst	MH	10.7.2011	DSC_3300.JPG
59	Område A. Jordlager M121, M122 och ugnsgrunderstenar R124 efter borttagning av ugnsanläggning R116(C) fotograferade från den sydvästra delen av utgrävningsområdet.	väst-sydväst	MH	10.7.2011	DSC_3303.JPG
60	Område A. Jordlager M121, M122 och ugnsgrunderstenar R124 efter borttagning av ugnsanläggning R116(C) fotograferade från den nordvästra sidan av utgrävningsområdet.	väst	MH	10.7.2011	DSC_3306.JPG
61	Område A. Jordlager M121 (i mitten) och ugnsgrunderstenar (R124, till vänster och till höger) fotograferade uppifrån. Bilden är sammanfogad av två olika foton.	nord-nordväst	MH	10.7.2011	-
62	Område A. Sektion mot öst-nordöst.	väst-sydväst	MH	10.7.2011	DSC_3310.JPG
63	Område A, expansionsområde. Sektion mot syd-sydöst.	nord-nordväst	MH	10.7.2011	DSC_3320.JPG
64	Område A. Utgrävningsområdet fotograferat som djupast.	öst-nordöst	MH	10.7.2011	DSC_3389.JPG
65	Gruppbild av arbetsgruppen. Från vänster: Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto, Anniina Laine och Therese Fagerström.			10.7.2011	DSC_3402.JPG

Bilaga 3 Fyndkatalog (TYA 881:1–98)

TYA 881	Område	Prov-grop	Kontext	Material	Sakord	Beskrivning	Antal	Storlek (mm)	Vikt (gr.)	Annat
1	A	-	M101	brons?	metalbeslag	Ett helt, platt metallbeslag av messing eller brons, gjutet i form av en droppe med skåror på den platta ytan. På plattan finns fyra hål, 1 respektive 1,5 mm i diameter och den smala ändan har en ca 3 mm bred knöl.	1	27x15x2	3	Vikt och storlek gäller situationen innan konserveringen av fyndet.
2	A	-	M101	järn	klackjärn	Klackjärn i form av en liten hästsko. Järnet har hål, 1 mm i diameter, i båda ändarna av järnplattan.	1	55x50x6	32	-
3	A	-	M101	glas	kärl	En bit av ett matgrönt föremål, troligen av ett glaskärl.	1	3	2	-
4	A	-	M101	glas	kärl	En bit av ett klargrönt föremål, troligen av ett glaskärl.	1	3	1	-
5	A	-	M101	glas	kärl	En bukskärva från ett grönt glaskärl, troligen en glasflaska. I glasmassan finns strimliknande luftbubblor.	1	2	4	Från sydvästra delen av utgrävningsområdet.
6	A	-	M101	glas	fönsterglas	En ljusgrön, en grön och en delvis smält bit av fönsterglas.	3	1	3	-
7	A	-	M101	lera	kritpipa?	En bit av ett föremål, möjligen en kritpipa, gjord av vitlera. Alla ytorna har brutits.	1		1	-
8	A	-	M101	lera	kärl	Skåror av fajanskärl vars alla ytor har brutits. En av skårvorna har rester av vit glasering. Skårvorna är möjligen från samma kärl.	3		6	-
9	A	-	M101	lera	kärl	Buk- och bottenkåror av ett kärl av yngre rödgods. Den ena ytan av skårvorna har spjälkt bort. Den hela ytan på den större skårvan är troligen karlets utsida och har spår av räffling, som har skapats under drejandet. På den mindre skårvan finns spår av en möjligen ljusgrå polering	3		5	-
10	A	-	M101	lera	kärl	En bottenkantskärva av ett kärl av yngre rödgods, vars insida har spjälkt bort. Den hela utsidan av skårvan är glatt, har ingen glasering och har blivit sotad. På insidan av skårvan finns spår av räffling, som har skapats under drejandet.	1		3	-
11	A	-	M101	lera	kärl	Buk- och bottenkåror av ett kärl av yngre rödgods. På insidorna av skårvorna finns polering gjord med vitlera. Utsidorna av skårvorna har varken polering eller glasering. Skårvorna är från samma eller ett likadant kärl.	3	6	8	-
12	A	-	M101	lera	kärl	En bottenkantskärva av ett kärl av yngre rödgods med sliten brun glasering på insidan. Utsidan av skårvan har ingen glasering.	1	5	1	-
13	A	-	M101	ben	obränt ben	Tänder och tandfragment av djur.			38	-
14	A	-	M101	ben	obränt ben				533	-
15	A	-	M101	ben	obränt ben		1		4	Från sydvästra delen av utgrävningsområdet.
16	A	-	M101	ben	bränt ben				35	-
17	A	-	M101	lera	tegel	Bitar av tegel med hela ytor.	2		47	Från sydvästra delen av utgrävningsområdet.
18	A	-	M101	sten	slipssten	Fragment troligen från den mest slitna delen av en platt, mejselliknande och mot sin ända bredare del av en slipsten, som har huggits av sandsten.	1	29x11	20	-
19	A	-	M103	järn	båltesspanne?	Två fragment av ett möjligt båltesspanne, som har varit en del av en fyrkantig och böjd jämlänk.	2	28x26x8	5	Vikt och storlek gäller situationen innan konserveringen av fyndet.
20	A	-	M103	glas	fönsterglas	En bit av ljusgrönt fönsterglas.	1	1	2	-
21	A	-	M103	ben	obränt ben		5		21	-

TYA 881	Område	Prov- grop	Kontext	Material	Sakord	Beskrivning	Antal	Storlek (mm)	Vikt (gr.)	Annat
22	A	-	M103	ben	obrätt ben		1		7	Från sidan av ugnsanläggningen.
23	A	-	M103	lera	tegel	Bitar av tegel eller bränd lera med hela ytor och avtryck.	3		7	-
24	A	-	M104	jäm	grythandlag	Sannolikt ett handtag från en järngryta. En av de två böjda fästlänkarna i ändan av jämtenen är hel, den andra har brutits vid mitten av jämlänken.	1	240 x 115 x 10, bevarade län- ken 3x8	116	Vikt och storlek gäller situationen innan konserveringen av fyndet.
25	A	-	M104	glas	kärl	Bukskärvor av ett ljusgrönt glaskärl, möjligen av en glasflaska.	2	2	3	-
26	A	-	M104	glas	kärl	Bukskärvor av ett grönt glaskärl, möjligen av en glasflaska. I glasmassan finns strimm-liknande luftbubblor.	3	3	6	-
27	A	-	M104	glas	kärl	En ljusblå skärva av ett glasföremål, möjligen ett glaskärl. Skärvan är delvis smält och dess blå färg kan ha uppkommit när skärvan har utsatts för eld.	1	4	1	-
28	A	-	M104	glas	fönsterglas	En bit av ljusgrönt fönsterglas.	1	3	1	-
29	A	-	M104	glas	fönsterglas	Bitar av grönt fönsterglas med spår av bearbetning på kanterna. I glasmassan av den större biten finns strimmliknande luftbubblor.	2	3	3	-
30	A	-	M104	lera	kärl	En bottenkantskärva av ett kärl av fajans, vars andra sida har spjälkts. På hela ytan på andra sidan finns vit glaseriing.	1		<1	-
31	A	-	M104	lera	kärl	Två skärvor, som passar ihop och är från mynningsdelen av ett kärl av yngre rödgods. På insidan av den större skärvan finns till största delen bortspjälkt ljusbrun glaseriing. Utsidan av samma skärva har spjälkts bort. Glaseriingen på insidan av den mindre skärvan har spjälkts bort hel men på utsidan av samma skärva finns små spår av bevarad yta med ljusbrun glaseriing och spår av mynningsrand.	2	10	10	-
32	A	-	M104	lera	kärl	Två skärvor från antingen botten- eller bukdelen av ett kärl av yngre rödgods. På insidan av den större skärvan finns till största delen bortspjälkt glaseriing. Utsidan på samma skärva är glatt och har ingen glaseriing. På insidan av den mindre skärvan finns ingen glaseriing. På den glatta ytan finns spår av räffling, som har skapats under drejandet. Utsidan av samma skärvan har troligen helt spjälkts bort.	2	6	5	-
33	A	-	M104	ben	obrätt ben				122	-
34	A	-	M104	ben	brätt ben		3		3	-
35	A	-	M104	flinta	eldsten		1		1	-
36	A	-	M106	glas	kärl	En skärva från bukdelen och möjligen från bottenkanten av ett mörkgrönt glaskärl, troligen av en glasflaska. På skärvan finns två tydliga sprickningskanter. Den sannolika bottenkanten av skärvan har inga tydliga spår av sprickning.	1	8	44	Fyndkoordinater: Ö = 302335.56, N = 7073255.60, Z = 5.71 (ETRS-TM-35FIN / N2000).
37	A	-	M106	glas	kärl	En skärva av ett grönt glaskärl, möjligen av en glasflaska.	1	2	1	-
38	A	-	M106	glas	fönsterglas	Bitar av klart och ljusgrönt fönsterglas. Bitarna är delvis smälta	3	2	2	-
39	A	-	M106	lera	kräppa	Fragment av skåttet från en kräppa.	1	8	1	-
40	A	-	M106	lera	kräppa	Ett ölphuvud från en kräppa, som har brutits i fyra bitar. Höjden av huvudet från klacken till mynningen är 36 mm, bredden på mellersta delen av huvudet 18 mm. Tjockleken av buken är 3 mm vid mynningen. Den bevarade delen av skåttet är 9 mm lång. På båda sidorna av den yttre ytan av huvudet finns rosdekoration. Pipan har mörkgrå lermassa med ca 0,5 mm tjock polering bestående av vitlera. Inre sidan och mynningskanten av huvudet har blivit mycket sotad.	4		8	-

TYA 881	Område	Prov-grop	Kontext	Material	Sakord	Beskrivning	Antal	Storlek (mm)	Vikt (gr.)	Annat
41	A	-	M106	lera	kritpipa	En skafvel av en kritpipa med kvarstående klackdel. Fragmentet har brutits från rotändan av piphuvudet. Skaffet breddar sig något mot piphuvudet på grund av tjockare vitlerspo- leringslager på rotändan av piphuvudet (ca 0,5 respektive 1,0 mm). På skaffet finns två dekorativa och kuggade ränder: den första ca 46 mm och den andra vid brytningspunkten av skaffet, ca 62 mm från rotändan av piphuvudet. På övre sidan av skaffet och mellan förstnämnde ränder finns ett diamantformat stämpelavtryck, som består av fyra likformade avtryck. På klacken finns ett stämpelmärke med bokstäverna D, C och P. Skaffet på frag- ment är 10 mm tjockt, klacken ca 3 mm hög och 8 mm bred. Buken är ca 2-3 mm tjock vid brottytan av piphuvudet.	1		9	-
42	A	-	M106	lera	kärl	En skärva från mynningen och två bukskärvor av kärl av stengods. På båda yorna av skärvan från mynningskanten finns mörkfärgad tunn glasering. Lermassan i brottytan av skärvan är mycket kompakt och finfördelad. På både yorna av skärvorna från bukdelen av kärlet finns vit glasering och lermassan i brottytan är mycket kompakt och vitfärgad.	3	2	5	-
43	A	-	M106	lera	kärl	Skärvor av handtagsdelen av samma kärl av yngre rödgods. Skärvorna kommer från rotändan av handtaget och på deras obrutna ytor finns spår av grön glasering.	2	26x12	17	-
44	A	-	M106	lera	kärl	Tre bukskärvor av troligen samma fat av yngre rödgods. Två av skärvorna passar ihop. På insidan av skärvorna finns rödbrun, till största delen bortspjåkt glasering samt spår av räffling, som har uppkommit under drejandet. På botten av de räfflade spåren finns vitlerspolering. Skärvornas utsidor är glatta och har ingen glasering.	3	10	40	-
45	A	-	M106	lera	kärl	Buk- och bottenkärvor av troligen samma kärl av yngre rödgods. På inre ytan av den största skärvan finns spår av mörkfärgad glasering. Både ut- och insidan av skärvorna är hela och glatta.	3	7	10	-
46	A	-	M106	lera	kärl	Bottenkärvor av fat av yngre rödgods. På insidan av den största skärvan finns spår av grön glasering. På den raka buken av skärvan finns små sprickor, som har uppkommit under tillverkningen. På insidan av den mindre skärvan finns brun glasering och rand- dekoration. Utsidan av skärvorna är glatta och har ingen glasering.	2	12	22	-
47	A	-	M106	lera	kärl	Skärvor av kärl av yngre rödgods, som har spjålats på andra sidan. På hela ytan av två av skärvorna finns brun glasering.	4		1	-
48	A	-	M106	ben	obränt ben				1596	-
49	A	-	M106	ben	bränt ben				36	-
50	A	-	M106	lera	tegel	Bitar av tegel, som har hela ytor med spår av kalkbruk.	4		29	-
51	A	-	M106	lera	tegel	Bitar av tegel, som har hela ytor med spår av sandblandat kalkbruk.	2		48	-
52	A	-	M106	lera	tegel	Bitar av tegel med obrutna ytor.	3		3	-
53	A	-	M106	lera	tegel	En bit av tegel som har utsatts för eld och har en hel yta med träavtryck.	1		7	-
54	A	-	M106	flinta	eldsten		16		35	-
55	A	-	M106	lera	bränd lera	Ett möjligt fragment av ett keramiskt föremål som har brutits i båda ändorna. På en av brottyforna finns ett ca 2 mm brett och 1 mm djupt spår som går från ena sidan till den andra. Den andra hela ytan av fragmentet är platt.	1	23x13	5	-
56	A	-	M107	lera	kritpipa	Fragment av ett skaff från en kritpipa.	1	8	1	-
57	A	-	M107	lera	kärl	Buk- och mynningskärvor av kärl av fajans. På både in- och utsidan av den största skärvan och på andra sidan av den mindre skärvan finns till största delen bortspjåkt vit glasering.	3		1	-

TYA 881	Område	Prov- grup	Kontext	Material	Sakord	Beskrivning	Antal	Storlek (mm)	Vikt (gr.)	Annat
58	A	-	M107	Iera	kärl	Mynnings-, buk- och bottenskärvar av kärl av yngre rödgods med grov lermassa. Både in- och utsidan av skärvarna är glatta och har ingen glasering. På utsidan av den mindre mynningskärvan finns stänkspår av glasering.	6	8	25	-
59	A	-	M107	Iera	kärl	Två bukskärvar och en bottenskärva av kärl av yngre rödgods. På insidan av den större skärvan finns glasering bestående av bruna, röda och grå små fläckar, vars stänkspår också finns på utsidan. På utsidan av skärvarna finns vägiga dekorationspår.	3	11	16	-
60	A	-	M107	ben	obrätt ben				467	-
61	A	-	M107	ben	brätt ben		1		2	-
62	A	-	M107	sten	eldsten		1		3	-
63	A	-	M108	jäm	järnhasp	En hel järnhasp gjord av en järnten.	1	144x44x12	76	Vikt och storlek gäller situationen innan konserveringen av fyndet.. Fyndkoordinater: O = 302330.57, N = 7073253.59, Z = 5.58 (ETRS-TM-35FIN / N2000).
64	A	-	M108	jäm	kniv	En hel men mycket slipad järnkniv med skaft. Knivbladet är trekantigt i profil och ryggen sjunker mot spetsen på ca 15 mm avstånd från spetsen.	1	132x14x8, skaftet 58x9x7, bladet 75x14x8	28	Vikt och storlek gäller situationen innan konserveringen av fyndet. Fyndkoordinater: O = 302333.74, N = 7073255.61, Z = 5.77 (ETRS-TM-35FIN / N2000).
65	A	-	M108	Iera	kärl	En bit av foten av en trefotsgräva av yngre rödgods, som har brutits både i rotändan vid grytan och nära fotens yttre delen.	1	35	32	-
66	A	-	M108	Iera	kärl	En möjlig buk- eller bottenskärva utan glasering och polering. På andra sidan av skärvan finns stämpelkännande ca 2 mm breda fyrkantiga avtryck.	1	3	1	-
67	A	-	M108	ben	obrätt ben		2		7	-
68	A	-	M108	ben	brätt ben		4		1	-
69	A	-	M108	Iera	tegel	Blir av tegel med en hel yta. Hela ytan på den större biten är glatt och mörktårgad. De hela ytor på den mindre biten med grov lermassa är ojämnt bearbetade.	2		19	-
70	A	-	M108	Iera	tegel	Grått, homogent lermurbruk.	7		3	-
71	A	-	M109	glas	fönsterglas	Två bilar av mörkgrönt och tjockt fönsterglas. I glasmassan finns strimmliknande luftbubblor. Kanterna på den mindre biten är bearbetade.	2	3	6	-
72	A	-	M109	glas	fönsterglas	Två bilar av mörkgrönt fönsterglas. Ytan av den större biten har fläckar av indisering.	2	1	2	-
73	A	-	M109	Iera	kärl	Mynningskärva av ett kärl av yngre rödgods. På nedre delen av mynningsranden finns stänkt av grön glasering i ett tunt lager. Insidan av skärvan har ingen glasering.	1	8	14	-
74	A	-	M109	Iera	kärl	Bukskärva av ett kärl av yngre rödgods. På insidan av skärvan finns glasering bestående av rött, brunt och gult glaseringsämne. Utsidan av skärvan har dekor bestående av fåror, år glatt och har ingen glasering.	1	5	3	-
75	A	-	M109	Iera	kärl	Mynnings- och troligen halskärva av ett kärl av yngre rödgods. På insidan och delvis på mynningskanten finns brun glasyr. Utsidan av skärvan har förutom en glaserad dekorationståra på mynningsranden ingen glasering och är delvis bortspjälkt.	1	9	18	-
76	A	-	M109	Iera	kärl	Bottenkänkskärva av ett fat av yngre rödgods. På insidan av skärvan (kåningen) finns till största delen bortsliten dekorationspolering bestående av vitlera. Utsidan av skärvan är glatt och har ingen glasering förutom små fläckar av spillt brun glasering på bukdelen.	1	8	6	-
77	A	-	M109	ben	brätt ben		1		<1	-

TYA 881	Område	Prov-grop	Kontext	Material	Sakord	Beskrivning	Antal	Storlek (mm)	Vikt (gr.)	Annat
78	A	-	M115	ben	obränt ben		2		19	-
79	A	-	M115	lera	tegel	En bit av tegel med obrutna ytor.	1		1	-
80	A	-	M115	lera	lermurbuk	Grått, homogent lermurbuk.	19		9	-
81	A	-	M117	lera	lermurbuk	Grått, homogent lermurbuk.	4		133	-
82	A	-	M119?	ben	obränt ben		3		11	-
83	A	-	M119?	lera	lermurbuk	Grått, homogent lermurbuk.	8		3	-
84	B	1	M201	lera	kritpipa	En bit av ett skaft från rotändan av ett kritpiphuvud.	1	11	9	-
85	B	1	M201	lera	bränd lera	Ett fragment, möjligen av ett keramiskt föremål, med spår av ett ca 2 mm brett hål i brottytan.	1		1	-
86	B	1	M202	glas	fönsterglas	Bitar av grönt fönsterglas. På tre av bitarna har en rund kant som har skapats under tillverkningen av glaset bevarats. I glasmassan finns luftbubblor.	4	2	8	-
87	B	1	M202	glas	fönsterglas	Bitar av ljusgrönt fönsterglas.	14	2	20	-
88	B	1	M202	flinta	eldsten		1		1	-
89	B	1	M205	glas	fönsterglas	Bitar av grönt fönsterglas.	6	2	42	-
90	B	1	M208	glas	fönsterglas	Bitar av grönt fönsterglas.	2	1	3	-
91	B	1	M208	lera	bränd lera?		1		4	-
92	B	2	M201	lera	tegel		1		13	-
93	B	2	M203	glas	fönsterglas	En bit av grönt fönsterglas.	1		1	-
94	B	2	M203	ben	bränt ben		1		<1	-
95	B	2	M203	lera	tegel	Bitar av tegel med hela ytor och avtryck från växter.	6		136	-
96	B	2	M203	lera	tegel	Bitar av tegel, som har utsatts för eld och vars obrutna ytor har rester av kalkbruk.	4		117	-
97	B	2	M203	lera	tegel	Bitar av tegel, som har utsatts för eld, eller bränd lera. Det större fragmentet har blivit sotat och är slaggigt.	2		18	-
98	B	2	M203	slagg	järnslagg?	Bitar av möjligt järnslagg blandat med stenmaterial.	3		288	-

Bilaga 4 Förteckning över kasserade metallfynd

Område	Kontext	Huvud-material	Sakord	Beskrivning	Antal	Storlek (mm)	Vikt (gr.)
A	M101	järn	järnspik	En hel och fyra fragment av järnspik. Skaftet av den största spiken är böjd och breddar sig mot huvudet på spiken.	5	70x13x13 (största), 17x12x11 (minsta)	31
A	M101	järn	järnföremål	Fragment av ett järnföremål, möjligen av ett kärl såsom en järngryta. Fragmentet är tunnt, utbuktat och har ojämn yta.	1	33x20x2	3
A	M103	järn	järnspik	Två järnspikar som är täckta av tjock krusta och är mycket korroderade.	2	51x17x14 (större), 48x17x13 (min-dre)	13
A	M103	järn	järnspik?	Möjligen ett fragment av ett skaft från en järnspik.	1	23x9x7	3
A	M104	järn	järnspik	En hel och ett fragment av järnspik. Skaftet av den största spiken breddar sig från spetsen från 2 till ca 5 mm vid huvudet på spiken.	2	78x14x12 (större), 26x13x12 (min-dre)	9
A	M106	järn	järnspik	Tre hela järnspikar vars platta skaft breddar sig från 1-2 mm i spetsen till 3-5 mm vid huvudet på spiken. Den minsta av spikarna är böjd.	3	53x9x8 (största), 30x12x11 (minsta)	15
A	M107	järn	järnspik	En hel och fem fragment av järnspik. Skaftet av det näst största, hela spiken är platt och breddar sig mot spetsen.	6	72x7x5 (största), 27x13x12 (minsta)	43
A	M108	järn	järnspik	En hel järnspik vars platta skaft breddar sig från 2 mm i spetsen till ca 8 mm vid huvudet.	1	62x18x16	10
A	M119	järn	järnspik?	Fragment av ett järnföremål, möjligen ett skaft av en järnspik samt en hel järnspik.	2	70x12x8 (möjligt skaft av en spik), 36x11x9 (järnspik)	17

Bilaga 5 Förteckning över de stratigrafiska kontexterna

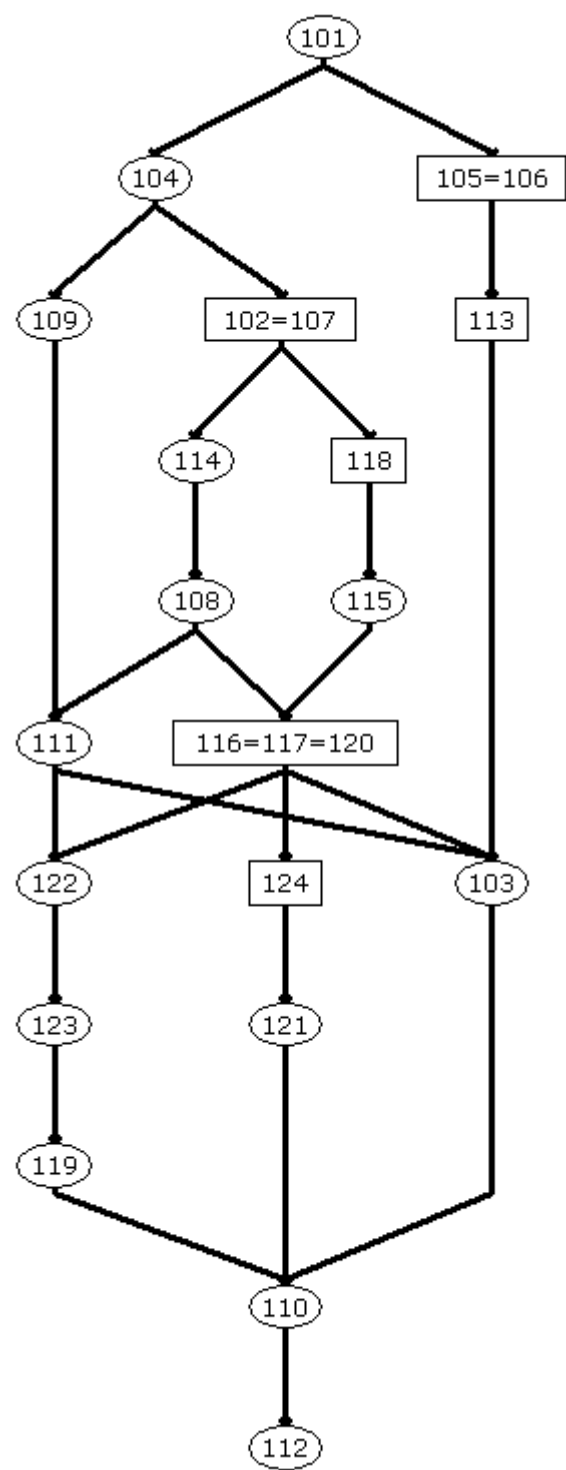
Område/ Provgröp/ ID	Typ	Tolkning	Konsistens: Huvudjord- art	Konsistens: Huvud- blandning	Konsistens: Annan blandning	Tjocklek (cm)	Belägen under	Belägen på	Belägen bredvid	Gränser	Beskrivning
A/-/M101	jord	Grästorv och humus	mull	-	finsand, bitar av tegel, stenar, torv	1–13	grästorv	R102, M103, M104, R105, M106, M107, M108	-	tydliga	Lös svart muljord och finsand.
A/-/R102	anläggning	Rasat spisröse	sten	-	-	6–34	M101	M108, M111, M114, M115, R116, M117, R118, M122	M104, M107	tydliga	Ohuggna stenar av olika storlek. En del av stenarna har brunnit utan att ha fallit sönder. Vid mitten av kontexten finns två tydliga stenlager. I kanterna finns stenar bara i ett lager och stenarna är mer spridda än i mitten. De yttre stenarna har möjligen spridits ut under tidens lopp.
A/-/M103	jord	Grått, kompakt finsand-lager	finsand	-	mull, mjäla, sand, kol, sot, stenar	2–27	M101, R105, M106, M108, M109, M111, R113	M110	R116, M117, M119, M121	tydliga, med un- dantag av diffus gräns mot M109	Ganska kompakt grå finsand som gradvis blir mörkare mot strukturerna R102, R116 och R124. Kolblandade fläckar ställvis på botten av kontexten.
A/-/M104	jord	Ljusgrått finsand- och muljordlager	finsand	mull	-	13–15	M101	M103, M109	R102, M107	tydliga, med un- dantag av diffus gräns mot M109	Mycket löst jordlager som består av ljusgrå finsand och muljord. Den enda ohuggen stenen i kontexten kan ha kommit från stenläggningen R102.
A/-/R105	anläggning	Ostrukturerad sten-anläggning	sten	-	-	21–32	M101	M103, R113	M106	tydliga	Till största delen ostrukturerade stenar av olika storlek. Några av stenarna har utsatts för eld. Jorden bland stenarna har registrerats som jordlager M106.
A/-/M106	jord	Kulturdjordslager inom stenläggning	mull	sten	bitar av tegel, kol, sot, sand	2–21	M101	M103, R113	R105	tydliga	Stenig muljord som har blivit starkt färgad av sot och kol mellan och bredvid stenstruktur R105.
A/-/M107	jord	Muljord inom rasat spis-röse	mull	-	sand, grus, kol, bitar av tegel, torv	3–30	M101	M108, M111, M114, M115, R116, M117, R118, M122	R102, M104	tydliga	Mjuk, blandad och mörk muljord mellan stenarna i stenstrukturen R102 med mycket bitar av tegel. Ytan på kontexten var blandad med torv.
A/-/M108	jord	Mycket svart och soligt finsandlager	finsand	sot/kol	kol, silt	2–13	M101, R102, M107, M114	M103, M111, R116, M117	R116, M117	tydliga	Kolsvart, fuktig och mycket finfördelad sand. Har sannolikt fått denna karaktär och uppkommit under ugnens brukstid.
A/-/M109	jord	Ojämnt grått och löst finsandlager	finsand	-	-	3–4	M104	M103, M111		otydliga, övergår gradvis	Ojämnt grå, lös finsand.
A/-/M110	jord	Ljust gråbrunt sandla-ger med stora ohuggna stenar	grovsand	sten	grus	3–14	M103, R116, M117, M119	M112	R124	tydliga	Grov, ljus gråbrun sand som är blandad med stora ohuggna stenar och grus.
A/-/M111	jord	Svart och soligt finsand-lager	finsand	-	kol, silt	6–11	R102, M107, M108, M109	M103, M119, M122	-	tydliga	Kolsvart, mycket finfördelad sand, som känns något fet under grävandet. Liknar mycket jordlager M108.
A/-/M112	anläggning	Bottensand	finsand	silt	-	-	M110, R124	-	-	tydliga	Ljusgrå, kompakt och steril bottensand.
A/-/R113	anläggning	Trälämnning	träd	-	-	3–9	R105, M106	M103	-	tydliga	Tre dåligt bevarade sydväst-nordöst-riktade trän.

Område/ Provgröp/ ID	Typ	Tolkning	Konsistens: Huvudjord- art	Konsistens: Huvud- blandning	Konsistens: Annan blandning	Tjocklek (cm)	Belägen under	Belägen på	Belägen bredvid	Gränser	Beskrivning
A/-M114	jord	Grått ler- och sandlager	lera	-	sand, bilar av tegel	4-11	R102, M107	M108, R116, M117	-	tydliga	Grå lera blandad med sand och kolbitar. Spricker under grävandet.
A/-M115	jord	Ljust gråbrunt sandlager	finsand	-	formulnat trä	18-27	R102, M107, R118	R116, M117, M122	-	tydliga	Lös, ljus gråbrun sand, vilken sannolikt har använts som grund till träanläggning R118. Sist nämnda an- läggning har sunkit ner i sanden.
A/-R116	anläggning	Ugnens tegel- och sten- anläggning	tegel	sten	-	2-22	R102, M107, M108, M114, M115	M103, M121, M122, R124	M103, M117	tydliga	Ugnsanläggning bestående av tegel och i viss mån också ohuggna stenar. Strukturen är nord-söder och öst-väst-riktad. Största delen av teglen har gått sönder men är bevarade in situ. Anläggningen kartlades och undersöktes i fyra lager (A-D). De lägsta lagren i an- läggningen (R116C och R116D) bestod nästan helt av tegel. Kollagret mellan tegellagren R116B och R116C har registrerats som jordlager M120.
A/-M117	jord/mur- bruk	Lermurbruk ovanpå och inom spisen	lermurbruk	bitar av tegel	finsand, kol	5-33	R102, M107, M108, M114, M115	M103, M121, M122, R124	M103, R116	tydliga med un- dantag av diffus gräns mot M107	Murbruk mellan tegel och stenar inom ugnsanläggning R116, bestående huvudsakligen av grått och kompakt lermurbruk som är blandat med bitar av tegel av olika storlek. Ytan av kontexten dvs. lermurbruket runt om anläggning R116 är blandat med kol och sand och är mörkare, nästan svart.
A/-R118	anläggning	Lämnning av träramverk till ugnen	träd	-	-	3-7	R102, M107	M115	-	tydliga	Nord-söder-riktade långa trån som är belägna på sand- lager M115. De mest välbevarade träna ligger nästan fast i ugnstrukturen R116.
A/-M119	jord	Ljusgrått och grovt sand- lager	grovsand	-	kol, grus	3-8	M111, M122, M123	M110	M103, M121, R124	tydliga	Ljusgrå grov sand blandad med kol och grus.
A/-M120	jord/kol	Kolmaterial ovanpå ugnsplattan	kol	-	sot	1	R116	R116	-	tydliga	Svart kollager mellan nord-söder-riktade lagren R116B och R116C i ugnstrukturen.
A/-M121	jord	Grundsand under ugn- anläggningen	finsand	silt	kol, bitar av tegel	10-22	R116, M117, R124	M110	M103, M119, M122, M123	tydliga	Grå finsand och silt under ugnstrukturen R116. Jorden kändes något fet under grävandet. På ytan av kontex- ten fanns små bitar av kol och tegel.
A/-M122	jord	Mörkgrått sandlager	sand	-	träd, kol, förkolnat trä	3-5	R102, M107, M111, M115, R116, M117	M110, M119, M123	M121, R124	tydliga, med un- dantag av gräns mot M123.	Mörkgrå och smulstfärgad sand blandad med bitar av kol och små nord-söder-riktade delvis förkolnade träbitar.
A/-M123	jord	Turnt finsand- och trä- massalager	rotnad träd	finsand	-	2-4	M122	M119	M121, R124	tydliga med un- dantag av gräns mot M122	Fuktigt, turnt jordlager bestående av finsand och för- mulnat trämassa. Trämaterialet har möjligen koppling till likadant material i jordlager M122.
A/-R124	anläggning	Grundstenar under ugn- anläggningen	sten	-	-	12-34	R116, M117	M112, M121	M110, M119, M122, M123	tydliga	Nord-söder-riktade grundstenar för ugnen.
B/1/M201	jord	Gråstov och humus	mull	-	finsand, torv	2-17	gråstov	M202, M205	-	tydliga	Finfördeld, lös svart muljord och sand.
B/1/M202	jord	Kompakt grått sandlager	finsand	-	silt, tegel, kol, sot	3-15	M201, M205	M206, M208	-	tydliga	Grå, kompakt finsand blandad med mörka fläckar sannoligen orsakade av rötter samt bitar av kol och sofffläckar.

Bilaga 5 Förteckning över de stratigrafiska kontexterna

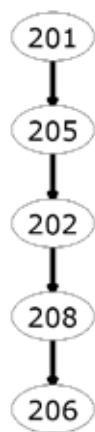
Område/ Provgröp/ ID	Typ	Tolkning	Konsistens: Huvudfjord- art	Konsistens: Huvud- blandning	Konsistens: Annan blandning	Tjocklek (cm)	Belägen under	Belägen på	Belägen bredvid	Gränser	Beskrivning
B/1/M205	jord	Finsandlager med brand- avfall	finsand	kol	tegel, sot	1-7	M201	M202	-	övergår gradvis mot M201, tydlig mot M202	Ljusgrå, kompakt sand med mycket svarta kolfäckar. Jorden, som kändes något fet under grävandet, har möjlig tagits till platsen från någon annans och har senare spridit sig i marken.
B/1/M206	jord	Bottensand	finsand	silt	sten	-	M202, M208	-	-	tydliga	Ljusgrå, kompakt och steril bottensand med färgning från rötter.
B/1/M208	jord	Omrörtsandlager	finsand	grovsand	silt, grus, tegel	0-8	M202	M206	-	tydlig dock svävande mot M202, tydlig mot M206	Ljus gråbrun sand, som liknar jorden i M207 fast är mer lös. Grus kan möjligen ha kommit från M204 och grå sand från M202.
B/2/M201	jord	Grästov och humus	mul	-	finsand, torv	2-17	grästov	M202, M203	-	övergår gradvis	Finfördelad, lös brun mulldjord och sand.
B/2/M202	jord	Kompakt grå sandlager	finsand	-	silt, tegel, kol, sot	3-15	M201, M203	M206	-	tydliga	Grå kompakt finsand blandad med mörka fläckar sannoligen orsakade av rötter samt bitar av kol och soffläckor.
B/2/M203	jord	Kompakt, förmultnat grästovslager	finsand	mul	lera, silt	2-13	M201	M202, M207	-	övergår gradvis mot M201, gan- ska tydliga nedåt	Mycket finfördelad ljusbrun och ganska lös sand blan- dad med mulliknande jord (M202) samt små ljusgrå ler- och siltlinser.
B/2/M206	jord	Bottensand	finsand	silt	sten	-	M202, M207	-	-	tydliga	Ljusgrå, kompakt och steril bottensand med färgning från rötter.
B/2/M207	jord	Kompakt sandlager	finsand	-	silt, tegel	3-11	M202, M203	M206	-	tydliga	Mörkbrun kompakt sand som ser nästan svart ut i sektion.
B/3/M201	jord	Grästov och humus	mul	-	finsand, torv	2-17	grästov	M203	-	övergår gradvis	Finfördelad, lös och brun mulldjord och sand.
B/3/M203	jord	Kompakt, förmultnat grästovslager	finsand	mul	lera, silt	2-13	M201	M203 M204	-	övergår gradvis mot M201, gan- ska tydliga nedåt	Mycket finfördelad ljusbrun och ganska lös sand blan- dad med mulliknande jord (M202) samt små ljusgrå ler- och siltlinser.
B/3/M204	jord	Sterilt moränjordlager	grus	sten	finsand, grovsand	5-13	M203	M206	-	tydliga	Ljusbrunt respektive lite grått och kompakt grus blan- dat med stenar och sand.
B/3/M206	jord	Bottensand	finsand	silt	sten	-	M204	-	-	tydliga	Ljusgrå, kompakt och steril bottensand med färgning från rötter.
B/4/M201	jord	Grästov och humus	mul	-	finsand, torv	2-17	grästov	M203	-	övergår gradvis	Finfördelad, lös och brun mulldjord och sand.
B/4/M203	jord	Kompakt, förmultnat grästovslager	finsand	mul	lera, silt	2-13	M201	M204	-	övergår gradvis mot M201, gan- ska tydliga nedåt	Mycket finfördelad ljusbrun och ganska lös sand blan- dad med mulliknande jord (M202) samt små ljusgrå ler- och siltlinser.
B/4/M204	jord	Sterilt moränjordlager	grus	sten	finsand, grovsand	5-13	M203	M206	-	tydliga	Ljusbrunt respektive lite grått och kompakt grus blan- dat med stenar och sand.
B/4/M206	jord	Bottensand	finsand	silt	sten	-	M204	-	-	tydliga	Ljusgrå, kompakt och steril bottensand med färgning från rötter.

Bilaga 6.1 Stratigrafisk matris. Undersökningsområde A.

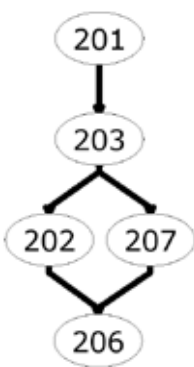

Bilaga 6.2 Stratigrafisk matris. Undersökningsområde B.

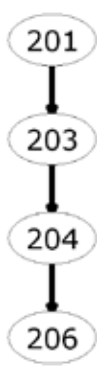
Provgrop 1

Provgrop 2

Provgropar 3 och 4

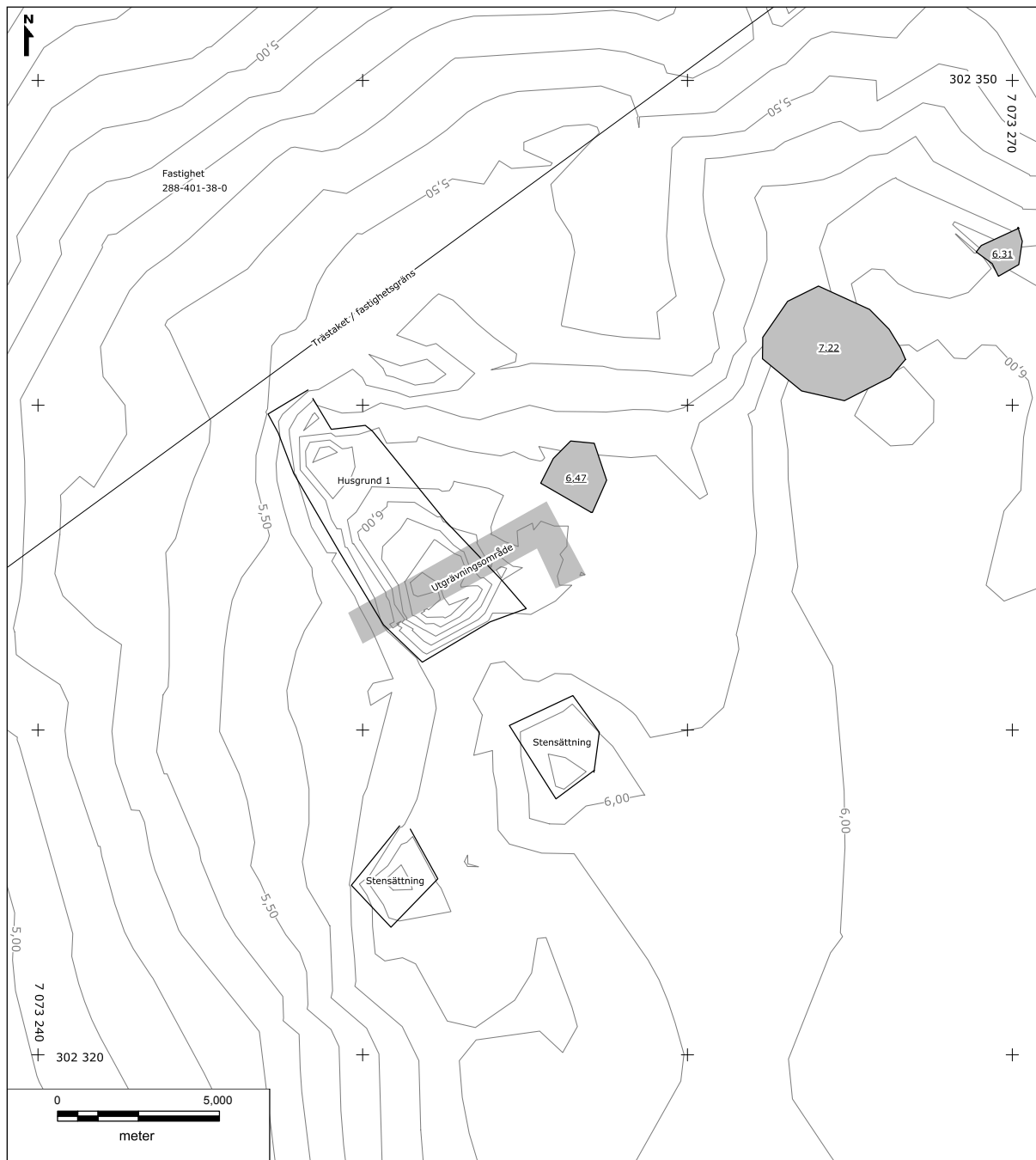

Bilaga 7.2 Kronoby Dårholmen (Korpholmen). Översiktskarta över undersökningsområde A

Mikko Helminen 2012

Skala 1:200, ETRS-TM35FIN / N2000

Kartläggning J.Haarala, M. Helminen, I. Aalto och A. Laine 2010 och 2011

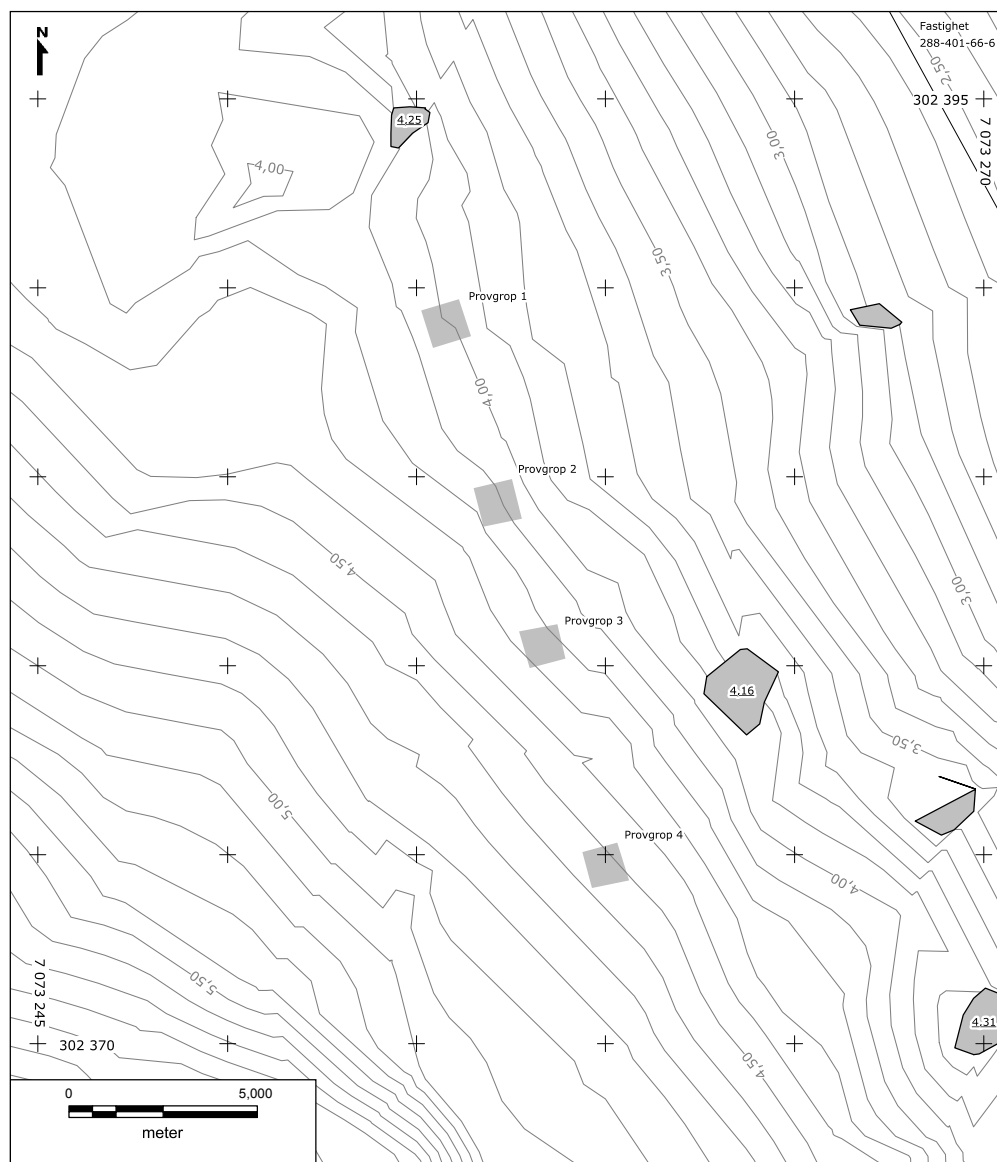

Bilaga 7.3 Kronoby Dårholmen (Korpholmen). Översiktskarta över undersökningsområde B

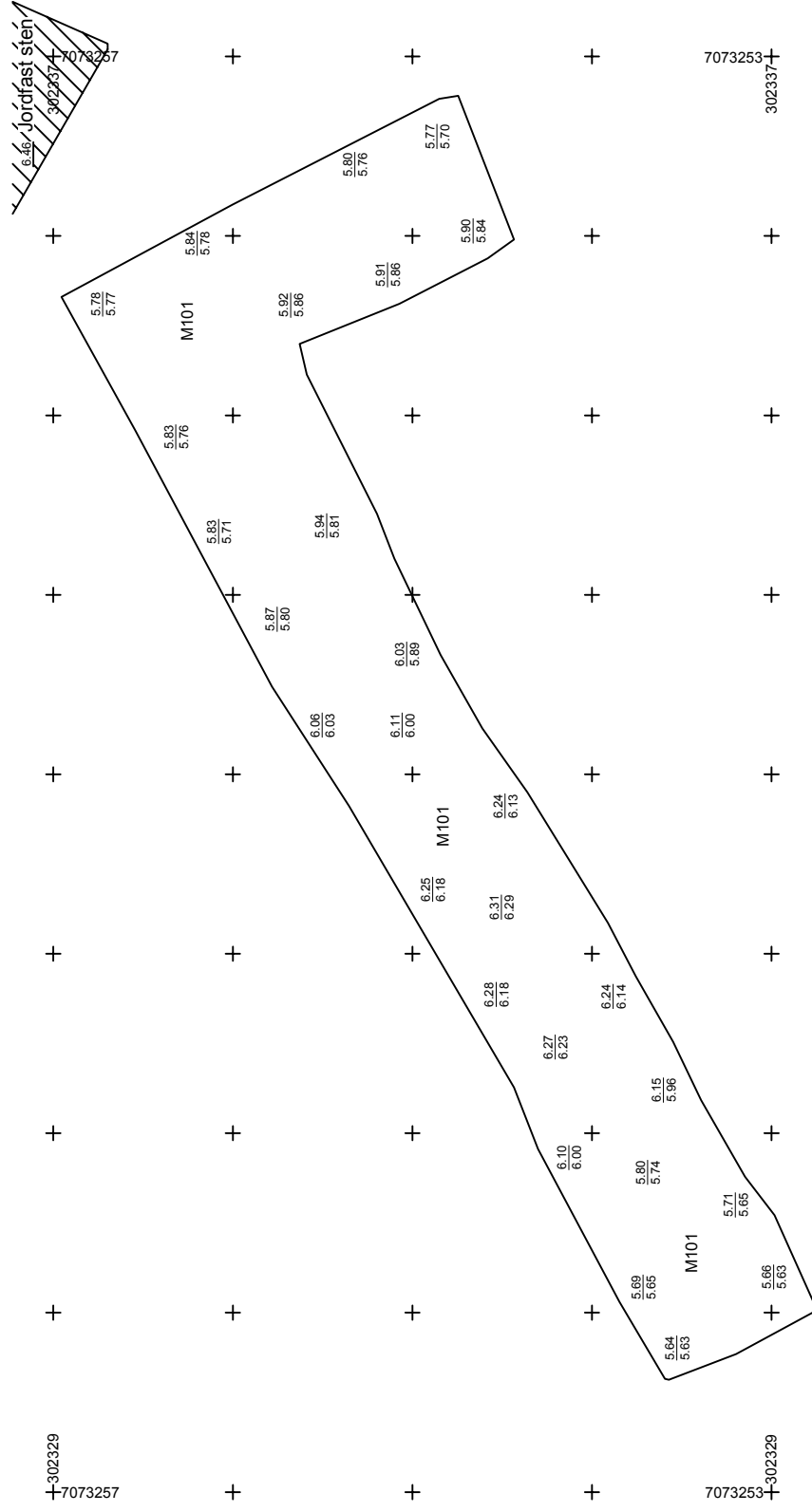
Mikko Helminen 2012

Skala 1:200, ETRS-TM35FIN / N2000

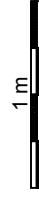
Kartläggning J.Haarala, M. Helminen, I. Aalto och A. Laine 2010 och 2011

M101 (mätning av markytan)

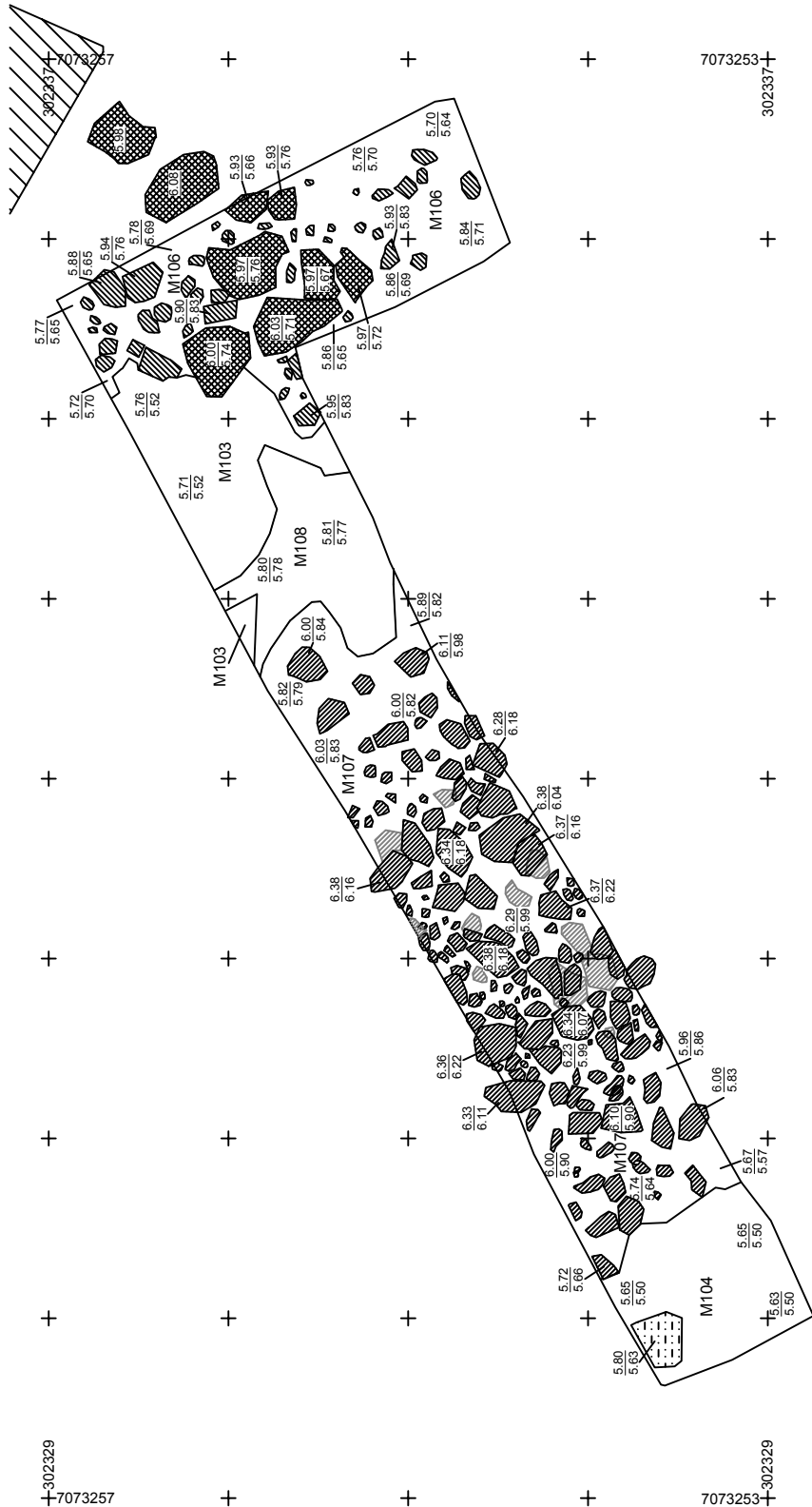

M101 Grästov och humus

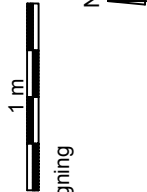
KRONOBY Dårholmen (Korpholmen) Mikko Helminen 2011	Område A M101 (mätning av markytan) Skala 1:40
KARTLÄGGNING Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto och Anniina Laine 2011 Bearbetning Janne Haarala 2012	ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET, ÅBO Bilaga 8 (1)

R102, M103, M104, R105, M106, M107, M108

- R102 (A) Rasat spisröse
- R102 (B) Rasat spisröse
- M103 Grått, kompakt finsandlager
- M104 Ljusgrått finsand- och muljordlager
- M104 Sten
- R105 Sten (Ostrukturerad stenläggning)

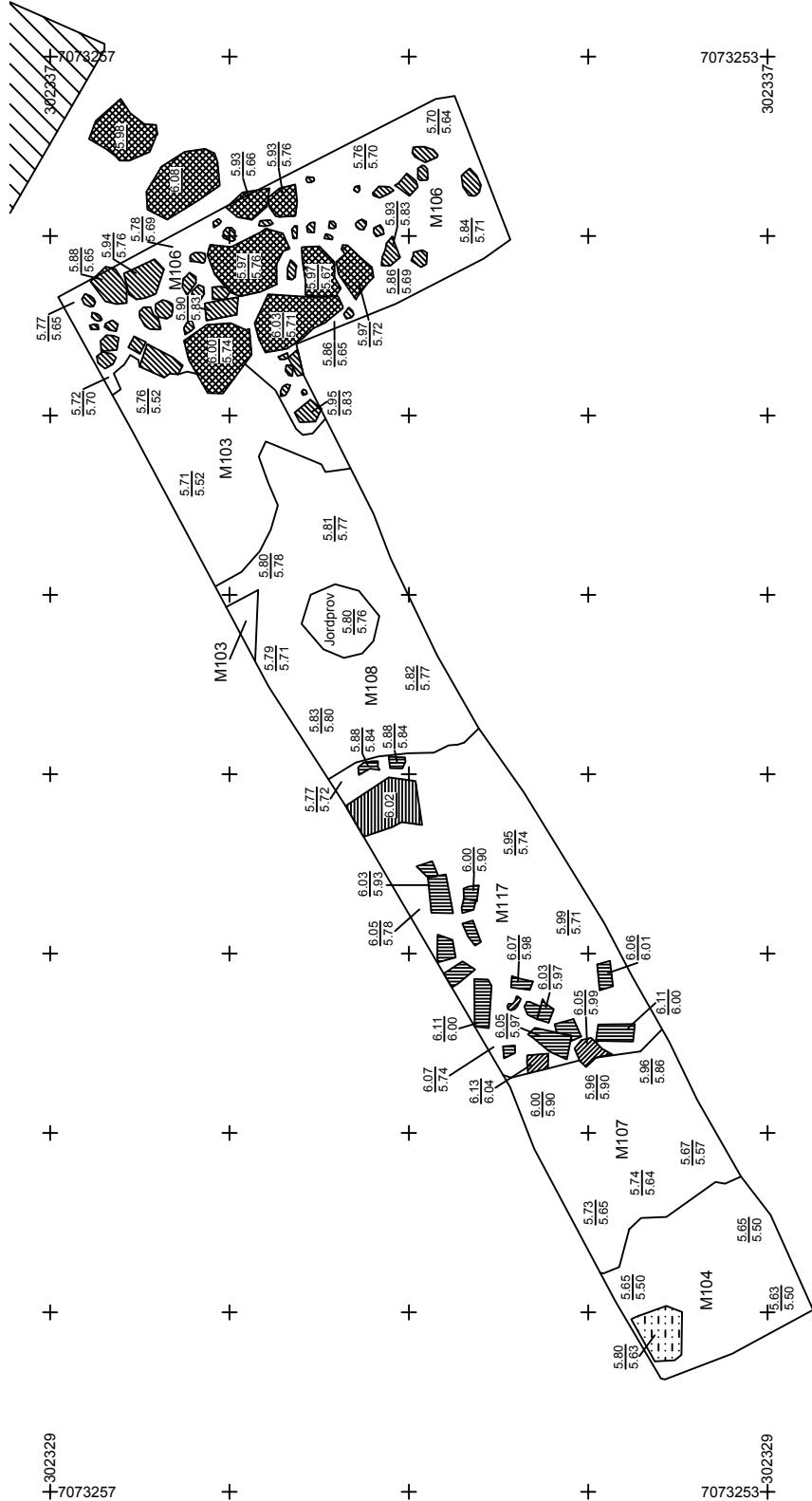
- M106 Kulturlager inom stenläggning
- M106 Sten
- M107 Mulljord inom rasat spisröse
- M108 Mycket svart och sotigt finsandlager

N

KRONOBY Dårholmen (Korpholmen) Mikko Helminen 2011	Område A R102, M103, M104, R105, M106, M107, M108
	Skala 1:40
	ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET, ÅBO
KARTLÄGGNING Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto och Anniina Laine 2011	Bilaga 8 (2)
Bearbetning Janne Haarala 2012	

M103, M104, R105, M106, M107, M108, R116, M117, R124

M103 Grätt, kompakt finsandlager

M104 Ljusgrätt finsand- och muljordlager

M104 Sten

R105 Sten (Ostrukturerad stenläggning)

M106 Kulturlager inom stenläggning

M106 Sten

M107 Muljord inom rasat spåröse

M108 Mycket svart och sotigt finsandlager

R116 (A) Tegel (Ugnens tegel- och stenläggning)

R116 (A) Sten (Ugnens tegel- och stenläggning)

M117 Lermurbruk ovanpå och inom spisen

R124 Grundstenar under ugnsanläggningen

1 m

N

KRONOBY Darholmen (Korsholmen) Mikko Helminen 2011	Område A M103, M104, R105, M106, M107, M108, R116, M117, R124 Skala 1:40
KARTLÄGGNING Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto och Anniina Laine 2011	ARKEOLOGINS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET, ÅBO
Bearbetning Janne Haarala 2012	Bilaga 8 (4)

M103, M104, R105, M106, M108, M111, M115, R116, M117, R118, M119, M122, R124

M103 Grätt, kompakt finsandlager

M104 Ljusgrätt finsand- och muljordlager

R105 Sten (Ostrukturerad stenläggning)

M106 Kulturlager inom stenläggning

M106 Sten

M108 Mycket svart och sotigt finsandlager

M111 Svart och sotigt finsandlager

M115 Ljust gråbrunt sandlager

R116 (B) Tegel (Ugnens tegel- och stenläggning)

R116 (B) Sten (Ugnens tegel- och stenläggning)

M117 Lermurbruk ovanpå och inom spisen

R118 Lämning av träramverk till ugnen

M119 Ljusgrätt och grovt sandlager

M122 Mörkgrätt sandlager

R124 Grundstenar under ugsanläggningen

KRONOBY

Dårholmen (Korpholmen)

Mikko Helminen 2011

KARTLÄGGNING

Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto
och Annina Laine 2011

Bearbetning Janne Haarala 2012

Område A

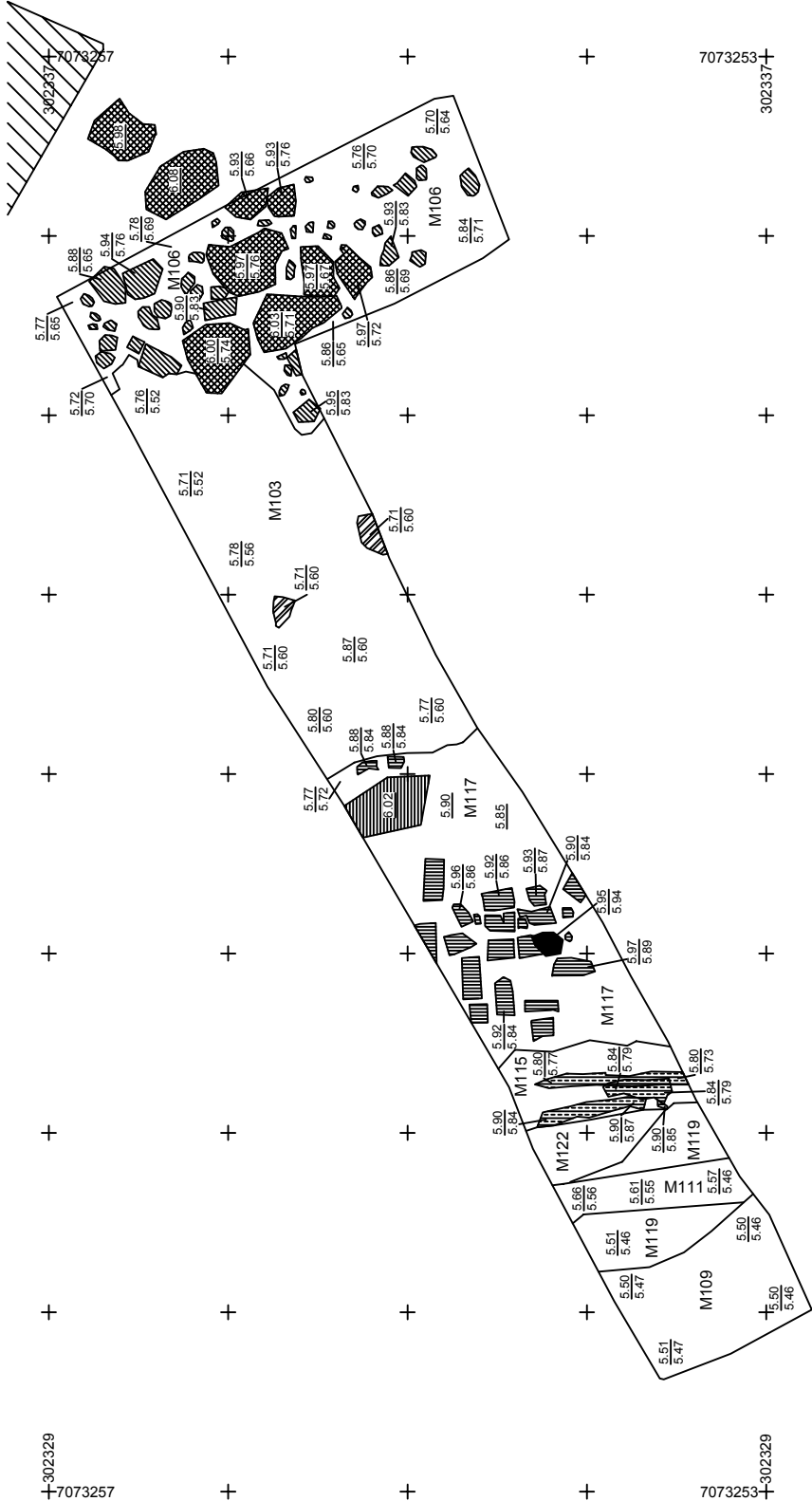
M103, M104, R105, M106, M108, M111, M115,
R116, M117, R118, M119, M122, R124

Skala 1:40

ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET,
ÅBO

Bilaga 8 (5)

M103, R105, M106, M111, M115, R116, M117, R118, M119, M120, M122, R124

M103 Grått, kompakt finsandlager

M103 Sten

R105 Sten (Ostrukturerad stenläggning)

M106 Kulturlager inom stenläggning

M106 Sten

M109 Ojämt grått och löst finsandlager

M111 Svart och sotigt finsandlager

M115 Ljust gråbrunt sandlager

R116 (C) Tegel (Ugnens tegel- och stenläggning)

M117 Lermurbruk ovanpå och inom spisen

R118 Lämning av träramverk till ugnen

M119 Ljusgrått och grovt sandlager

M120 Kolmaterial ovanpå ugnspattan

M122 Mörkgrått sandlager

R124 Grundstenar under ugnsanläggningen

1 m

KRONOBY

Dårholm (Korholmen)

Mikko Helminen 2011

KARTLÄGGNING

Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto
och Annina Laine 2011

Bearbetning Janne Haarala 2012

Område A

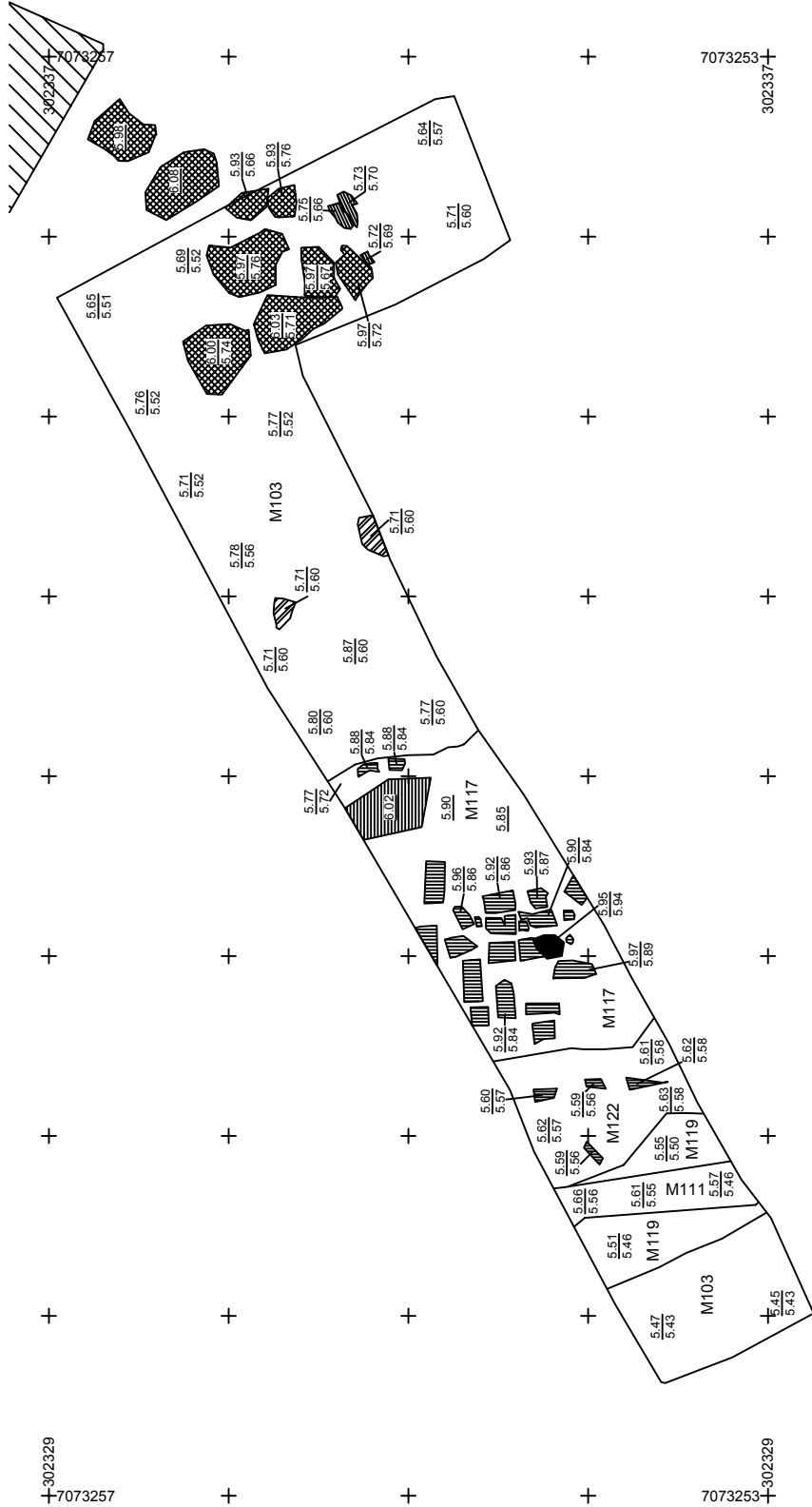
M103, R105, M106, M111, M115, R116, M117,
R118, M119, M120, M122, R124

Skala 1:40

ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET,
ÅBO

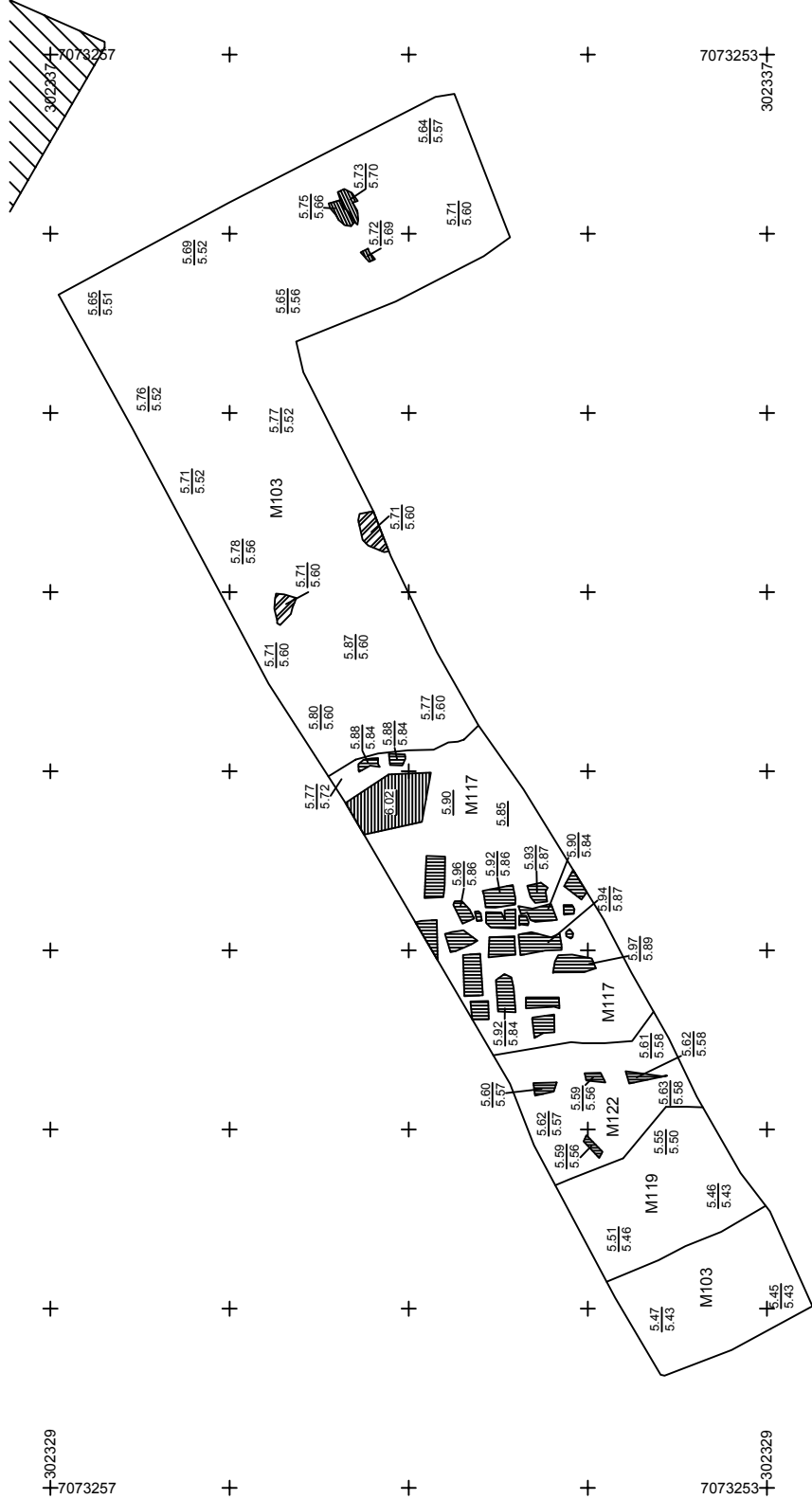
Bilaga 8 (6)

M103, R105, M111, R113, R116, M117, M119, M120, M122, R124

KRONOBY Dårholmen (Korpholmen) Mikko Helminen 2011	Område A M103, R105, M111, R113, R116, M117, M119, M120, M122, R124 Skala 1:40
KARTLÄGGNING Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto och Anniina Laine 2011	ARKEOLOGINS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET, ÅBO
Bearbetning Janne Haarala 2012	Bilaga 8 (8)

M103, R113, R116, M117, M119, M122, R124

M103 Grått, kompakt finsandlager

M103 Sten

R113 Trälämning

R116 (C) Tegel (Ugnens tegel- och
stenanläggning)

M117 Lermurbruk ovanpå och inom spisen

M119 Ljusgrått och grovt sandlager

M122 Mörkgrått sandlager

M122 Träd

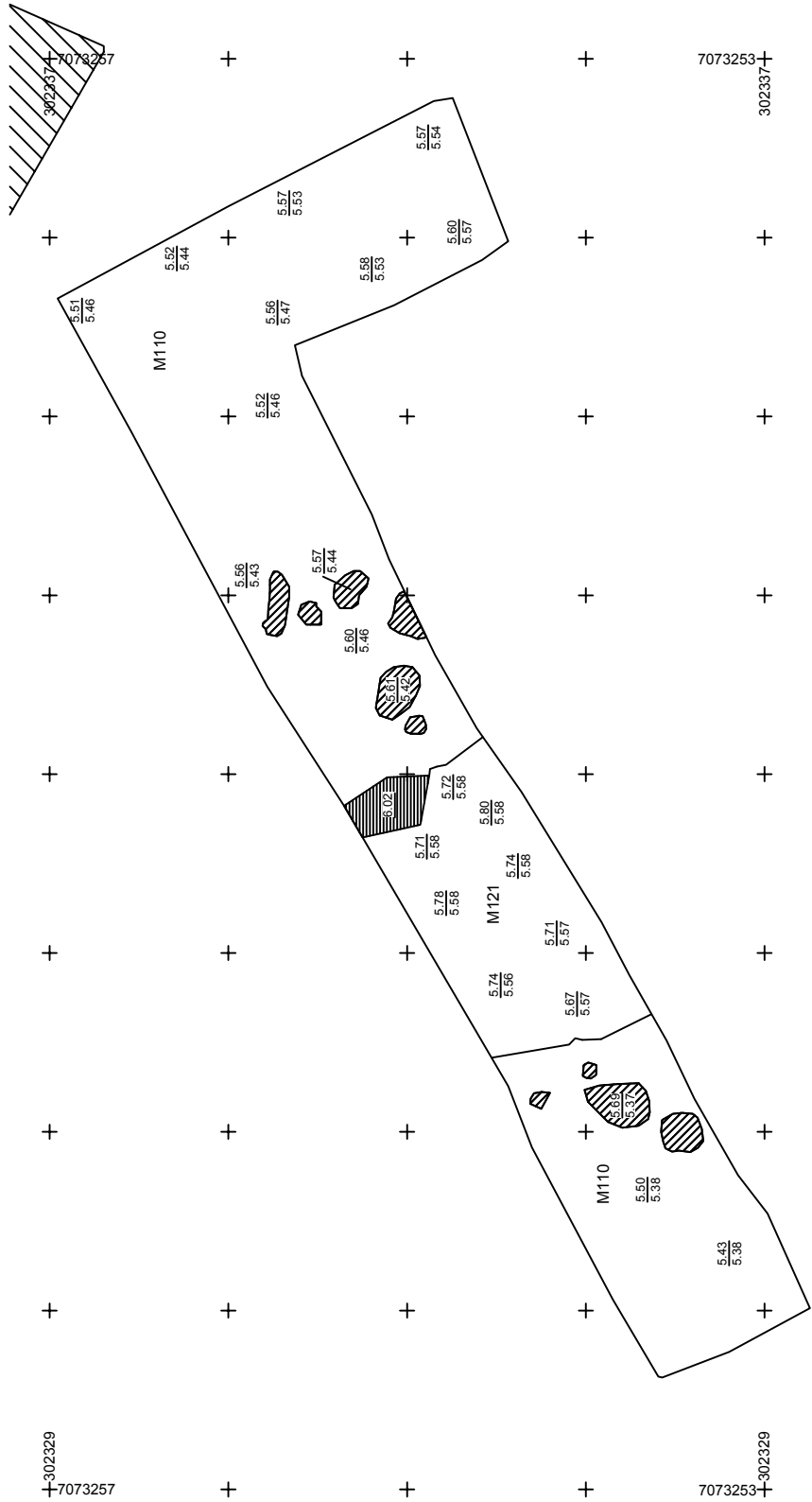
R124 Grundstenar under ugnsanläggningen

1 m

N

KRONOBY Dårholmen (Korpsholmen) Mikko Helminen 2011	Område A M103, R113, R116, M117, M119, M122, R124
KARTLÄGGNING Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto och Annina Laine 2011	Skala 1:40 ARKEOLOGINS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET, ÅBO
Bearbetning Janne Haarala 2012	Bilaga 8 (9)

M110, M121, R124

M110 Ljust gråbrunt sandlager med stora ohuggna stenar

M110 Sten

M121 Grundsand under ugnsanläggningen

R124 Grundstenar under ugnsanläggningen

KRONOBY Därholmen (Korpholmen) Mikko Helminen 2011	Område A M110, M121, R124
	Skala 1:40
	ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET, ÅBO
KARTLÄGGNING Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto och Anniina Laine 2011	Bilaga 8 (12)

This is a detailed geological map of a field area, showing a grid of points with elevations and various shaded regions. The map includes labels for 'M110' and 'M111' and a scale bar.

Grid and Elevations:

- Top Edge:** 3022357, 7073257, 302337, 7073253
- Left Edge:** 302329, 7073257
- Right Edge:** 302337, 7073253
- Bottom Edge:** 302329, 7073257

Internal Labels and Elevations:

- M110:** 5.51/5.46, 5.52/5.44, 5.56/5.47, 5.52/5.46, 5.58/5.53, 5.58/5.53, 5.60/5.57, 5.57/5.54, 5.56/5.43, 5.57/5.44, 5.60/5.46, 5.61/5.42, 5.58/5.44, 5.56/5.49, 5.57/5.48, 5.50/5.38
- M111:** 5.56/5.43, 5.57/5.44, 5.60/5.46, 5.61/5.42, 5.58/5.44, 5.56/5.49, 5.57/5.48, 5.50/5.38

Shaded Regions:

- Top Left:** A large shaded area with a diagonal line pattern.
- Center:** Several small shaded areas with diagonal line patterns.
- Bottom Right:** A large shaded area with a diagonal line pattern.

Scale Bar: 0 100 200 300 400 500 600 700 800 900 1000

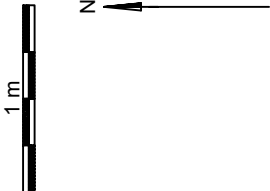
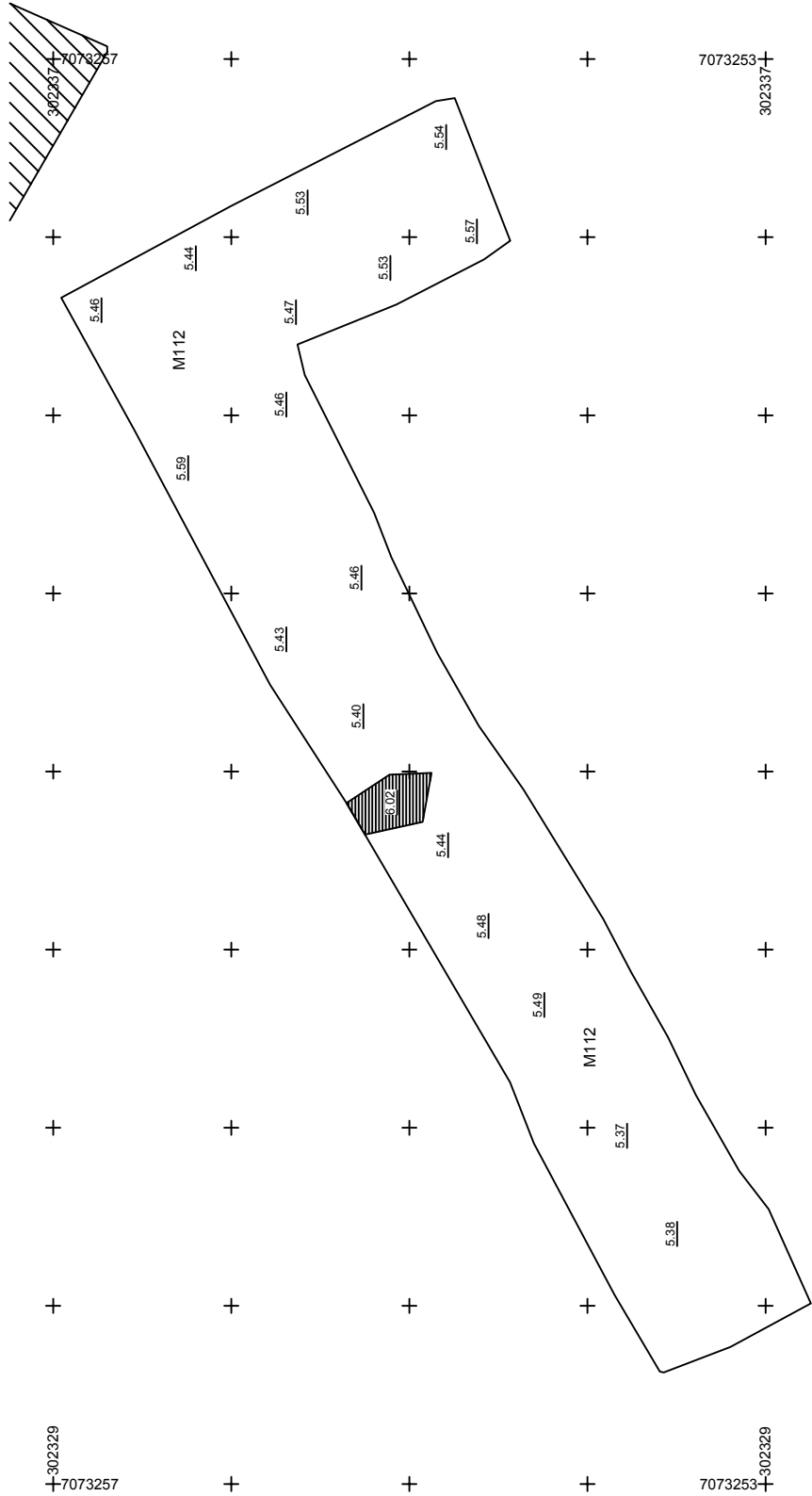

1 m

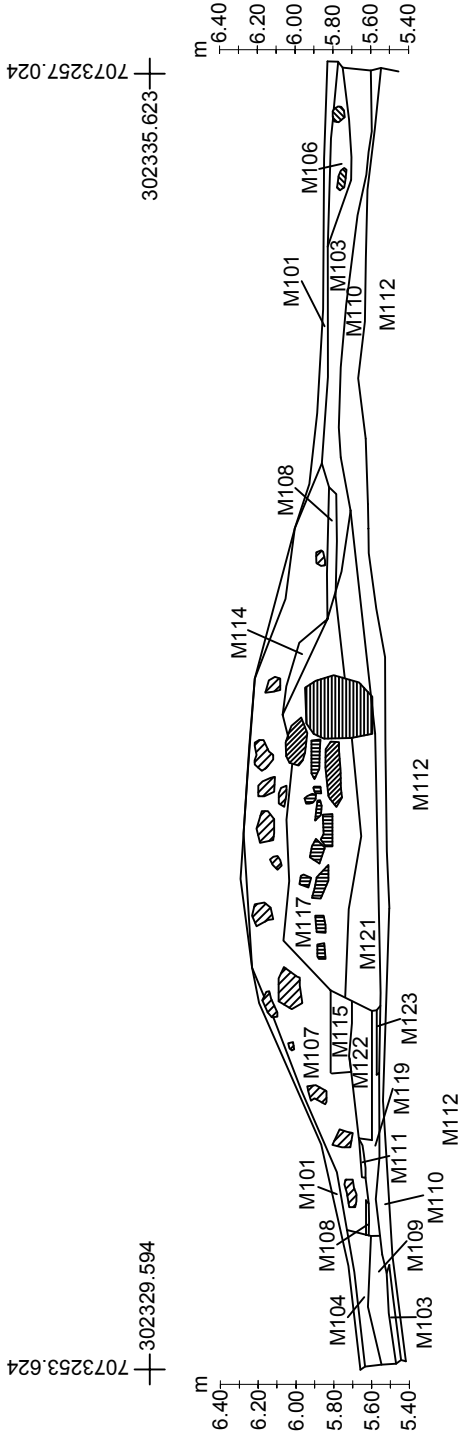
KRONOBY Dårholmen (Korsholmen) Mikko Helminen 2011	Område A M110, R124 Skala 1:40
	ARKEOLOGINS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET, ÅBO Bilaga 8 (13)
Bearbetning Janne Haarala 2012	

M112, R124

	M112 Boffensand	
	R124 Grundstenar under ugnsanläggningen	
KRONOBY		Område A
Därholmen (Korsholmen)		M112, R124
Mikko Helminen 2011		Skala 1:40
KARTLÄGGNING		ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET, ÅBO
Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto och Annina Laine 2011		
Bearbetning Janne Haarala 2012		Bilaga 8 (14)

Sektion mot nord-nordväst

- M101 Grästorv och humus

R102 Rasat spisiröse

M103 Grått, kompakt finsandlager

M104 Ljusgrått finsand- och mulljordlager

M106 Sten

M107 Mulljord inom rasat spisiröse

M108 Mycket svart och sotigt finsandlager

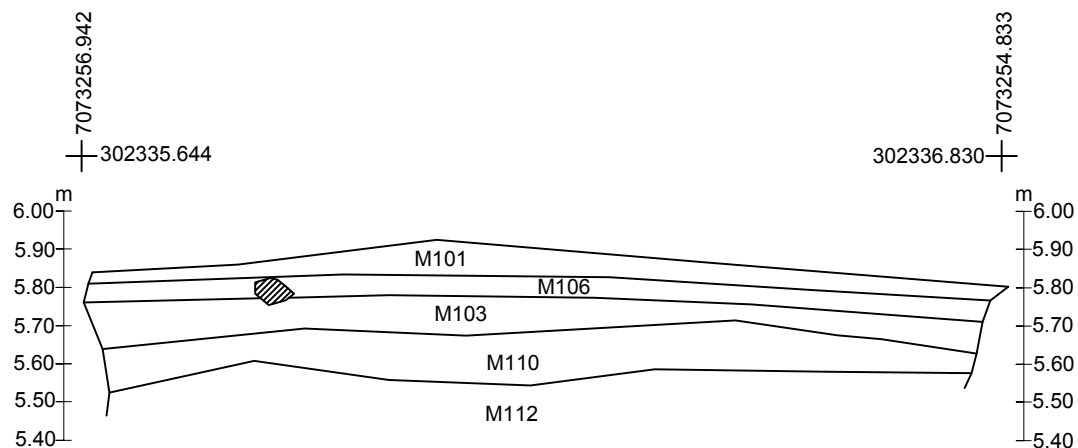
M109 Ojämt grått och löst finsandlager

M111 Svart och sotigt finsandlager
- M115 Ljust gråbrunt sandlager
- R116 Tegel (Ugnens tegel- och stenanläggning)
- R116 Sten (Ugnens tegel- och stenanläggning)
- M117 Lermurbruk ovanpå och inom spisen
- M119 Ljusgrått och grovt sandlager
- M121 Grundsand under ugnsanläggningen
- M122 Mörkgrått sandlager
- M123 Tunnt finsand- och trämassalager
- R124 Grundstenar under ugnsanläggningen

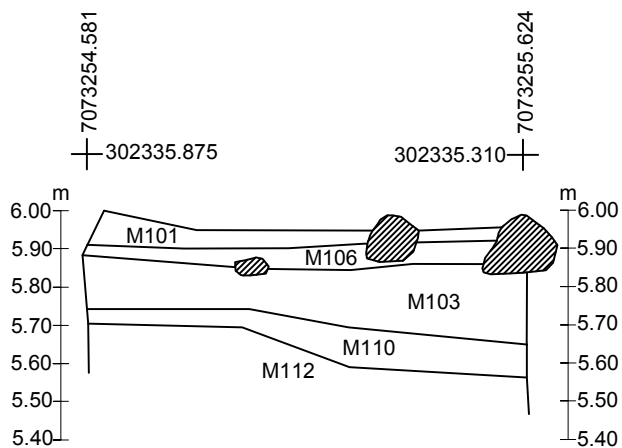

KRONOBY Därholmen (Korholmen) Mikko Helminen 2011	Område A Sektion mot nord-nordväst
	Skala 1:40
	ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET, ÅBO
Bearbetning Janne Haarala 2012	
Bilaga 8 (15)	

Sektion mot öst-nordöst (utgrävningsområde / expansionområde)

Sektion mot väst-sydväst (expansionområde)

1 m

M101 Grästorv och humus

M103 Grått, kompakt finsandlager

M106 Kulturlager inom stenläggning

M106 Sten

M110 Ljust gråbrunt sandlager med stora ohuggna stenar

M112 Bottensand

KRONOBY

Dårholmen (Korholmen)

Mikko Helminen 2011

KARTLÄGGNING

Janne Haarala och Mikko Helminen 2011

Bearbetning Janne Haarala 2012

Område A

Sektion mot öst-nordöst

Sektion mot väst-sydväst

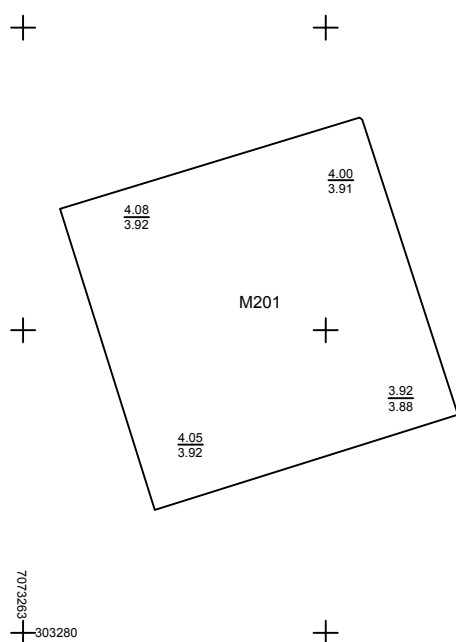
M101, M103, M106, M110, M112

Skala 1:20

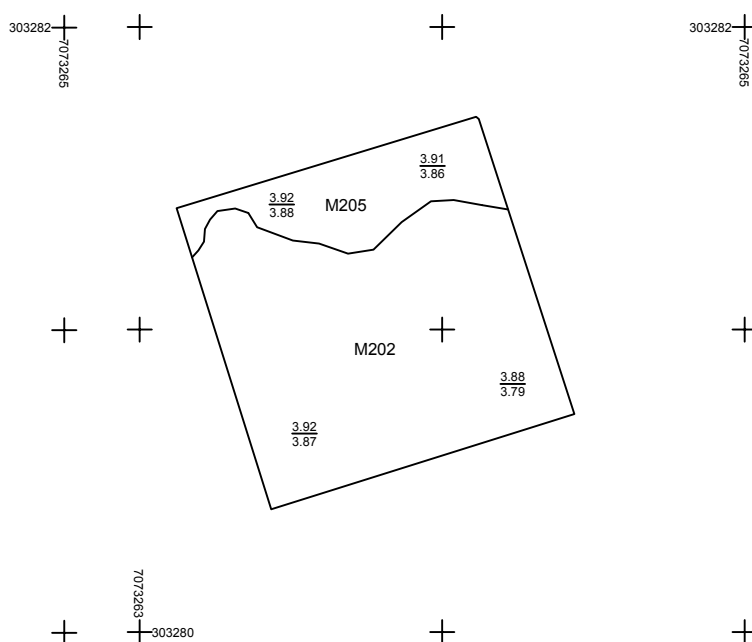
ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET,
ÅBO

Bilaga 8 (16)

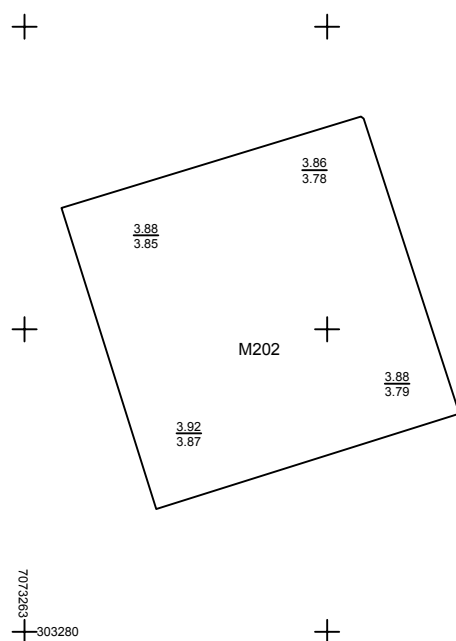
M201

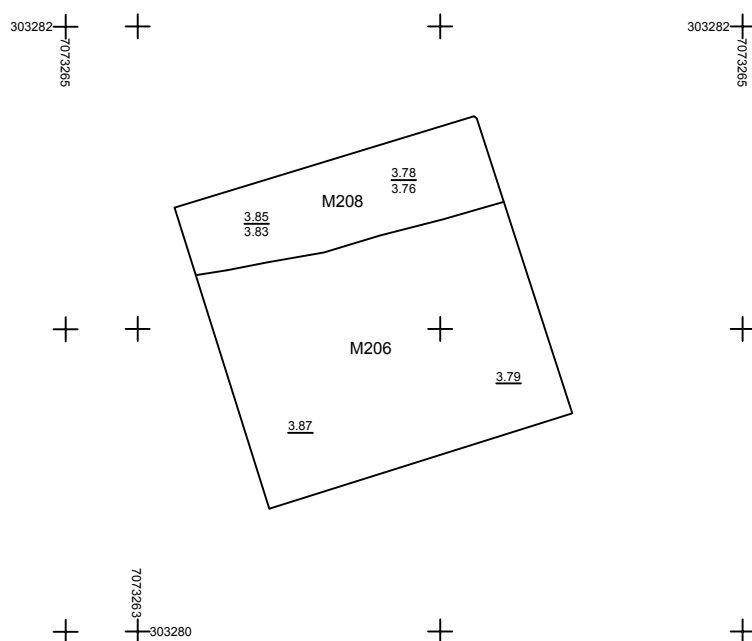
M202, M205

M202

M206, M208

M201 Grästorv och humus

M202 Kompakt grått sandlager

M205 Finsandlager med brandavfall

M206 Bottensand

M208 Omrörtsandlager

KRONOBY

Dårholmen (Korpolmen)

Mikko Helminen 2011

KARTLÄGGNING

Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto
och Anniina Laine 2011

Bearbetning Janne Haarala 2012

Område B

Provgrop 1

M201, M202, M205, M206, M208

Skala 1:25

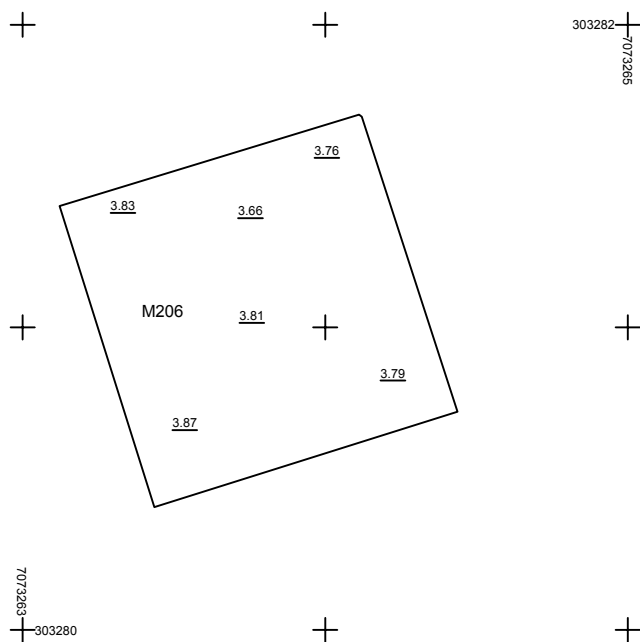
ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET,
ÅBO

Bilaga 9 (1)

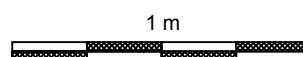
1 m

M206

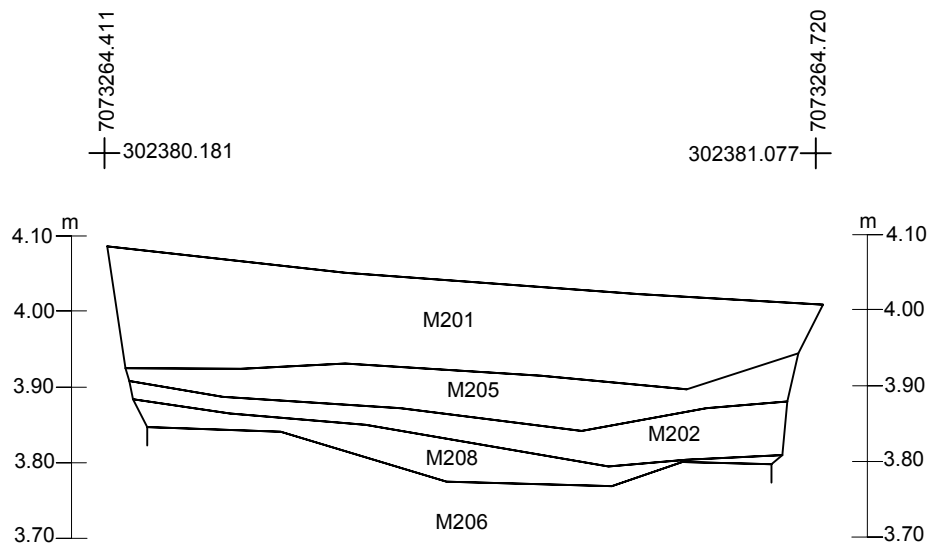

M206 Bottensand

KRONOBY Dårholmen (Korpholmen) Mikko Helminen 2011	Område B Provgrop 1 M206 Skala 1:25
KARTLÄGGNING Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto och Anniina Laine 2011 Bearbetning Janne Haarala 2012	ARKEOLOGINS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET, ÅBO Bilaga 9 (2)

Sektion mot nord-nordväst

M201 Grästorv och humus

M202 Kompakt grått sandlager

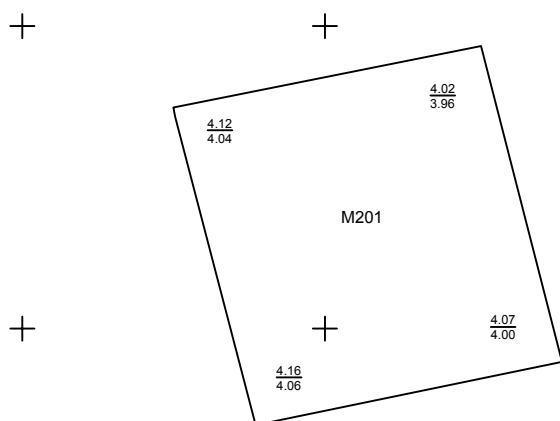
M205 Finsandlager med brandavfall

M206 Bottensand

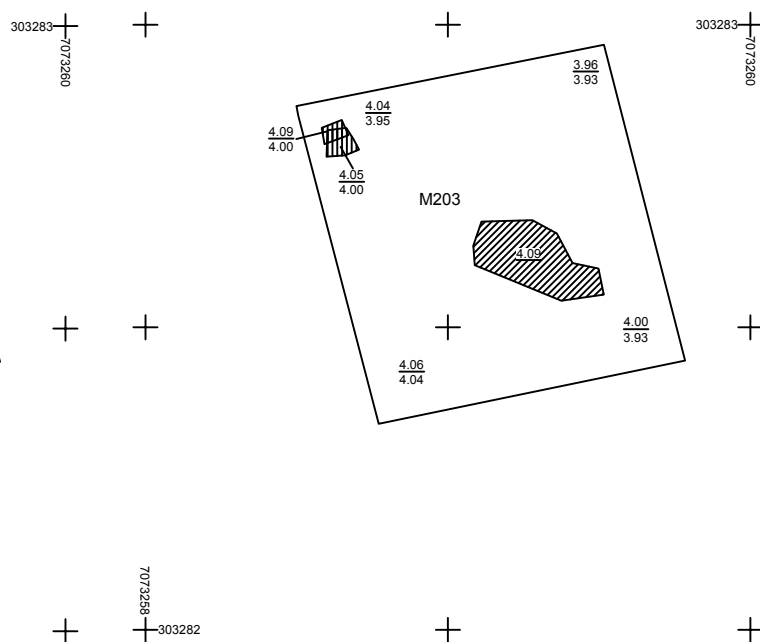
M208 Omrörtsandlager

1 m	
KRONOBY Därholmen (Korpholmen) Mikko Helminen 2011	Område B Provgrop 1 Sektion mot nord-nordväst Skala 1:10
KARTLÄGGNING Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto och Anniina Laine 2011 Bearbetning Janne Haarala 2012	ARKEOLOGINS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET, ÅBO Bilaga 9 (3)

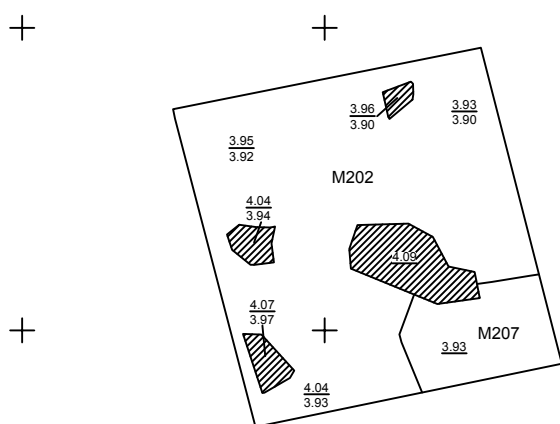
M201

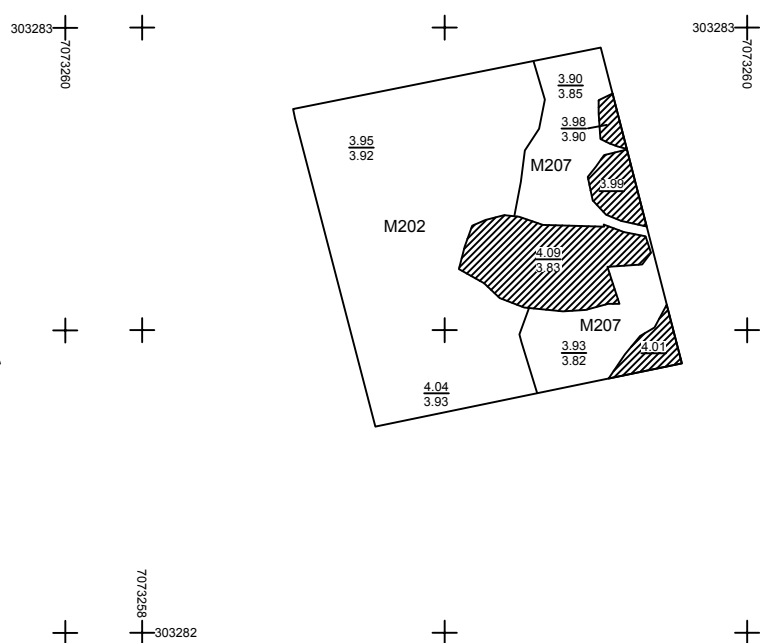
M203

M202, M207

M202, M207

M201 Grästorv och humus

M202 Kompakt grå sandlager

M202 Sten

M203 Kompakt, förmultnat grästorvslager

M203 Sten

M203 Tegel

M207 Kompakt sandlager

M207 Sten

KRONOBY

Dårholmen (Korpholmen)

Mikko Helminen 2011

KARTLÄGGNING

Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto
och Annina Laine 2011

Bearbetning Janne Haarala 2012

Område B

Provgrop 2

M201, M202, M203, M207

Skala 1:25

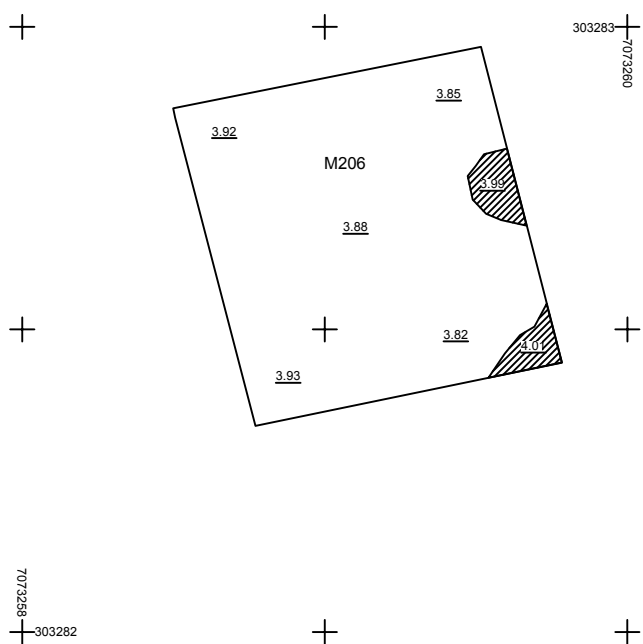
ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET,
ÅBO

Bilaga 9 (4)

1 m

M206

M206 Bottensand

M206 Sten

1 m

KRONOBY

Dårholmen (Korpholmen)

Mikko Helminen 2011

Område B
Provgrop 2
M206

Skala 1:25

KARTLÄGGNING

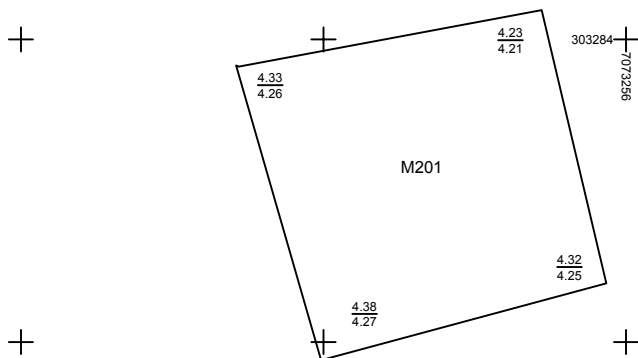
Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto
och Anniina Laine 2011

Bearbetning Janne Haarala 2012

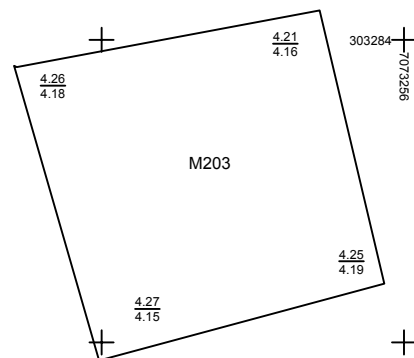
ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET,
ÅBO

Bilaga 9 (5)

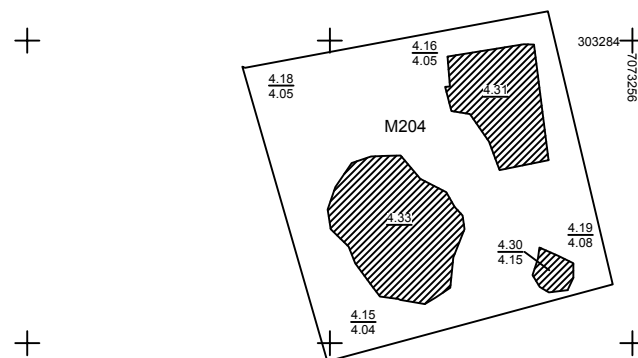
M201

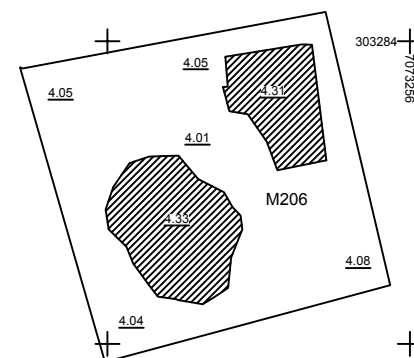
M204

M204

M206

7073254
303282

7073254
303282

7073254
303282

1 m

M201 Grästorv och humus

M203 Kompakt, förmultnat grästorvslager

M204 Steril moränjordlager

M204 Sten

M206 Bottensand

M206 Sten

KRONOBY

Dårholmen (Korpholmen)

Mikko Helminen 2011

KARTLÄGGNING

Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto
och Anniina Laine 2011

Bearbetning Janne Haarala 2012

Område B

Provgrop 3

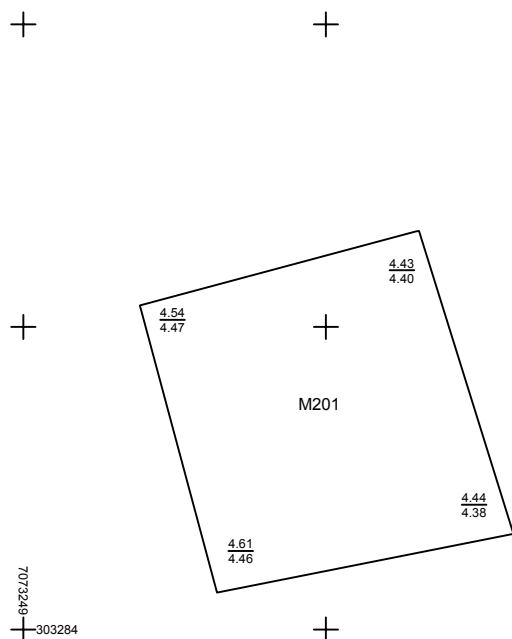
M201, M203, M204, M206

Skala 1:25

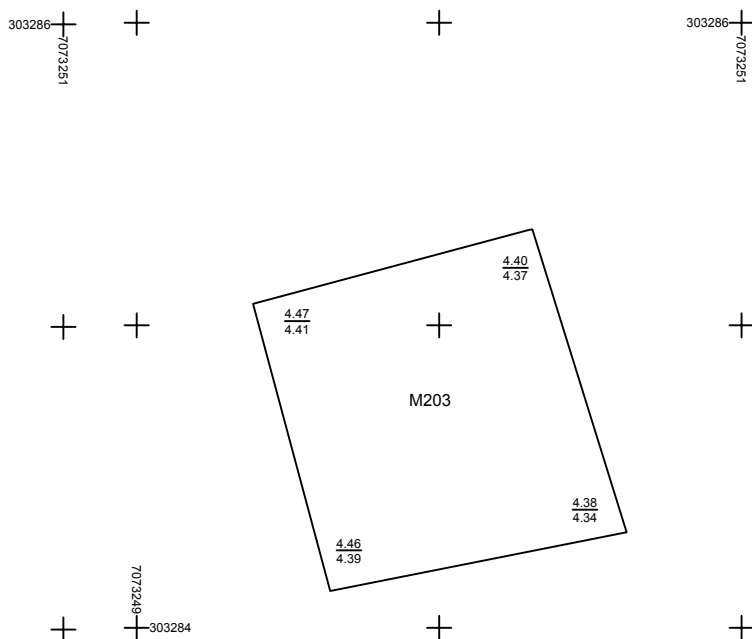
ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET,
ÅBO

Bilaga 9 (6)

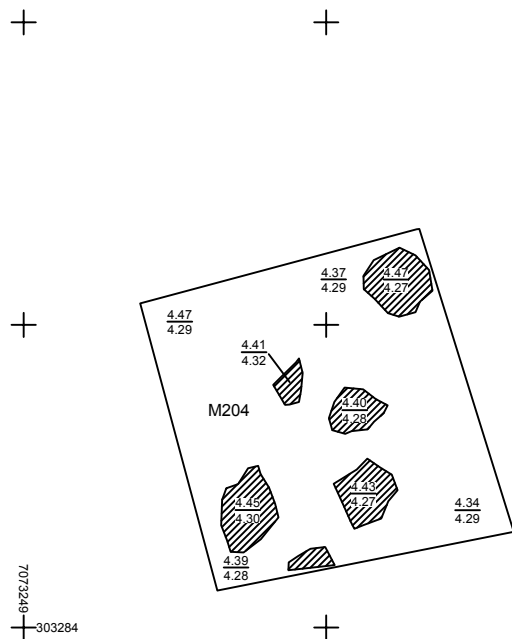
M201

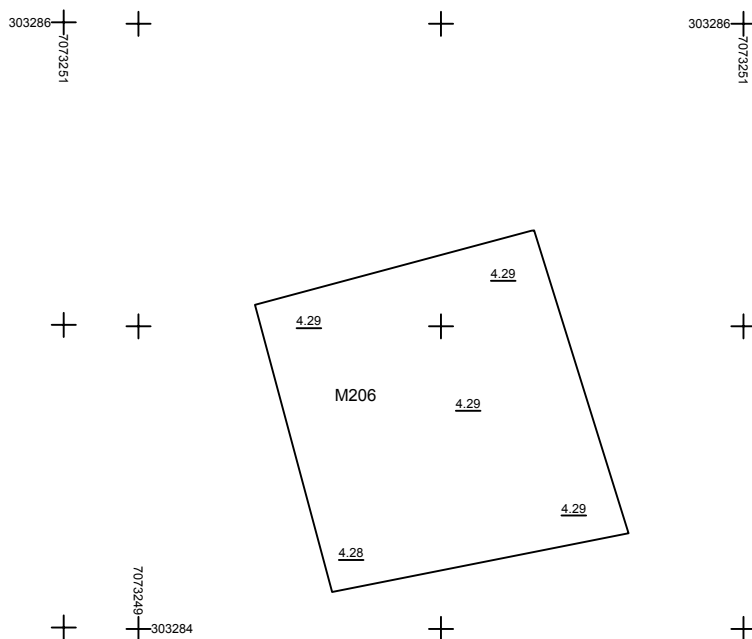
M203

M204

M206

1 m

M201 Grästorv och humus

M203 Kompakt, förmultnat grästorvslager

M204 Steril moränjordlager

M204 Sten

M206 Bottensand

KRONOBY

Dårholmen (Korholmen)

Mikko Helminen 2011

KARTLÄGGNING

Janne Haarala, Mikko Helminen, Ilari Aalto
och Anniina Laine 2011

Bearbetning Janne Haarala 2012

Område B

Provgrop 4

M201, M203, M204, M206

Skala 1:25

ARKEOLOGIS ARKIV VID ÅBO UNIVERSITET,
ÅBO

Bilaga 9 (7)

OSTEOLOGINEN RAPORTTI KRUUNUPYYN DÄRHOLMENIN (TYA 881) VUODEN 2011 KAIVAUSTEN LUUAINEISTOSTA

Auli Tourunen 30.1.2012

Johdanto

Tässä raportissa käsitelty luuaineisto on peräisin Turun yliopiston arkeologian laitoksen suorittamista koekaivauksista Kruunupyyn Dårholmenissa vuonna 2011 (TYA 881). Kohde on toiminut spitaalihospitaalina ja mielisairaalana.

Luuta löydettiin yhteensä kymmenestä maayksiköstä (Taulukko 1). Materiaali ajoittuu pääosin 1600–1800-luvulle. Aineisto on seulottu 5 millimetrin seulalla. Vaikka luumateriaalin joukossa on joitain hyvin säilyneitä fragmentteja, oli aineisto pääosin pinnaltaan kulunutta. Tämä vaikeutti leikkausjälkien havaitsemista ja luiden mittauksista eikä aineistosta löydetty yhtään mittauskelpoista luuta.

Lampaan ja vuohen luut määritettiin käyttämällä Boessneckin (1969) ja Prummel & Frischin (1986) esittämiä kriteerejä. Leukojen ikä määritettiin Grantin (1982) ja O'Connorin (2003) mukaan.

Tulokset

Lajit

Aineistosta tunnistettiin naudan, lampaan, sian, hylkeen, sorsalinnun ja mateen luita (Taulukko 1). Suureksi ungulaatiksi määritetyt luut voivat kuulua naudalle, hevoselle, hirvelle tai metsäpeuralle. Koska näistä lajeista vain nauta esiintyy tunnistettujen luiden joukossa, on suurin osa suuren ungulaatin luista todennäköisesti naudan luita. Pienen ungulaatin luut voivat kuulua lampaalle, vuohelle, sialle tai metsäkauriille. Pienen eläimen luut sisältävät kissan kokoiset tai sitä pienemmät lajit.

Suurimmat fragmenttimäärät löytyivät maayksiköistä 101 ja 106 (Taulukko 1). Yksikkö 101 on pintamultakerros ja yksikkö 106 on tulkittu jätekuopaksi. Nauta on ai-

Laji/Yksikkö	101	103	104	106	107	108	109	115	119	203	Yhteensä
Nauta	21		4	65	10						100
Lammas				5							5
Lammas/vuohi	23	2		43	3	1					72
Sika	1			9	2	1					13
Suuri ungulaatti	11	4	1	58	12			2	1		89
Pieni ungulaatti	4		2	30	1	1					38
Pieni eläin	1										1
Hylje	4			18	1						23
Sorsalintu				1							1
Made	1										1
Ei tunnistettu	74		7	227	14	2	1		2	1	328
Yhteensä	140	6	14	456	43	5	1	2	3	1	671

Taulukko 1. Lajitiedot maayksiköittäin (NISP).

Laji	%	%
Nauta	67,7	62,6
Lammas/vuohi	27,6	25,5
Sika	4,7	4,3
Hylje	-	7,6
Yhteensä	100	100

Taulukko 2. Naudan, lampaan tai vuohen, sian ja hylkeen osuudet Kruunupyyn Dårholmenin aineistossa (%NISP). Naudan luut sisältävät suuren ungulaatin luut.

neiston yleisin laji, lajipari lammas tai vuohi seuraavaksi yleisin (Taulukko 2). Hylje on sikaa yleisempi. Suurin osa luumateriaalista on palamatonta, mutta aineisto sisältää myös 139 palaneen luun fragmenttia (Taulukko 3). Suurin osa palaneesta luusta on peräisin maayksiköstä 106.

Laji / Yksikkö	101	104	106	107	108	109	203	Yhteensä
Nauta	1		2					3
Lammas/Vuohi	3				1			4
Sika			1					1
Suuri ungulaatti	1							1
Pieni ungulaatti	2	2	8	1	1			14
Sorsalintu			1					1
Made	1							1
Ei tunnistettu	45	1	66			1	1	114
Yhteensä	53	3	78	1	2	1	1	139

Taulukko 3. Palaneiden luiden jakautuminen eri maayksiköissä (NISP).

Anatominen jakauma

Naudan, lampaan, hylkeen ja sian luut sisältävät luuelementtejä kaikista ruhon osista, sekä teuras- että ruokajätettä (Taulukko 4).

Ikäjakauma

Aineisto on liian pieni yksityiskohtaisen ikäjakauman tutkimiseen. Hammastiedot leuoista, joista hampaiden kulumistietoja voitiin kerätä, on esitetty taulukossa 5. Kaikki naudan ja lampaan tai vuohen alaleuat, joista on voitu päätellä ikäkatteoria, ovat aikuisia eläimiä (A 3, O'Connorin 2003 mukaan). Sian puolikas kallo kontekstista 107 (TYA 881:60) on peräisin nuoresta eläimestä, jonka kolmas poskihammas (viisaudenhammas) ei ole vielä puhjennut (alle 17–22 kk, Silverin 1969 mukaan). Sekä naudan että lampaan tai vuohen luiden joukossa on kuitenkin luita myös nuorista yksilöistä, joiden epifyysit eivät vielä olleet sulkeutuneet. Aineistossa on myös pienten vasikoiden luita ainakin kahdesta eri yksilöstä (selvä kokoero yksikön 106 vasikan reisiluissa). Myös hylkeen luut ovat peräisin sekä nuorista että vanhoista yksilöistä.

Jäljet ja sairaudet

Yhteensä 14:ssa luussa havaittiin leikkausjälkiä. Koska suuressa osassa aineistoa luiden uloin pintakerros on kulunut pois, voidaan olettaa, että alkuperäinen jälkien määrä on havaittua suurempi. Jäljet ovat peräisin ruhojen paloittelusta (esim. naudan lantioluu, jonka läpi leikattu TYA 881:48), lihojen irroittamisesta (esim. viiltojäljet edellä mainitussa luussa) ja nylkemisestä (viiltojäljet centrotarsale- nilkanluussa TYA 881:48). Eräissä luissa näkyy merkkejä ruhon halkaisemisesta pitkittäissuunnassa (esim. sian kallon puolikas TYA 881:60).

Yhdessä suuren ungulaatin ristiluun ylimmässä nivelpinnassa on jälkiä nikamien välisestä kulumisesta (eburnaatiota, TYA 881:33).

Luutyyppe/Laji	Nauta	Lammas	L/V	Sika	Hylje	SU	PU	PE	Sorsa- lintu	Made	Ei tunnistettu	Yhteensä
kallo				4	1	1						6
alaleuka	5		8			4						17
hammas	10		29	3								42
1. niskanikama					1							1
2. niskanikama			1									1
niskanikama			3			8						11
rintanikama			3		2	1	6					12
lannenikama			1	1		2						4
ristiluu						2						2
hántanikama					5							5
nikama					2	3	2			1		8
rintalasta					1							1
kylkiluu					2	36	17					55
lapaluu	1		2	1	1	3						8
olkauu	7		5		1	1						14
värttinäluu	5	1	6		3	1						16
kyynärluu	2		2		1							5
ranneluu	3		3									6
kämmenluu	1	1										2
lantio	4		3			3						10
reisiluu	13			2		4						19
sääriluu	3		4		1							8
tibiotarsus									1			1
kantaluu	3		1									4
telaluu	5	1		1	1							8
nilkkaaluu	1											1
jalkapöydänluu	5	2			1							8
kämmen- tai jalkapöydänluu	2											2
1.sormiluu	15											15
2. sormiluu	10		1									11
3. sormiluu	2			1								3
seesamiluu	3						1					4
pitkä raajan luu						20	12	1				33
ei määritelty											328	328
Yhteensä	100	5	72	13	23	89	38	1	1	1	328	671

Taulukko 4. Anatominen jakauma (NISP). L/V = lammas/vuohi, PU = pieni ungulaatti, SU = suuri ungulaatti, PE = pieni eläin.

Yksikkö	TYA 881	Luu	Puoli	Laji	PM 2	PM 3	PM 4	M 1	M 2	M 3	Lisätietoja
101	14	alaleuka	Oikea	Nauta	X	X	X				
106	48	alaleuka	Oikea	Nauta						X g	
106	48	alaleuka	Oikea	Lammas/Vuohi		X	X g	X j	X g	X g	
106	48	alaleuka	Oikea	Lammas/Vuohi				X h	X g	X g	
106	48	alaleuka	Vasen	Lammas/Vuohi		X	X h	X m	X h	X g	
106	48	alaleuka	Vasen	Lammas/Vuohi				X k			
108	67	kallo	Oikea	Sika		X					
107	60	kallo	Oikea	Sika					X	X C	Puolikas kallo

Taulukko 5. Hammastiedot. X = pysyvä hammas. Hampaiden kuluminen ja puhkeaminen Grantin (1982) mukaan (pienet kirjaimet). C = hammas näkyvissä alveolarissa. PM = etuposkihammas ja M = poskihammas.

Aineiston säilyvyys ja kerrostumishistoria

Luiden säilyvyys vaihteli hyvin säilyneestä heikosti säilyneeseen, jopa saman yksikön sisällä (esim yksikkö 106). Kalan- ja linnunluita löytyi aineistosta vain palaneena, joka saattaa johtua siitä, että palamattomina näin pienikokoiset luut ovat jo maatuneet.

Luuaineiston kerrostumishistoriaa voidaan tutkia epifyysi-metafyysi-parien esiintymisen avulla. Epifyysit ovat luiden päiden osia, jotka ovat nuorilla eläimillä irrallisia, kiinni vain pehmytkudosten avulla ja jotka kasvavat kiinni luun varteen eläimen aikuistuessa. Maassa pehmytkudosten maatuessa nämä osat irtoavat toisistaan. Mikäli kyseiset luut löytyvät edelleen yhdessä, on todennäköistä, että ne ovat primäärikontekstissaan ja että niitä ei ole häiritty kerrostumisen jälkeen. Epifyysi-metafyysi pareja löytyi tästä aineistosta yksiköistä 106 ja 107 (106 naudan reisiluun proximaali epifyysi ja ensimmäinen sormiluu, sian lannenikama ja lampaan tai vuohen varttinaluun distaali epifyysi, 107 sian kallon puolikas jossa sutuurit auki).

Johtopäätökset

Löydetty aineisto edustaa pääpiirteiltään tyypillistä uuden ajan eläinluuaineistoa, jossa nauta ja lammas tai vuohi ovat hallitsevassa asemassa. Hylkeenluiden suuri määrä aineistossa on kuitenkin poikkeva piirre esimerkiksi verrattuna Seilin Dårhusenin aineistoon (Tourunen 2010; Tourunen 2011) tai verrattuna Turun ja Tornion kaupunkien uuden ajan kerroksiin (Tourunen 2008: 118; Puputti 2010: 34). Koska aineisto ei ollut erityisen hyvin säilynyttä, on mahdollista että osa pienemmistä luista, kuten linnun ja kalan luista mutta myös lampaan tai vuohen luista, on saattanut maatua pois. Tämä on myös osaltaan saattanut vaikuttaa naudan luiden suureen osuuteen.

Koska aineisto sisältää kotieläinten kaikkia ruhon osia, on todennäköistä että eläimet on teurastettu lähellä löytöpaikkaa – joko kasvatettu paikallisesti tai tuotu paikalle elävinä teurastusta varten. Pienten vasikoiden luiden löytyminen saattaisi viitata eläinten paikalliseen kasvatukseen. Näin pienten vasikoiden lihaa ei ole perinteisesti syöty (Talve 1973: 43-44; Vilkuna 1935: 159), joten ne saattavat pikemminkin olla itsestään kuolleita vasikoita, jotka on heitetty tunkiolle kuin ruokajätettä. Toisaalta, kohteen erityinen luonne saattaa merkitä myös tavallisuudesta poikkeavaa ruokavaliota. Nyt analysoidussa aineistossa esiintyy sekä aikuisia että nuoria eläimiä. Kruunupyyn luissa on leikkausjälkiä, jotka kertovat sekä lihan hyödyntämisestä että nylkemisestä.

Materiaalista löytyneet epi-metafyysiparit kertovat, että ainakin osa aineistosta yksiköissä 106 ja 107 on todennäköisesti primäärissä kontekstissaan eikä kulkeutunut paikalle esimerkiksi täyttömaan mukana.

Lähteet

- Boessneck, J. 1969. Osteological differences between sheep (*Ovis aries* Linne) and goat (*Capra hircus* Linne). Brothwell, D.R. & Higgs, E. (eds.). *Science in Archaeology*, 2nd ed.: 331–358.
- Grant, A. 1982. The use of tooth wear as a guide to the age of domestic ungulates. In: Wilson, B., Grigson, C. & Payne, S. (eds.). *Ageing and Sexing Animal Bones from Archaeological Sites. BAR British Series 109*: 91–108.
- O'Connor, T. P. 2003. The Analysis of Urban Animal Bone Assemblages: A Handbook for Archaeologist. *The Archaeology of York. Principles and Methods 19/2*.
- Prummel, W. & Frisch, H-J. 1986. A guide for the distinction of species, sex and body size in bones of sheep and goat. *Journal of Archaeological Science* 13: 567–577.
- Puputti, A.-K. 2010. Living with Animals: a Zooarchaeological Study of Urban Human-Animal Relationships in Early Modern Tornio, 1621–1800. BAR International Series 2100.
- Talve, I. 1973. Suomen kansanomaisesta ruokataloudesta. *Turun yliopiston kansatieteen laitoksen toimituksia* 2.
- Silver, I. A. 1969. The ageing of domestic animals. In: Brothwell, D.R. & Higgs, E. (eds). *Science in Archaeology*, 2nd ed.: 283–309.
- Tourunen, A. 2008. Animals in an Urban Context - A Zooarchaeological study of the Medieval and Post-Medieval town of Turku. *Annales Universitatis Turkuensis Ser B, Humaniora* 308. URL: <https://oa.doria.fi/handle/10024/36630>.
- Tourunen, A. 2010. *Osteologinen raportti Seilin Kirkkoniemen vuosien 2009 -2010 kaivausten luuaineistosta*. Julkaisematon raportti, Turun yliopiston arkeologian laitoksen arkisto.
- Tourunen, A. 2011. *Osteologinen raportti Seilin Dårhusenin (TYA 880) vuoden 2011 kaivausten luuaineistosta*. Julkaisematon raportti, Turun yliopiston arkeologian laitoksen arkisto.
- Vilkuna, K. 1935. *Varsinaissuomalaisten kansanomaisesta taloudesta: kansatieteellinen tutkimus*.

Käytetty termistö

<i>Bos</i>	nauta
<i>Sus</i>	sika
<i>Ovis</i>	lammas
<i>Capra</i>	vuohi
<i>Lepus</i>	jänis
<i>Suuri ungulaatti</i>	nauta, hevonen, hirvi tai metsäpeura
<i>Pieni ungulaatti</i>	lammas, vuohi, sika tai metsäauris
<i>Lota lota</i>	made
<i>Anas sp.</i>	sorsalintu
<i>cranium</i>	kallo
<i>mandibula</i>	alaleuka
<i>I</i>	etuhammas
<i>Pm</i>	etuposkihammas
<i>M</i>	poskihammas
<i>os hyoideum</i>	kieliluu
<i>vertebra cervicale</i>	niskanikama
<i>vertebra thoracica</i>	rintanikama
<i>vertebra lumbale</i>	lannenikama
<i>sacrum</i>	ristiluu
<i>vertebra caudale</i>	häntänikama
<i>costa</i>	kylkiluu
<i>sternum</i>	rintalasta
<i>scapula</i>	lapaluu
<i>humerus</i>	olkaluu
<i>radius</i>	värttinäluu
<i>ulna</i>	kyynärluu
<i>carpi</i>	ranneluut
<i>metacarpus (I-V)</i>	kämmenluu
<i>phalanges (1-3)</i>	sormiluut
<i>os coxae</i>	lantioluu
<i>acetabulum</i>	lantioluun nivelkuoppa eli lonkkamalja
<i>femur</i>	reisiluu
<i>tibia</i>	sääriluu
<i>talus</i>	telaluu
<i>tarsi</i>	nilkan luut
<i>metatarsus (I-V)</i>	jalkapöydän luut

Taulukko 6. Luettelo luista.

TYA 881	Yksikkö	Luu	Puoli	Laji	Epifyysi	Ikä	Fragmentteja	Jäljet	Koko- nainen	Lisätietoja
13	101	M 1/2 mand	em	Bos	U	em	1		X	
13	101	M mand	em	Ovis/Capra	U	em	5			Kaksi M3, ehkä kahdesta leuasta
13	101	M max	em	Ovis/Capra	U	em	4			
13	101	PM max	em	Ovis/Capra	U	em	1			
13	101	M frag	em	Ovis/Capra	U	em	6			
14	101	ei määritelty	em	<ei lajia>	U	em	29			
14	101	alaleuka	dx	Bos	U	em	1			
14	101	alaleuka	dx	Bos	U	em	1			
14	101	femur	dx	Bos	F	ad	1			Trochanter-osa prox epi
14	101	femur	si	Bos	U	em	1			Patellaris frag
14	101	femur	si	Bos	O	juv	1			Dist condyl mediaali
14	101	humerus	si	Bos	F	ad	1			Aivan kulunut, anterior osa
14	101	humerus	dx	Bos	O	juv	1			Caput epi
14	101	lantio	si	Bos	U	em	1			Niin kulunut ettei kannata mitata
14	101	Mt	em	Bos	U	em	3			Diaphysin paloja
14	101	Mt	dx	Bos	U	em	1			
14	101	ph 1	em	Bos	F	ad	2		X	
14	101	ph 1	em	Bos	U	em	1			
14	101	ph 1	em	Bos	U	em	1			
14	101	ph 2	em	Bos	F	ad	1			Noin 50%
14	101	ph 2	em	Bos	F	ad	1		X	
14	101	tibia	dx	Bos	O	inf	1			Noin 12 cm pitkä
14	101	alaleuka	em	Ovis/Capra	U	em	2			alveolarin paloja
14	101	C4	si	Ovis/Capra	U	em	1			Noin 70%
14	101	radius	dx	Ovis/Capra	O	juv	1			Noin 50%
14	101	radius	si	Phocidae	F	ad	1			
14	101	radius	dx	Phocidae	O	juv	1			
14	101	vert_caud	ep	Phocidae	F	ad	2		X	
14	101	Ossa longa	em	Pieni eläin	U	em	1			Todella heikosti säilynyt
14	101	Ossa longa	em	Pieni ungulaatti	U	em	2			
14	101	kallo	si	Sus	U	em	1			
14	101	costa	em	Suuri ungulaatti	U	em	2			
14	101	humerus	em	Suuri ungulaatti	C	juv	1			Pala prox caputtia
14	101	lantio	em	Suuri ungulaatti	U	em	1			Pala iliumia

TYA 881	Yksikkö	Luu	Puoli	Laji	Epifyysi	Ikä	Fragmentteja	Jäljet	Koko- nainen	Lisätietoja
14	101	Ossa longa	em	Suuri ungulaatti	U	em	1			
14	101	Ossa longa	em	Suuri ungulaatti	U	em	3			
14	101	radius	em	Suuri ungulaatti	U	em	1			Pala prox diafysia
15	101	costa	em	Suuri ungulaatti	U	em	1			
16	101	ei määritely	em	<ei lajia>	U	em	45			Palanut
16	101	ph 1	em	Bos	F	ad	1			Palanut- Kahdessa osassa
16	101	vertebra	ep	Lota lota	U	em	1			Palanut
16	101	humerus	dx	Ovis/Capra	U	em	1			Palanut -Pala dist condyyliä
16	101	vert_Thor	ep	Ovis/Capra	F	ad	1			Palanut, oikea puoli
16	101	vert_Thor	ep	Ovis/Capra	O	Juv	1			Palanut - lähes kokonainen corpus
16	101	Ossa longa	em	Pieni ungulaatti	U	em	2			Palanut
16	101	Iantio	em	Suuri ungulaatti	U	em	1			Palanut - pala acetabulumia, kahdessa osassa
21	103	M3 max	em	Ovis/Capra	U	em	1		X	
21	103	humerus	si	Ovis/Capra	F	ad	1			Lateral 30% dist epi ja diaf
21	103	femur	em	Suuri ungulaatti	O	Juv	1			Intocaput
21	103	Ossa longa	em	Suuri ungulaatti	U	em	2			
22	103	Ossa longa	em	Suuri ungulaatti	U	em	1			
33	104	ei määritely	em	<ei lajia>	U	em	6			
33	104	M 3 mand	em	Bos	U	em	1		X	
33	104	M 1/2 mand	em	Bos	U	em	1		X	
33	104	femur	dx	Bos	F	ad	1			Trochanter epi prox
33	104	radius	dx	Bos	F	ad	1			
33	104	vert. sacr	ep	Suuri ungulaatti	F	ad	1	Leikattu frontale		Ekan nikaman keskiosa
34	104	ei määritely	em	<ei lajia>	U	em	1			Palanut
34	104	costa	em	Pieni ungulaatti	U	em	2			Palanut
48	106	ei määritely	em	<ei lajia>	U	em	157			
48	106	alaleuka	dx	Bos	U	em	1			Kolmessa osassa
48	106	alaleuka	si	Bos	U	em	1			
48	106	alaleuka	dx	Bos	U	em	1			
48	106	calcaneus	dx	Bos	U	em	2			
48	106	calcaneus	si	Bos	C	Juv	1	Kirveen (?)jälkiä, vinnosty ylhäältä	X	
48	106	Cr	dx	Bos	U	em	1			70 %
48	106	Cu	si	Bos	U	em	1		X	
48	106	I/C	em	Bos	U	em	1			Kahdessa osassa
48	106	pm 3 mand	em	Bos	U	em	1			Kahdessa osassa
48	106	pd4 mand	em	Bos	U	em	1			kulumaton

TYA 881	Yksikkö	Luu	Puoli	Laji	Epifyysi	Ikä	Fragmentteja	Jäljet	Koko- nainen	Lisätietoja
48	106	M3 mand	em	Bos	U	em	1		X	
48	106	M 1/2 mand	em	Bos	U	em	1			
48	106	PM max	em	Bos	U	em	1			
48	106	femur	dx	Bos	F	ad	1			Lateral 30% dist epi, kuuluu ehkä samaan edellisen kanssa
48	106	femur	dx	Bos	F	ad	1			Medial 30% dist epi, kuuluu ehkä samaan seuraavan kanssa
48	106	femur	si	Bos	U	em	1			Pala diafyysia
48	106	femur	em	Bos	U	em	1			Prox diaf paloja
48	106	femur	dx	Bos	O	inf	1			Diafyysi, lampaan kokoinen, hieman pienempi kuin edellinen
48	106	femur	si	Bos	O	inf	1			Prox diafyysi
48	106	femur	em	Bos	U	inf	1			Pala diafyysia
48	106	femur	dx	Bos	C	juv	1	Leikattu diafyysin läpi sagittal plane		Prox caput 50% epistä
48	106	femur	si	Bos	O	juv	1			Caput epi ja meta, 30%
48	106	humerus	dx	Bos	F	ad	1			20% Dist med throchlea
48	106	humerus	si	Bos	F	ad	1			50% caput osa
48	106	humerus	si	Bos	U	em	1			
48	106	lantio	dx	Bos	U	em	1			Liian kulunut mitattavaksi
48	106	lantio	si	Bos	U	em	1	Ilumia viilletty ja facies auriculariksen läpi leikattu		
48	106	lantio	si	Bos	U	em	1			
48	106	lapaluu	si	Bos	U	em	1			
48	106	Mp	em	Bos	O	juv	2			puolikas dist epi
48	106	Mt	em	Bos	U	em	1			Pala prox epiä ja diafyysia
48	106	Os sesamoideum	em	Bos	U	em	3		X	
48	106	ph 1	em	Bos	F	ad	1	Viiltojalkia prox facies articularis	X	
48	106	ph 1	em	Bos	U	em	4			
48	106	ph 1	em	Bos	U	em	2			
48	106	ph 1	em	Bos	O	juv	1		X	Epi-meta
48	106	ph 2	em	Bos	F	ad	7		X	
48	106	ph 2	em	Bos	C	juv	1			Noin 70%
48	106	ph 3	em	Bos	U	em	1		X	
48	106	ph 3	em	Bos	U	em	1			
48	106	talus	em	Bos	U	em	2			Kuluneita
48	106	talus	si	Bos	U	em	1			pieni pala lat kulmaa
48	106	talus	em	Bos	U	inf	1			
48	106	Ct	dx	Bos	U	em	1	Viilletty horizontal plane		
48	106	tibia	si	Bos	F	ad	1	Leikattu vinosti diafyysin läpi		Dist lat 20%

TYA 881	Yksikkö	Luu	Puoli	Laji	Epifyysi	Ikä	Fragmentteja	Jäljet	Koko- nainen	Lisätietoja
48	106	tibia	dx	Bos	C	juv	1	Leikattu vinosti sagittal plane diafyysiin		50% lat epiä, koko diafyysi
48	106	ulna	dx	Bos	U	em	1			Prox facies articularis
48	106	ulna	si	Bos	U	em	1			Prox facies articularis
48	106	Mc	si	Ovis	F	ad	1			
48	106	Mt	em	Ovis	U	em	1			Pala diafyysiä
48	106	Mt	dx	Ovis	U	em	1			
48	106	radius	dx	Ovis	F	ad	1			
48	106	talus	si	Ovis	U	em	1		X	
48	106	alaleuka	dx	Ovis/Capra	U	em	1			Kahdessa osassa
48	106	alaleuka	dx	Ovis/Capra	U	em	1			Kahdessa osassa
48	106	alaleuka	si	Ovis/Capra	U	em	1			PM 2 puuttuu luonnostaan, kahdessa osassa
48	106	alaleuka	si	Ovis/Capra	U	em	1			
48	106	alaleuka	si	Ovis/Capra	U	em	1			
48	106	alaleuka	dx	Ovis/Capra	U	em	1			
48	106	axis	ep	Ovis/Capra	U	em	1			vasen puoli denssia
48	106	calcaneus	em	Ovis/Capra	U	em	1			
48	106	Cl	si	Ovis/Capra	U	em	1		X	
48	106	Cr	si	Ovis/Capra	U	em	1		X	
48	106	M3 mand	em	Ovis/Capra	U	em	2			
48	106	M 1/2 mand	em	Ovis/Capra	U	em	3		X	
48	106	PM mand	em	Ovis/Capra	U	em	2		X	
48	106	M 1/2 max	em	Ovis/Capra	U	em	2		X	
48	106	M 3 max	em	Ovis/Capra	U	em	1		X	
48	106	I/C frag	em	Ovis/Capra	U	em	1			
48	106	M frag	em	Ovis/Capra	U	em	1			
48	106	humerus	si	Ovis/Capra	F	ad	1			30% med throclea dist
48	106	humerus	si	Ovis/Capra	U	em	1			Pala dist diafyysiä
48	106	humerus	si	Ovis/Capra	U	em	1			
48	106	lantio	dx	Ovis/Capra	U	em	1			Pala iliumia
48	106	lantio	si	Ovis/Capra	U	em	1			
48	106	lantio	dx	Ovis/Capra	U	em	1			
48	106	lapaluu	dx	Ovis/Capra	U	em	1			tuber puuttuu
48	106	radius	si	Ovis/Capra	F	ad	1			
48	106	radius	si	Ovis/Capra	F	ad	1			
48	106	radius	dx	Ovis/Capra	F	ad	1			
48	106	radius	si	Ovis/Capra	O	juv	1			Epi ja meta, diafyysi kahdessa osassa

TYA 881	Yksikkö	Luu	Puoli	Laji	Epifyysi	Ikä	Fragmentteja	Jäljet	Koko- nainen	Lisätietoja
48	106	tibia	si	Ovis/Capra	F	ad	1			
48	106	tibia	em	Ovis/Capra	U	em	1			Todella huonosti säilynyt
48	106	tibia	si	Ovis/Capra	U	em	1			
48	106	ulna	si	Ovis/Capra	U	em	1			Prox facies articularis
48	106	ulna	dx	Ovis/Capra	U	em	1			
48	106	vert_cerv	ep	Ovis/Capra	F	ad	2			Alaepi
48	106	vert_cerv	ep	Ovis/Capra	F	ad	1			Koko corpus (risa)
48	106	vert_lumb	ep	Ovis/Capra	O	juv	1			Yläepi
48	106	vert_thor	ep	Ovis/Capra	O	juv	1			Alaepi
48	106	atlas	ep	Phocidae	U	em	1			Noin 40%
48	106	costa	em	Phocidae	U	em	1			Pieni
48	106	costa	em	Phocidae	U	em	1			
48	106	humerus	si	Phocidae	O	juv	1			Pala dist epiä 50%
48	106	kallo	dx	Phocidae	U	em	1			Bulla, fossa mand
48	106	lapaluu	dx	Phocidae	U	em	1			
48	106	Mt	em	Phocidae	O	juv	1			
48	106	radius	si	Phocidae	F	ad	1			
48	106	sternum	ep	Phocidae	U	em	1	Leikattu parasagittal plane		
48	106	tibia	dx	Phocidae	U	em	1			
48	106	ulna	si	Phocidae	O	juv	1			
48	106	vert_caud	ep	Phocidae	U	em	3			
48	106	vert_thor	ep	Phocidae	F	ad	1			
48	106	vert_thor	ep	Phocidae	U	em	1			
48	106	vertebra	ep	Phocidae	U	em	1			
48	106	costa	em	Pieni ungulaatti	U	em	9			
48	106	costa	em	Pieni ungulaatti	U	em	1			
48	106	Ossa longa	em	Pieni ungulaatti	U	em	7			
48	106	vert_thor	ep	Pieni ungulaatti	U	em	2			
48	106	vert_thor	ep	Pieni ungulaatti	U	em	2			
48	106	vertebra	ep	Pieni ungulaatti	O	juv	1			Irtoepi
48	106	PM max	em	Sus	U	em	1		X	
48	106	M frag	em	Sus	U	em	1			
48	106	C frag	em	Sus	U	em	1			
48	106	femur	dx	Sus	U	em	1			
48	106	kallo	em	Sus	U	em	1			M1 & 2
48	106	lapaluu	dx	Sus	U	em	1			

TYA 881	Yksikkö	Luu	Puoli	Laji	Epifyysi	Ikä	Fragmentteja	Jäljet	Koko- nainen	Lisätietoja
48	106	talus	dx	Sus	U	em	1		X	
48	106	vert_lumb	ep	Sus	O	juv	1	Leikattu frontal plane		Corpus O, kaikki kolme osaa
48	106	alaleuka	em	Suuri ungulaatti	U	em	3			
48	106	alaleuka	em	Suuri ungulaatti	U	em	1			
48	106	costa	em	Suuri ungulaatti	U	em	2	Leikattu		
48	106	costa	em	Suuri ungulaatti	U	em	25			
48	106	costa	em	Suuri ungulaatti	U	em	1			
48	106	femur	em	Suuri ungulaatti	U	em	1			Dist epi frag
48	106	femur	em	Suuri ungulaatti	O	juv	1			Intocaput
48	106	kallo	em	Suuri ungulaatti	U	inf	1			
48	106	Ossa longa	em	Suuri ungulaatti	U	em	8			
48	106	vert_cerv	ep	Suuri ungulaatti	F	ad	1			Yläepi
48	106	vert_cerv	ep	Suuri ungulaatti	F	ad	1		X	
48	106	vert_cerv	ep	Suuri ungulaatti	F	ad	1			Pinnat kuluneet
48	106	vert_cerv	ep	Suuri ungulaatti	U	em	1			
48	106	vert_cerv	ep	Suuri ungulaatti	U	em	4			
48	106	vert_cerv	ep	Suuri ungulaatti	O	juv	1			Yläepi
48	106	vert_lumb	ep	Suuri ungulaatti	U	em	1			Costarius
48	106	vert_lumb	ep	Suuri ungulaatti	O	juv	1			Yläepi
48	106	vert_sacr	ep	Suuri ungulaatti	U	em	1			Ala
48	106	vert_thor	ep	Suuri ungulaatti	O	juv	1			Yläepi
48	106	vertebra	ep	Suuri ungulaatti	U	em	3			
49	106	ei määritely	em	<ei laia>	U	em	4			Palamattomia palaneiden joukossa
49	106	ei määritely	em	<ei laia>	U	em	66			Palanut
49	106	Tibiotarsus	em	Anas sp	U	em	1			Palanut - diaf frag
49	106	Cu	si	Bos	U	em	1			Palanut- noin 50%
49	106	talus	si	Bos	U	em	1			Palanut. Lateral fragmentti throchleaa
49	106	vertebra	ep	Phocidae	U	em	1			Palamaton palaneiden pussissa
49	106	costa	em	Pieni ungulaatti	U	em	4			Palanut
49	106	Os sesamoideum	em	Pieni ungulaatti	U	em	1		X	Palanut
49	106	Ossa longa	em	Pieni ungulaatti	O	juv	1			Palanut Tibia? distal metä
49	106	vert_thor	ep	Pieni ungulaatti	U	em	1			Palanut
49	106	vertebra	ep	Pieni ungulaatti	U	em	1			Palanut
49	106	ph 3	em	Sus	U	em	1		X	Palanut
60	107	ei määritely	em	<ei laia>	U	em	14			Yksi hiilinyt
60	107	M 3 mand	em	Bos	U	em	1			
60	107	humerus	dx	Bos	U	em	1			Paia dist epiä

TYA 881	Yksikkö	Luu	Puoli	Laji	Epifyysi	Ikä	Fragmentteja	Jäljet	Koko- nainen	Lisätietoja	
60	107	humerus	dx	Bos	U	inf	1				
60	107	Mc	dx	Bos	U	em	1				
60	107	ph 1	em	Bos	F	ad	2		X		
60	107	radius	si	Bos	F	ad	1				
60	107	radius	dx	Bos	F	ad	1				
60	107	radius	dx	Bos	O	inf	1				
60	107	radius	si	Bos	O	juv	1				
60	107	lapaluu	dx	Ovis/Capra	U	em	1				
60	107	radius	si	Ovis/Capra	U	em	1				
60	107	tibia	em	Ovis/Capra	F	ad	1			Pleni fragmentti dist epiä	
60	107	talus	si	Phocidae	U	em	1			Noin 70%	
60	107	femur	si	Sus	O	juv	1				
60	107	kallo	dx	Sus	U	em	1	Halkaistu sagittal plane		Puolikas sian kallo, sutuurit auki	
60	107	costa	em	Suuri ungulaatti	U	em	4				
60	107	femur	em	Suuri ungulaatti	C	juv	1			Pala dist epiä	
60	107	lantio	si	Suuri ungulaatti	U	em	1				
60	107	lapaluu	em	Suuri ungulaatti	U	em	1			Pala alareunaa	
60	107	lapaluu	em	Suuri ungulaatti	U	em	1				
60	107	Ossa longa	em	Suuri ungulaatti	U	em	4				
61	107	costa	em	Pieni ungulaatti	U	em	1			Palanut	
67	108	kallo	dx	Sus	U	em	1				
68	108	ei määritely	em	<ei lajia>	U	em	2				
68	108	ph 2	em	Ovis/Capra	U	em	1			Palanut	
68	108	vert_thor	ep	Pieni ungulaatti	U	em	1			Palanut	
77	109	ei määritely	em	<ei lajia>	U	em	1			Palanut	
78	115	costa	em	Suuri ungulaatti	U	em	1				
78	115	lapaluu	em	Suuri ungulaatti	U	em	1	Leikattu frontal plane			
82	119	ei määritely	em	<ei lajia>	U	em	2				
82	119	Ossa longa	em	Suuri ungulaatti	U	em	1				
94	203	ei määritely	em	<ei lajia>	U	em	1			Palanut	

Keskipohjanmaa 6.7.2011, omslag

Aikansa eristettyä yhteisöä tutkimassa

Kaivaukset alkoivat leprasairaalan alueella

Marja Vilpula (KP)

Eilen alkaneissa yleisökaivauksissa kuka tahansa saa kokeilla työtä arkeologina yhden tai useamman päivän ajan. Lauantaihin kestävät kaivaukset tehdään Kruunupyssä Korhomenin historiallisen leprahospitaalin alueella.

Paikalla on sijainnut keskiajalta periytynyt leprahospitaali, jo-

hon spitaalisiin sairastuneet ihmiset aikanaan sijoitettiin. Alue oli aidattu ja sen sisällä eläneet ihmiset muodostivat oman yhteisönsä ja kulttuurinsa ulkona muusta yhteiskunnasta. Kaivauksen tarkoituksena on selvittää spitaalisten itse rakentamien asuinrakennusten säilyneisyyttä.

Janne Haarala, Jamika Sandbäck, Mikko Helminen ja Ilari Aalto löysivät maasta palan mennyttä tarinaa. KP/CLAS-OLAV SLOTTÉ

Sivu 2

Keskipohjanmaa 6.7.2011, sida 2

Keskiajalta peräisin olevan käytännön mukaan spitaaliset eristettiin omille alueilleen

Arkeologista tutkimusta yhteiskunnalle epäkelvoista

Ossi Seppälä
KOKKOLA (KP)

Kruunupyyn kotiseutuyhdistyksen ja Turun arkeologian oppiaineen yhdessä järjestämät, lauantaihin asti jatkuvat arkeologiset kaivaukset alkoivat eilen Kruunupyssä.

Korhomenin historiallisen leprahospitaalin alueella tapahtuvat kaivaukset ovat siitä erikoiset, että ne järjestetään yleisökaivauksena. Tämä tarkoittaa sitä, että kaikki arkeologista ja kyseisen alueen historiasta kiinnostuneet voivat vapaasti osallistua projektiin osana kaivaustyöryhmää.

Vapaaehtoisia osetaan paikalle enintään kahdeksan päivässä, mutta myös katsomaan saa tulla.

Tämä on ensimmäinen kerta, kun tällä alueella tehdään arkeologisia tutkimuksia. Kaivauksen valmistelu alkoi syksyllä 2010, kun teimme arkeologisen inventoinnin, kertoo kaivausjohtaja Mikko Helminen Turun yliopistosta.

Spitaalisten yhteisön elämää tutkitaan

Kaivaustutkimuksilla on tarkoitus sel-

vittää paikalla toimineen leprahospitaalin menneisyyttä ja sitä, onko alueella jopa 1600-luvulta asti säilyneitä spitaalisten asuinrakennuksia. Myös tietoa yhteisöjen arkeologian liittyen kaivataan lisää.

Kyseessä on keskiajalta periytyvä käytäntö, jossa spitaalisiin sairastuneet pyrittiin siirtämään pois kadulta ja ihmisten keskuudesta syrjässä sijaitseviin hospitaaleihin. Myöhemmin samoihin hospitaaleihin alettiin sijoittamaan myös hauraita, eli mielen-terveydeltään sairaita ihmisiä ja muita sen ajan yhteiskuntaan sopeutamattomia henkilöitä.

Spitaaliset elivät eristettyinä tällä aidatulla alueella. He rakensivat itse asuntonsa ja muodostivat paikalle laajan perheyhteisön muistuttavan yhteisön. Jotkut kuolivat sairauteen nopeasti, mutta jotkut saattoivat elää elämänsä paikalla jopa kymmenen vuotta, myös Pro Gradu-tutkielman aiheesta tekevä Helminen taustoit-
taa.

Keramiikka- ja luulöydöt tärkeitä

Tärkeitä leprahospitaalin tarkemman

toiminta-ajan selvittämiseksi ovat asuinrakenteiden lisäksi myös keramiikka- ja luulöydöt, jotka voivat kertoa paljon varsinkin alueella käytetystä ravinnosta.

Kaivausalueella tehty löydöt menevät kaivauksen päätyttyä Turkuun, jossa ne dokumentoidaan tulevaisuuden säilymistä varten. Löydettyjä esineitä tullaan käyttämään myöhemmin myös yliopiston tutkimusmateriaalina, mutta varsinkin alueelle ja sen paikallishistorialle tärkeitä löydöt saatetaan palauttaa takaisin Kruunupyhyyn.

Tässä on taustalla aika fifty-fifty sekä tieteelliset halut, että halu luoda tapahtuma. Historiaa luodaan yhdessä ja ainakin paikalliset pääsevät tätä kautta tutkimaan omaa menneisyyttään ja kulttuuriperintöään, Helminen muistuttaa.

Arkeologiset yleisökaivaukset käynnistyivät maanantaina Kruunupyyn Korhomenissa.

KP/CLAS-OLAV SLOTTÉ

Gräver fram uppgifter om de spetälska

» På 1600-talet grundades ett av två finländska spetälskehospital på Korpholmen i Kronoby. Pågående arkeologiska utgrävningar försöker besvara hur de spetälskesjuka levde på Korpholmen. Turun Yliopistos arkeolog Mikko Helminen behöver uppgifterna för sin pro gradu-avhandling.

Utgrävningarna vid det historiska hospitalet är publika vilket betyder att allmänheten får delta.

LOKALT 3

Österbottens
Tidning
6.7.2011,
omslag

Österbottens
Tidning
6.7.2011,
sida 3

Med sina 13 år är Jamika Sandbäck den yngsta deltagaren i grävningarna vid Korpholmen och det är ingalunda första gången hon deltar i arkeologiska utgrävningar.

FOTO: ZIKITI KLEMETS

Spetälskehospitalet läggs i dagen

Myggorna surrar runt amatörarkeologerna som under Mikko Helminens vakande öga gräver fram en husgrund i en skogsdunge.

KRONOBY

Arkeolog Mikko Helminen från Turun Yliopisto leder utgrävningarna på Korpholmen.

Det är platsen för det forna spetälskehospitalet som intresserar. Helminen skriver en pro gradu-avhandling om 1600-talets spetälskehospital i Finland och det var det som förde honom till Korpholmen.

– Jag överraskades av hur välbevarat området är, säger Helminen som gjorde en förundersökning i höstas.

Det han såg gav mersmak. De publika utgrävningarna började riktigt lovande på tisdagen med fynd som tegel, kolbitar och brynstenar som användes till att slipa knivar på 1700-talet.

– Vi vill veta hur vardagslivet tedde sig för dem som bodde här. Utgrävningarna kan berätta hur de spetälskesjuka åt och levde. Uppgifter finns om hospitalets budget, anställda och liknande. Liksom listor på när hospitals-hjonen kom till Korpholmen och när de dog.

Utgrävningarna på tisdagen koncentrerades till en husgrund som Mikko Helminen tror är resterna av ett uppvärmt böningshus.

– Vi antar att det var ett böningshus eftersom resterna av ett ugnsfundament är tydliga.

Arkeologerna har en teori om att huset var det första huset för de spetälska eller leprasjuka

som de också kallades, på Korpholmen.

Ytterligare utgrävningar görs några meter från den gamla begravningsplatsen för att ta reda på var den exakta gränsen gick mellan begravningsplatsen och spetälskekolonin.

Det är första gången arkeologiska utgrävningar görs vid det historiska hospitalet i Kronoby.

Helminen hoppas och tror på en fortsättning beroende på vad sommarens utgrävningar visar.

– I södra Finland känner många till spetälskesjukhuset på Sjalö i Aboland från 1600-talet medan hospitalet vid Korpholmen är så småningom okänt trots att det är bättre bevarat, säger en nöjd Mikko Helminen.

För Kronoby hembygdsförenings ordförande Håkan Vikström var det en lyckträff att Mikko Helminen tog kontakt och ville undersöka Korpholmen närmare.

Publika utgrävningar, som allmänheten erbjuds delta i, blir allt vanligare.

Ätta deltagare kan delta per dag och än finns plats. Intresserade kan ta kontakt med Mikko Helminen (telefon 050 356 7240) eller Håkan Vikström (834 6237). Allmänheten är också välkommen att följa med utgrävningarna.

De deltagande amatörarkeologerna kommer från närregionen. Yngst är 13-åriga Jamika Sandbäck från Kronoby som har en släkting som var intagen på spetälskehospitalet på 1600-talet.

ZIKITI KLEMETS

zikiti.klemets@et.fi
010 7848 550

Leprahospitaalin saloja selvitetään

KRUUNUPYY

Ville Pisto

Kruunupyyn Korpholmenissa tehdään arkeologisia kaivauksia neljän arkeologin ja mukaan ilmouttaneiden vapaaehtoisten voimin.

Millaisena arkeologia näyttäytyy ensikertalaiselle?

– Ekana päivänä oli todella hauskaa, kun löytyi koko ajan luita, sanoo **Patrik Haga**, seitsemän vuotta. Hän valittelee, ettei kolmantena päivänä löytöjä tule aivan samaan tahtiin, mutta kun sellainen osuu kohdalle, niin kyllä luunkappaleen, keraamisen pirstaleen tai litupipun erottaa heti kivien ja mullan seasta.

– Todellaa hauskaa!, vastaa puolestaan **Jamika Sandbäck**.

Kaivauksia vetävä **Mikko Helminen** kertoo tutkimusten etenevän mainiosti amatöörien avulla.

– Monet arkeologit karsastavat yleisökaivauksia, mutta minulla on niistä vain positiivisia kokemuksia.

sivu 2

Ville Pisto

Jamika Sandbäck löysi jollekin eläimelle kuuluneen luun kappaleen, jota sairas spitaalinen on kenties järsinyt ravinnokseen satoja vuosia aiemmin.

Spitaalialisia, hourulaisia ja muutama vapaaehtoinen arkeologi

Kruunupyyn Korpholmenissa kaivettiin esiin 1800-luvulla suljetun historiallisen leprahospitaalin raunioita.

Ville Pisto

Mikko Helminen mukaan kaivaukset ovat vetäneet hyvin vapaaehtoisia. -Tiistaina meillä oli seitsemän, ja keskiviikkona yli kymmenen vapaaehtoista suorittamassa tutkimuksia.

Ville Pisto

Maan uumenista löytynyt liitupiippu. Aluperin piippu on ollut pitempi, noin puolen kyynärän mittainen. Käytössä piippu on kuitenkin lohkeillut, ja lopulta jäljelle on jäänyt vain lyhyt nysä.

KRUUNUPYY

Ville Pisto

Kapea nokkosten reunostama poiku vie Korpholmenin hirsienkokoita metsään. Kuusen keskellä, lähelle maanrajaa on pingotettu laakaa merkitsemään suorakaiteen muotoisen kaivuon rajoja. Oja on kaivettu kohtaan, jonka keskellä sijaitsee neliskulmainen rökkiö, aikaa sitten haudattuneen asunnon uuni. Ojan ja uuniraunnon molemmat puolet kytkei ihmisiä. He kuoputtivat maata laastilapiilla muistuttavilla työvälineillä, etsivät esineitä, keramiikkaa, luita ja muita merkkejä menneestä elämästä.

Käynnissä on arkeologinen yleisökaivaus Korpholmenin aikaa sitten suljetun leprahospitaalin raunioilla.

- Haluamme saada lisää tietoa siitä, miten hospitaalin suljetut ihmiset elivät, millaista heidän arkensa oli. Säilyneistä kirkonkirjoista selviää keitä täällä eli ja milloin, mutta arjen kuvauksia meillä ei ole, kertoo **Mikko Helminen**, kaivausten johtaja vetäjä Turun yliopiston arkeologiselta osastolta.

Spitaalain vuoksi eristetty

Korpholmenin leprahospitaali perustettiin 1630-luvulla, ja se toimi reilut 200 vuotta aina 1840-luvulle saakka. Spitaalain sairastuneiden määrää alkoi taittumaan jo aiemmin, 1700-luvulla.

Kirkon ylläpitämä suljettu "asuntola" toimi viimeisenä kotina kerrallaan 10-15 sairastuneelle kun ihminen, yleensä talonpoikaistaustainen mies tai nainen

lähiseudulta, sairastui spitaalisiin, passitettiin hänet diagnoosin jälkeen parantolaitaan.

- Spitaalain ensiotteet näkyvät paitsi iholla, Aikanaan, kun ihminen oli todettu sairaaksi, hänet eristettiin mausta yhteisöstä suljettuun hospitaaliin. Mitään parannuskeinoja ei ollut ennen 1930-lukua, ja tänne joutuneet elivät käytännössä loppu elämänsä hospitaalin aitausten sisäpuolella.

Hospitaalissa menettäneet haudattiin kirkon vieressä sijaitsevaan hautausmaahan.

Arkeologiset löydöt kertovat arjesta

Korpholmen toimi asuinajana myös henkisesti ongelmista kärsineille, joita pidettiin yhteisöelämänsä kelpaamattomina.

Ensimmäisenä spitaalista, hourulaisista ja suljettuun yhteisöön tulee mieleen kurjuus ja kärsäisy. Sellainen Monty Pythonin elokuvassa Gtaalin malja luonnehtima ikäinen, kuolemalta kyllästetty yhteisö.

- Jo ensimmäiset löydöksemme viikon alkupuolelta ovat kuitenkin tuoneet väriä tähän kuvaan. Löysimme useita valkoisavesta tehtyjä liitupiippoja, jolla on poltetu tupakkaa.

- Tämä on poikkeuksellinen ja yllättävä löytö, kertoo Helminen.

1600-luvulla tupakka oli yleisyytuote. Sairaalan asukkaat toivat piput maassaan jouduttuaan eristyksiin. Löydökset on valmistettu mitä luultavimmin joko Ruotsissa tai Hollannissa. Tehdänsä liitupiippuihin on laitetu leima, jonka perusteella arkeolo-

Ville Pisto

Vapaaehtoiset kuopivat tarkasti kaivuuoja yhä syvemmälle maakerroksiin tunkeutuen. Matkan varrelta on jo löytynyt tutkimuksen kannalta tärkeitä esineistöä.

Hospitaalin elämästä

Mikko Helminen johtaa spitaalishospitaalin kaivauksia myös Nauvossa. Seilin saarella. Seilissä esiin kaivettujen eläinten luiden, ja niistä löydettyjen perustelien perusteella on voitu päätellä asukkaiden pitäneen koiria lemmikkeinä. Tämä on voinut olla jossain muotoa mahdollista myös Korpholmenissa.

Johdattaessaan toimittajaa spitaalishospitaalin keskuksiin, Helminen naureskelee, että hospitaalitutkimus näyttää jääneen hänelle päälle, gradhkin on mitä luultavimmin aiheesta valmistamassa. Sitten Helminen pysähtyy esittelemään maasta noussevan kohoamaa.

Hartaantamaton silmä voisi luulla kuusen juuren, nokkosten ja sammalen peittämää kumpua luonnon omaksi tekeleeksi. Arkeologi kuitenkin näkee enemmän. Kyseessä on pitkin, kaksitupaisen talon suuri neliskanttinen uuni. Talon toisessa päässä sijainnut uuni erottuu viidetoista metrin etäisyydellä.

-Tämän talon toisessa laivassa on mitä luultavimmin asunut nainen, ja toisessa miehiä.

Olivatko romanssi ja sukopuhelimiä oia leprahospitaalin elämästä?

Ville Pisto

Korpholmenin kirkon altauksessa olevasta aukosta johtaa tie historialliseen leprahospitaalin alueelle. Itse kirkko ei ole kovin vanha, se vihittiin käyttöön vuonna 2007.

Kaivaukset

Rebecka Krunkvist ja **Jamika Sandbäck** ravistelevat kaivauskeskellä keräämäänsä maainesta siivilän lävitse. Multa varisee maahan, ja jäljelle jää koolma kiviä.

Krunkvist hoksaa yhden kapaleista eroavan muusta. Löydös paljastui palaksi keramiikkaa, 1600-luvulla käytettyä kupista tai maljakosta peräisin olevaksi.

Löytöjen joukossa ei juurikaan ole ollut keramiikkaa, kertoo neljän ammattiarkeologin ryhmään kuuluva **Eva-Marie Backström**. Sen sijaan eläinten

luita sekä lasin palasia, värjättyä ja vaaleita on spitaalisten asunon raunioista löytynyt. Arkeologien mukaan kaivauksilla tehdään jatkuvasti hyviä löydöksiä, jotka antavat kuvaa hospitaalin elämästä.

Sandbäck ja Krunkvist lähtevät rajaamaan siivilänsä takaisin kaivuuojaalle. Kirkonkellot alkavat soimaan. On ruokatauaon aika, ja nuoret arkeologit jättävät työvälineensä kaivuonin tiettäville. Tutkimuspaikka tyhjenee arkeologeista, vapaaehtoisista apulaisista ja paikalle tulleesta yleisöstä.

Leprahospitaalin menneisyys kiehtoo

Arkeologiset yleiskaivaukset aloitettiin Kruunupyssä

AMANDA FINNHOLM

KRUUNUPYÖ Kruunupyyn kirkonkylästä ja Turun yliopiston arkeologian opettajan johtamien arkeologisten kaivauksien alkuun Kruunupyyn Korphelehtenissä. Kaivaukset alkoivat 1800-luvun alkuun leprahospitaalin sijainnista.

Korphelehtenissä sijaitseva on vanha leprahospitaali, joka sijaitsee Turun läänissä. Sijainti oli lepra-puhkeiden epidemioita torjunnan Suomen alueella 1600-luvun alkuun ja lauantai lopulta vasta 1700-luvun lopulla.

Satunnaisesti nähtiin siirtokätkä eräälle aamulle, erityisesti hoitajillekin, joiden apuna olivat sijaitsevat myrkytöksiä vastaan ja heikkouksia vastaan. Kruunupyssä sijaitseva on leprahospitaali, kirkon läänestä Mikko Heimonen Turun yliopistosta.

Korphelehten arkeologiset kaivaukset alkavat 1800-luvun alkuun leprahospitaalin sijainnista. Arkeologit ovat löytäneet sieltä paljon vanhoja esineitä, jotka ovat olleet leprahospitaalin toiminnassa.

Hoitajien asuista ja sen ympärillä sijaitsevat vanhat rakennukset. Oletetaan, että leprahospitaali on ollut toiminnassa 1600-luvun alkuun.

Tutkimus perustuu vanhojen karttojen perusteella. Pyrintö on selvittää, missä asuivat lepratautiin sairastuneet. Alueella ei ole 1800-luvun jälkeen ollut asutusta tai muuta toimintaa, joten kaikki maastosta löytyneet esineet ovat todennäköisesti leprahospitaalin toiminnasta.

Heimonen mukaan löytyneiden jäännösten läsnäolo on yllätyksenä. Esimerkiksi vanhoja esineitä, jotka ovat olleet leprahospitaalin toiminnassa.

Käytännössä vanhoja esineitä, jotka ovat olleet leprahospitaalin toiminnassa. Esimerkiksi vanhoja esineitä, jotka ovat olleet leprahospitaalin toiminnassa.

Käytännössä vanhoja esineitä, jotka ovat olleet leprahospitaalin toiminnassa. Esimerkiksi vanhoja esineitä, jotka ovat olleet leprahospitaalin toiminnassa.

Arkeologian opiskelija Ilari

Korphelehten arkeologiset yleiskaivaukset aloitettiin asiantuntija Mikko Heimonen johdolla. KUVA: AMANDA FINNHOLM

Kruunupyyn Korphelehtenissä voi tutustua leprahospitaalin historiaan.

Aalto on mukana tutkimassa Korphelehten leprahospitaalia. Aalto on mukana tutkimassa Korphelehten leprahospitaalia.

Olen aina ollut utelias ja tiedonjanois, mikä tulee historiasta. Jos meidän kirkossa löytyy vanhaa rakennusta, niin haluan välttämättä tietää sen taustaa.

Aallon mukaan muutama on löytänyt jossain kappaleita, jotka ovat olleet leprahospitaalin toiminnassa.

Todellisuudessa arkeologia on yllätyksen täynnä. Esimerkiksi vanhoja esineitä, jotka ovat olleet leprahospitaalin toiminnassa.

Arkeologian opiskelija Ilari

Arkeologian opiskelija Ilari Aalto on löytänyt vanhoja esineitä, jotka ovat olleet leprahospitaalin toiminnassa.

Tuorein työkalukäyttö on löytänyt ihmisen luuta. Työkalut arvelee sen olevan peräisin 1600-luvulta.